

Den Gamle By

2023

Offentlige tilskudsgivere

Kulturministeriet
Aarhus Kommune

Donationer til store aktuelle projekter

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Den Moderne By
A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Ny hovedindgang
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond	En jødisk børstenbinderbutik og en bolig anno 1927
CAC Fonden	Støtte til drift af afdelingen Salg og værtskab
A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Revitalisering af Museet for Dansk Bladtegning i regi af Den Gamle By
Spar Nord Fonden	Årets sommertema Mad – mere end et måltid
Augustinus Fonden	Danmarks byer under renæssance og enevælde
Innovationsfonden	Erhvervs-ph.d.-projektet Museer og Identitet
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond	Danmarks byer under renæssance og enevælde
Foreningen PlanDanmark	Efteruddannelse
Tietgenfonden	Konferencer i forbindelse med Godt Håndværk – også i fremtiden

Hovedsponsor

Jyllands-Posten

2023 Den Gamle By

Den Gamle By er under protektion af
Hendes Majestæt Dronning Margrethe II

Den Gamle By 2023

© 2023, forfatterne, Den Gamle By og Gads Forlag A/S

Redaktion: Thomas Bloch Ravn

Omslag og design: Lene Nørgaard, Le bureau

Grafisk tilrettelæggelse: Per Demuth, Demuth Grafisk

Fotos: Hvor intet andet er nævnt, er fotografierne taget af Den Gamle By

Oversættelse: James Sander Manley og Anne-Kathrine Rosenkilde

Repro: Narayana Press

Tryk: PNB Print, Letland

ISBN: 978-87-12-07580-6

ISSN: 0909-945x

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

Artiklen "En Torvedag i Wiiborg 1831" er fagfællebedømt.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

Indhold

Den tingene iboende kraft 5

Thomas Bloch Ravn

Årets gang og planer for fremtiden 13

Thomas Bloch Ravn

2014-gaden 35

*Mette Ernst Andersen, Erik Nellemann Nielsen
og Anna Wowk Vestergaard*

Napoli Pizza 49

Mie Kjelst Kristensen og Erik Nellemann Nielsen

Bladtegningen – en kommentar i tiden 57

Elsebeth Aasted Schanz

Gensyn med Danmarks største blomsterforretning 65

Anna Wowk Vestergaard

Mad i fortid, nutid og fremtid – og i Den Gamle By 71

Christian Rasmussen

Jorden kalder på Dansk Plakatumuseum 81

Ekaterina Poliakova

En Torvedag i Wiiborg 1831 87

Thomas Bloch Ravn

Peter Jensen 1934-2023 99

Thomas Bloch Ravn

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie 103

Søren Bitsch Christensen

Tal og fakta 107

Thomas Bloch Ravn

Sponsorer 123

SLAGTER

Den tingene iboende kraft

Thomas Bloch Ravn

Med udgangen af marts 2024 slutter Thomas Bloch Ravn som direktør efter godt 28 år i spidsen for Den Gamle By. I disse næsten tre årtier er Den Gamle By blevet gennemgribende gentænkt, og i denne artikel fortæller Thomas Bloch Ravn, hvordan han i sine første år som direktør fik en helt særlig kontakt til Den Gamle Bys oprindelige idé og bankende hjerte.

Når talen falder på museer, kan man sommetider få det indtryk, at de er sat i verden for at lave events og særudstillinger. Det er de naturligvis også, men museer er først og fremmest langsigtede organisationer, som gerne skal se generationer frem i tiden.

Jeg har i nogle år udtrykt det på den måde, at vi arbejder med fortiden, men vi gør det i nutiden og med tanke på fremtiden. Vi bygger videre på det, der er i forvejen. Med ny viden, nye effekter og nye oplevelser.

Vi lægger til museets hovedstol.

At udvikle et museum tager tid

Den 4. april 2023 markerede vi afslutningen på en langsigtet og langstrakt udvikling af Den Gamle By. Det begyndte med en vild idé for 20 år siden. Og nu stod vi så med en helt ny Den Gamle By, som siden åbningen i 2013 af den første hovedhjørnesteen, Tårnborg, har været til glæde for næsten 5 millioner gæster.

At udvikle et museum tager tid, ofte lang tid. Da Den Gamle Bys grundlægger, Peter Holm, i 1914 åbnede de første tre bygninger i sit museum, havde han en vision om at skabe et troværdigt billede af

Under Hendes
Majestæt Dron-
ningens besøg
i Den Gamle By
25. august 2023
blev der også tid
til en tur i gåga-
den fra 1974.

en dansk købstad – en dansk by, som den tog sig ud på H.C. Andersens tid og tidligere. Det lykkedes ham stort set i løbet af det næste kvarte århundrede.

Men man kan sige, at Peter Holms Den Gamle By først blev helt færdig, da vi i 2009 lukkede torvets sidste side med Møntmestergården, der stammer fra Borgergade i København.

Et umuligt projekt

At vi rent faktisk lykkedes med Møntmestergården, skulle vise sig at få vidtrækkende betydning for Den Gamle By. For vi fandt ud af, at museet rummer stærkere kræfter, end vi hidtil havde troet. Ja, efter Møntmestergården begyndte vi at tale om Den Gamle By som de umulige projekters museum – og vi satte os endnu større mål.

Vi erkendte, at Den Gamle By var blevet meget gammel. Så gammel, at ingen nulevende længere kunne relatere sig til de miljøer, man her mødte. Vi måtte konstatere, at vi havde glemt stifteren Peter Holms princip om, at Den Gamle By altid skal rumme noget, som gæsterne kan genkende. Hos udenlandske kolleger blev vi inspireret til at gå op i tid. Navnlig af hollandske Openluchtmuseum i Arnhem, norske Maihaugen i Lillehammer og walisiske St Fagans i Cardiff. Flere andre museer havde tilsvarende planer.

I Den Gamle By besluttede vi at lave et bykvarter, som det kunne tage sig ud i året 1974. Vi vedtog at lave en kronologisk trædesten i form af et 1927-kvarter, så der ikke skulle blive for lang tidsafstand til den gamle Den Gamle By.

Den statslige Kulturarvsstyrelse mente ikke, at de moderne tider var noget, Den Gamle By skulle befatte sig med. Men vi var ret faste i kødet, og vi fik enestående opbakning fra indflydelsesrige internationale kolleger. Så vi gik i gang med at planlægge.

En ny Den Gamle By

At skabe et moderne bykvarter var dog mere, end Den Gamle By selv kunne gabe over. Vi havde brug for en samarbejdspartner med endda meget store muskler. Det fik vi, da nøglepersoner i A.P. Møller Fonden fattede interesse for projektet. Der var en længere dialog, men det korte af det lange er, at vi 30. marts 2007 fik et brev med en donation på 161 millioner kroner til at realisere projektets første store etape.

Jeg orienterede Den Gamle Bys protektor, Hendes Majestæt Dronningen, og sendte hende hele ansøgningsmaterialet. Få dage senere kom der et håndskrevet brev med lykønskning og bemærkningen: "Det har Den Gamle By så sandelig fortjent".

Så tog vi tilløb – og gik i gang. Undersøgelser af jordbunden, udgravning, pilotering og fundering. Vi fandt de huse, vi skulle bruge. Fra Viborg, fra Hjørring, fra Horsens, fra København, fra Jelling. Vi målte op, dokumenterede og registrerede. Vi fjernede de enkelte dele. Også murene, der blev hejst på blokvogne og kørt på magasin. Og så satte vi det hele op igen. Det passede til punkt og prikke.

Huse, gader og gårde blev befolket med rigtige menneskers historier. Fra kernefamilie til kollektiv. Fra pensionistpar til gæstearbejdere. Fra gynækolog til børnehave. Fra konditoriet Café Bonnichs til Jazzbar Bent J. Fra Pouls Radio til glittede magasiner i Bogcentrallen. Undervejs kan man også skrive på maskine, se på gamle biler og tale i telefon – med ledning. Et mangfoldigt billede af, hvordan Danmark så ud, og hvordan danskerne levede for snart et halvt århundrede siden.

Museer i museet

Det var indtrykket, at fonden var tilfreds med Den Gamle Bys indsats, og i 2014 faldt den næste bevilling fra A.P. Møller Fonden. Hele 135 millioner kroner lød den på. Bevillingen omfattede den sidste etape af 1974 – og dertil en gade fra 2014 kombineret med en ny hovedindgang.

Det store projekt skabte rum og rammer for substantielle, men mere afgrænsede projekter. Plakatumseet. Kunstkammeret med sølvtøj, ure og porcelæn. Smykkeskrinet. Aarhus Fortæller. Og fra 25. august 2023 også Museet for Dansk Bladtegning, som Den Gamle By har overtaget fra Det Kgl. Bibliotek.

Projekterne blev realiseret med velvillig støtte fra blandt andre Salling Fondene, Aage og Johanne Louis-Hansens Fond, OJD Fonden og Augustinus Fonden.

Som en del af 1974-projektet åbnede vi i sommeren 2022 gågaden, som viser, hvordan en typisk handelsgade kunne tage sig ud i en dansk købstad i 1974. Med slagter, farve- og tapethandel og Byens Ost. Senere kom også Gottlieb Blomster til.

2014-gade og ny hovedindgang

Tirsdag 4. april 2023 åbnede vi 2014-gaden. Vi havde taget fat på opgaven i selvsamme år, nemlig 2014. Derfor var der ingen problemer med at dokumentere historierne og skaffe alt det, vi skulle bruge. Tidstypiske butikker. Den sidste Blockbuster. Pizzeria. To hjem. Singlekvinden Rikke Langkjær Jensen og familien Isager, som vi kalder regnbuefamilien.

I samme ombæring blev det til en ny hovedindgang. Den indgang, som nu blev den gamle indgang, var sådan set den bedste. Den Gamle By nogensinde havde haft. Og alligevel lignede den mest af alt en bagindgang.

Med den nye hovedindgang blev Den Gamle By for alvor synlig i bybilledet. Hovedindgangen ligger tæt på nogle af byens store parkeringspladser. Og i det hele taget er tilgængeligheden til Den Gamle By nu markant lettere – ikke kun for folk, der skal parkere biler, men også for dårligt gående. Og så rummer bygningen bare så smukke detaljer.

Samtidig vendte vi Den Gamle By om, så gæsterne de næste mange år frem vil opleve, at de begynder i en tid, de kender, og derfra kan bevæge sig tilbage i historien. Til 1974, til 1927 og til den gamle købstad i 1700-1800-tallet.

Rigtige menneskers historie

Når jeg efter åbningen ser tilbage, kan jeg blive helt forundret over, at det lykkedes for os. Det er først og fremmest, fordi vi har fået så enestående opbakning fra mange sider.

Navnlig A.P. Møller Fonden, som turde tro på os. Men også fra en hel række andre fonde. Cirka en halv milliard er det blevet til. Et svimlende beløb for et museum som Den Gamle By.

Enestående opbakning har vi også fået fra alle Den Gamle Bys informanter, der tillidsfuldt indvilgede i at dele deres liv med Den Gamle By – og med de millioner af gæster, der kommer her mellem år og dag. I både 1974-kvarteret og i 2014-gaden møder man mange af dem på skærme. At vi kan vise historien om rigtige mennesker med navn og adresse – og ikke bare som idealtyper – giver Den Gamle By en helt særlig troværdighed.

Vi synes selv, det er sket i pagt med Den Gamle Bys grundlæggende idé, og det er en fornøjelse at fornemme den begejstring, som de nye afsnit vækker hos museets store publikum.

Peter, Erna og jeg

En helt særlig betydning for mig personligt og for min forståelse for det, jeg kalder Den Gamle Bys bankende hjerte, fik den tidligere museumsinspektør, dr.phil. Erna Lorenzen (1909-2006). Erna Lorenzen blev ansat i Den Gamle By helt tilbage i 1935 og arbejdede tæt sammen med museets stifter, Peter Holm, i ti år indtil hans pensionering i 1945. I 1979 gik Erna Lorenzen af som museumsinspektør, men hun fortsatte med at følge med i, hvordan det gik i Den Gamle By.

I løbet af mine første par år som museumsdirektør fik jeg et nært og fortroligt, ja, nærmest sønligt forhold til Erna Lorenzen. Erna øste generøst af sin viden. Hun var god at drøfte nye ideer med – hvad enten det var til et arrangement i Den Gamle By, en aften i min hustrus og mit hjem eller under en visit i hendes hus, som hun selv havde tegnet i 1950. Hos Erna var der altid et glas portvin, et stykke chokolade og en interesseret sparringspartner.

Frem til Erna Lorenzen døde som 97-årig i 2006, søgte jeg ofte råd hos hende. Navnlig når jeg var kommet på en af mine mere kontroversielle ideer. Erna var jo den eneste, der kendte Den Gamle By helt tilbage til Peter Holms tid, og man var altid sikker på at få hendes utvetydige og velargumenterede mening.

For eksempel forelagde jeg hende ideen om at introducere det, vi kalder levende museum, som mange i Danmark på den tid betragtede som en slags tivolisering af museumsverdenen. Jeg forelagde hende også planen om at udvikle Den Gamle By fra alene at være et museum om den gamle købstad til også at vise mere nutidige miljøer – et ikke mindre kontroversielt projekt, skulle det vise sig.

Jeg forelagde hende mine tanker og fortalte, hvorfra jeg havde min inspiration. Erna havde normalt spørgsmål, som jeg gjorde mit bedste for at besvare, og vi diskuterede for og imod. Så blev Erna eftertænksom og talte også lidt med sig selv. "Hvad mon Peter Holm ville sige til det", tænkte hun sommetider højt. Når det så viste sig, at vi var enige alle tre, Peter Holm, Erna Lorenzen og jeg, ja så følte jeg mig bestyrket i, at jeg var på rette vej. Og så gjorde vi det sgu!

Den tingene iboende kraft

Da jeg i 2004 fyldte 50 år, holdt overinspektør Birgitte Kjær en tale. Den har jeg tænkt på mange gange siden. Birgitte fortalte om en skulptur, som hun huskede så tydeligt fra sin barndom og ungdom i København. Nemlig Axel Saltos "Den tingene iboende kraft", som

var opstillet ved Thorvaldsens Museum. Dengang undrede hun sig over skulpturens mærkelige titel, men siden var hun blevet betaget af dens dybere mening.

Da Birgitte i sin tale til mig skulle sammenfatte, hvilken indsats jeg efter hendes opfattelse havde ydet i Den Gamle By, var hun så venlig at referere til den betydning, der ligger i titlen på Axel Saltos skulptur. Hun sagde, at jeg havde formået at forløse den iboende kraft, der ligger i Den Gamle By.

Når jeg nu ser tilbage, tror jeg, at jeg ret hurtigt fandt en retning. Men destinationen kendte jeg ikke. Den tog efterhånden form, i takt med at vi diskuterede, hentede inspiration og eksperimenterede. Ikke på én gang, men lidt efter lidt og den ene ting efter den anden. Jeg bilder mig ind, at det er sket i pagt med Den Gamle Bys grundlæggende idé og iboende kraft.

Den Gamle By skal fortsat udvikle sig

Den Gamle By er blevet udviklet trin for trin i over 100 år. Hvert enkelt trin findes fortsat. De er en del af Den Gamle Bys hovedstol. Og de vil fortsat findes om 10, 20 og 50 år til glæde for de millioner af gæster, der er interesserede i at finde ud af, hvem de er, og hvor de er på vej hen, samtidig med at de har en hyggelig dag sammen. Det er et stærkt afsæt for den udvikling, der naturligt vil komme.

For det er værd at huske på, at det, som vi nu er nået i mål med, kun er en slags mellemstation. Naturligvis skal Den Gamle By ikke blive ved det, den er, når jeg stempler ud. Den skal blive ved med at udvikle sig. For hvis ikke Den Gamle By flytter sig, når verden flytter sig, så står museet ikke bare stille, det sakker agterud.

For mig var det en afgørende erkendelse, at Den Gamle By i sit koncept og sin historie rummer enorme kræfter. Jeg tror, det til enhver tid og for enhver ledelse drejer sig om at finde løsenet, så den tingene iboende kraft kan blive friset og videreudviklet i pagt med samtiden og den fremtid, der altid er på vej. Den Gamle By skal gøre det, museet har særlige forudsætninger for at gøre, og som ingen andre gør.

Den pointe vil jeg gerne give videre.

The Unique Energy

At the end of March 2024, Thomas Bloch Ravn will step down as director after 28 years at the helm of Den Gamle By. For nearly three decades, Den Gamle By has undergone an extensive reinvention, and in the article, Thomas Bloch Ravn shares how he has drawn inspiration from founder Peter Holm's initial plans for his museum. Thomas Bloch Ravn's connection to this, the essence of Den Gamle By, was forged through conversations with former museum curator Erna Lorenzen, who worked with Peter Holm from 1935 to 1945. The director advises his successor to embrace the unique energy residing deep within Den Gamle By's core concept.

Årets gang og planer for fremtiden

Thomas Bloch Ravn

Efter nogle hårde år er Den Gamle By nu for alvor ved igen at komme oven vande. Det går godt med besøgstallet, som i skrivende stund ligger næsten 50.000 over 2022. Også restauranter og butikker er i god gænge, og går julen som sidste år, vil der forhåbentlig være grundlag for at opgradere organisationen, så vi for alvor kan begynde at indhente det betydelige efterslæb, der opstod under coronakrisen.

Vi venter spændt på, hvad den annoncerede reform af statens støtte til museerne vil betyde for Den Gamle By. Vil man smøre smørret tyndt ud over hele landet, eller vil man støtte de museer, der nyder folkelig yndest, som har betydning for turismen, og som rummer fortællinger, som mange danskere kan relatere sig til? Vi ved det ikke. Men i hvert fald drømmer vi om, at staten vil bakke op om fyrtårne som Den Gamle By, der kan ses på lang afstand, og som er elsket af mange.

Det lille anlæg med den nye hovedindgang i baggrunden og til højre paviljonen, der rummer Museet for Dansk Bladtegning.

Mest populære museum for børn og unge

At Den Gamle By er et børne- og familievenligt museum, vidste vi udmærket. Men det var alligevel glædeligt, at Danmarks Statistiks opgørelse over museernes besøgende i 2022 viste, at Den Gamle By igen tager prisen som det museum i Danmark, der besøges af flest børn og unge.

I alt 128.600 børn og unge under 18 år besøgte Den Gamle By. På andenpladsen kom ARoS med 115.434, Statens Naturhistoriske Museum havde 96.988 besøgende, og på fjerde- og femtepladsen kom Moesgaard Museum og Louisiana.

I en tid med stadig mere endimensionalitet og algoritmestyring er det vigtigt, at vi værner om de oaser for mangfoldighed og anderledeshed, der findes. Museerne har en særlig opgave, navnlig over for de digitalt indfødte generationer, som aldrig har prøvet andet, og som derfor er særligt udsatte. Ikke mindst derfor er vi i Den Gamle By stolt af de mange gæster fra de yngre generationer.

De stille måneder er slet ikke så stille længere

Årets første måneder har altid været lavsæson i Den Gamle By. Men de senere år har lavsæsonen ikke været nær så udpræget som tidligere.

I årene 1996-1998 var der i januar, februar og marts typisk mellem 12.000 og 13.000 gæster i alt, mens der de senere år (fraset årene

Besøgende børn har ofte siddet længe på bagsædet af en bil. Festpladsens karrusel, luftgynger og styler kan derfor hjælpe med at brænde krudt af inden turen rundt i Den Gamle By.

med corona) typisk har været mellem 40.000 og 45.000 gæster i årets tre første måneder. Altså mere end en tredobling af gæstetallet i perioden.

Stigningen har været jævn i hele det kvarte århundrede, men mest markant efter de store åbninger af nye huse, kvarterer og udstillinger fra 2009 og fremefter. Det er også baggrunden for, at Den Gamle By har øget både aktivitetsniveau og tilbud.

Således er både museumsbutikken og Restaurant Gæstgivergården nu åben hele året, og konditoriet Café Bonnich og udvalgte butikker er åbne hver weekend i januar og derefter hver dag. Vinterferieaktiviteter for børn og deres forældre eller bedsteforældre ligger traditionen tro midt i februar, og herefter vil stadig flere historiske butikker være åbne.

Og så er der Plakatumseet, som nu i en årrække har slået dørene op for årets store udstilling først i februar. Fredag 10. februar i år åbnede udstillingen Jorden kalder med åbningstale af professor Katherine Richardson. Udstillingen er omtalt andetsteds i denne årbog.

Den store åbning

Tirsdag 4. april var dagen for den store åbning af de sidste dele af 1974-kvarteret, den nye 2014-gade og – som kronen på værket – den nye hovedindgang.

Åbningen var slutstenen på en langsigtet og langstrakt udvikling af Den Gamle By, der har været over to årtier. Møntmestergården, 1927-kvarteret, 1974-kvarteret, Sydhavnen, Plakatumseet, Sølvkammeret, Porcelæen og fajance, Urmuseet, Aarhus Fortæller, Smykkeskrinet og Gæstgivergården.

Museumsdirektøren bød velkommen og fortalte om den udvikling, der ledte frem til den store åbning. Dernæst talte direktør Mads Lebech fra A.P. Møller Fonden og Aarhusborgmester Jacob Bundsgaard, og som åbningstaler pegede direktør Henrik Zipsane fra European Museum Academy på, hvordan Den Gamle By skiller sig positivt ud fra flertallet af museer i Europa, ja, i verden.

For det første viser Den Gamle By gennem sin virksomhed, at det er muligt at tiltrække et stort set repræsentativt udsnit af befolkningen. Man gør kulturarv tilgængelig for hele folket, understregede Zipsane. For det andet har Den Gamle By hentet inspiration fra mange steder i verden og formået at omforme inspirationen til et

originalt Den Gamle By-produkt, som mange danske og udenlandske museer taler om og tager ved lære af. Og for det tredje lader Den Gamle By sig ikke indespærre i en museumstypologi, men lader købstadmuseet danne ramme om en mangfoldighed af fortællinger og samlinger. Den Gamle By er blevet et totalmuseum og en totaloplevelse, sluttede Henrik Zipsane sin åbningstale.

Hovedindgang som butikscenter

Med den nye, moderne hovedindgang er Den Gamle By blevet synlig i bybilledet i en grad, som har været savnet i mange år. Med sin transparens danner bygningen en fin overgang mellem Aarhus' pulserende bysamfund og Den Gamle Bys store tidsrejse.

Som gæst kan man hygge sig i det lille anlæg omkring den opstemmede bæk, og på forpladsen kan forbipasserende købe kaffe og forfriskninger i det psykedelisk dekorerede salatfad, en Citroen HY, der samtidig signalerer, at det er her, det sker.

Foyeren er lys og velkommende og med venlig akustik. Den lille

Borgmester Jacob Bundsgaard og fondsdirektør Mads Lebech bandt 4. april sløjfen op til Den Gamle Bys nye hovedindgang og 2014-gade.

Den Gamle Bys gæster har taget overordentlig vel imod den nye hovedindgang, der med sine solide materialer, varme farver og gode akustik er et meget venligt velkomstrum.

butik indbyder til at gå på opdagelse i det store udbud af plakater og bøger. Som sådan fungerer entrébutikken som en slags appetitvækker til den store museumsbutik, der ligger inde i Den Gamle By.

Indgangen rummer naturligvis også toiletter, og billetsalg og information er fint integreret i helheden. Efter at have passeret adgangskontrollen møder gæsterne en udførlig introduktion til de dele, Den Gamle By rummer: Tidsrejsen, Aarhus Fortæller og de klassiske museer. Midt i introduktionsrummet står en model af Den Gamle By, så gæsterne kan få et indtryk af, hvor stort museet er, og hvor meget der er at opleve. Små film leder hen mod udgangen til museet, hvor gæsterne modtages af en velkomstværter, der hjælper med at give de besøgende den bedste oplevelse.

Set fra Den Gamle By-siden fremstår hovedindgangen som et butikscenter a la 2014. I stueetagen facadebutikkerne Danske Bank, Consol Solcenter og 7-Eleven, og trykker man på ringeklokkerne til de forskellige firmaer og butikker, man skal forestille sig findes på centrets førstesal, får man et minuts historie om Føtex, Aros Forsikring, Fona, Jobcentret osv. Det er nok de færreste, der opdager ringeklokkerne, men de, der gør, får en fin ekstra oplevelse.

Butikscentret har fået navnet HoLM1, altså Holm-en på normalsprog, hvilket er en hilsen både til Den Gamle Bys grundlægger Peter Holm og til nutidens ofte lidt pudsige sproglige forsøg på at

En parkeret knallert, en Yamaha, ved Telefontorvet, hvor der er godt gang i pølsevognen.

skille sig ud og være smart. Lokalt i Aarhus refereres der både til kunstmuseet ARoS med det lille o og til hovedbiblioteket DOKK1, der egentlig skal udtales Dokken, men som mange kalder Dok et.

I månederne efter åbningen af den nye hovedindgang observerede vi, hvordan gæsterne bevægede sig rundt i Den Gamle By, og vi tilrettede herefter. Vi kunne konstatere, at de besøgende tog vel imod alt det nye, og vi glæder os over, at også den ældre og nu fjernere del af Den Gamle By fortsat bliver besøgt.

Dronning Margrethes Gade anno 2014

Når man kommer ind i Den Gamle By, har man til højre 2014-gaden, og ser man ret frem, nærmest suges blikket ned langs vandet i Havnegade mod bindingsværksbyen.

Forrest ligger de senest tilføjede dele af 1974-kvarteret, nemlig en parkeringsplads med en Fiat 500 fra 1965, som er udlånt af Aros Forsikring, og en Volvo 544 fra 1965, som venligst er doneret af Industrimuseet – samt en telefonboks med dør. Fra telefonboksen kan gæsterne ringe til kvarterets lejligheder og butikker. Med denne installation, som ikke længere findes ude i virkeligheden, afsluttes også det frivillige telefonlaugs 12 års arbejde med at etablere historisk telefoni i Den Gamle By.

Gæster i Den Gamle Bys nye 2014-gade, der på dronningens 75-års fødselsdag 16. april 2015 fik navnet Dronning Margrethes Gade.

Drejer man til højre, træder man ind i 2014-gaden, Dronning Margrethes Gade, der fik sit navn på dronningens 75-års fødselsdag 16. april 2015. På højre hånd finder man de tre facadebutikker, og på venstre side af gaden ses en Blockbuster, der lukkede som fysisk butik i netop 2014, og Napoli Pizza.

I 2014-gaden var Jazzbar Bent J tidligere lidt af en hund i et spil

I forbindelse med Påske i Den Gamle By var mange børn på jagt efter gemte æg.

kegler. For jazzbaren står jo, som da den lukkede i 2008. Vi satte os i Bent J. Jensens sted og forestillede os, hvordan hans jazzværtshus ville være i 2014, hvis han havde levet fem år længere, og vi konkluderede, at det ville se ud på nøjagtig samme måde, som da vi hentedet det.

Er Den Gamle By blevet woke?

Er Den Gamle By nu blevet aktivistisk og woke?, er jeg blevet spurgt af kolleger, der betragter sig selv som sådan. Spørgsmålet var selvsagt ikke foranlediget af hverken 7-Eleven, Blockbuster eller Napoli Pizza. Nej, det sigtede på de to hjem, der indgår i 2014-gaden. Det ene hjem tilhører en karrierekvind, der bor alene. Det andet en regnbuefamilie, der består af mor, mor og tre teenagere.

Begge hjem er genskabt i tæt dialog med de mennesker, informanter, der har indvilget i at dele deres liv med Den Gamle By – og med de millioner af gæster, der kommer her mellem år og dag. Som museumsgæst møder man dem på video.

At vi kan vise historien om rigtige mennesker med navn og adresse – og ikke bare som idealtyper – giver Den Gamle By en helt særlig troværdighed. Og vi er helt bevidste om, at de to hjem ikke viser folk, som de var flest i 2014. Den type hjem viser vi nemlig mange af i 1974-kvarteret. Derfor har vi her valgt to hjem, der skiller sig ud som en slags tidens tegn. Ikke desto mindre kom der en del drilske spørgsmål, der gik på, om Den Gamle By nu var blevet aktivistisk, og om Den Gamle By var blevet woke – et identitetspolitisk begreb, der navnlig stammer fra USA og fokuserer på social, kønsmæssig eller racemæssig marginalisering.

Og ja, på en måde er og har Den Gamle By nok været både aktivistisk og woke i ganske mange år. Vi er ikke bange for at gå i utakt og adressere temaer, man helst ikke taler om, eller som har at gøre med marginaliserede eller undertrykte grupper. Men vi er ikke følgagtige, og vi insisterer altid på, at det er os som fagpersoner, der kurerer de historier, der fortælles.

Rundtomkring i Den Gamle By adresserer vi på forskellig vis emner som tæve, fattigdom, børnearbejde, rygning i børnehaven, racisme og billedpornografi. Og vi giver stemme til marginalgrupper som gæstearbejdere, grønlændere og blinde. Som et tidsbegrænset indslag har vi sat fokus på hjemløshed, ligesom vi også har vist, hvordan en typisk somalisk familie kan bo i Danmark.

Det var ikke for at være woke med de smarte, at vi indrettede en singlekvindes lejlighed, men for os var det oplagt at vise singlekulturen – over en million danskere boede alene i 2014 – og det lå også ligefor at vise et homoseksuelt par, idet homoseksualitet nu ikke længere var noget, man puttede med.

Det er interessant, at flere besøgende har bemærket, at det lesbiske par bor lige så almindeligt som de fleste danskere. En tidligere kollega var således overrasket over, at parret og deres børn ikke boede mere ”hippieagtigt”, som hun sagde.

Museet for Dansk Bladtegning

Dette helt nye museum, i daglig tale kaldet Bladtegningsmuseet, blev åbnet fredag 25. august som en slags prikken over i'et i den udvikling af Den Gamle By, der er sket de seneste par årtier.

Hendes Majestæt Dronningen holdt åbningstalen, hvor hun glædede sig over, at samlingen af danske bladtegninger har fået sig et nyt hjem. Dronningen gav udtryk for, at hun tror, tegningerne kommer til ”at passe rigtig godt ind til Den Gamle By, hvor også Plakatemuseet allerede befinder sig”.

Dronningen talte i Helsingør Theater, hvor også Bladtegningsmuseets stifter, bladtegneren Claus Seidel, og den nye leder af museet, Elsebeth Aasted Schanz, talte. Derfra kørte dronningen i hestevogn gennem Den Gamle By til Telefontorvet og gik gennem gågaden 1974 til Anton Rosens fine pavillon fra Landsudstillingen, hvor det nye museum har fået til huse.

Efter besigtigelsen af Bladtegningsmuseet besøgte dronningen 2014-gaden, Dronning Margrethes Gade, regnbuefamilien og den nye hovedindgang. Dronningen blev her ledsaget af Ane M.M. Ugglå, bestyrelsesformand for A.P. Møller Fonden, der har doneret midlerne til størstedelen af de senere års udvikling og ligeledes bidraget substantielt til realiseringen af Bladtegningsmuseet.

Forventeligt var en del journalister mere interesserede i de tegninger, der ikke findes i udstillingen, end dem, der faktisk er udstillet. Altså hvorfor Jyllands-Postens Muhammedtegninger fra 2005 ikke er med i udstillingen. Forklaringen er den enkle, at det er aftalt med Det Kgl. Bibliotek, at Muhammedtegningerne forbliver i bibliotekets magasiner, som har de bedste bevaringsforhold og den største sikkerhed. Ved overdragelsen i 2008 blev de 12 tegninger klausuleret, så de ikke må udstilles de følgende 50 år, altså til 2058. Men alle in-

teresserede har mulighed for at se dem på Det Kgl. Biblioteks særligt sikrede læsesal.

I Den Gamle By er vi glade for at have medvirket til at aktivere en enestående pressehistorisk samling, som ellers fortsat ville ligge hengemt i Det Kgl. Biblioteks kældre.

Et levende museum

Samtidig med at der udvikles nye udstillinger og aktiviteter, er der eksisterende, der får tilføjet nye aspekter. Således er 1927-fortællingen i hjemmet i Havbogade suppleret med historien om en jorde-modererelev for at oplyse om kvinders liv og vilkår med børnefødsler, menstruation, husholdning og drømme om fremtiden. Det er sket i samarbejde med museet KØN.

Også Festpladsen udvikles med aktiviteter, ligesom konceptet med Middage med historie løbende tilføjes nye, spændende former

Et kig ned ad Havnegade 1974 med to parkerede biler, en Fiat 500 og en Volvo 544. Til venstre ses telefonboksen, hvor mange gæster drejer nummeret til minimarkedet, gynækologen eller en af lejlighederne. Sommetider tager en person telefonen i den anden ende.

Sommeraktivitet på Havnepladsen, som mange gæster får øje på, så snart de træder ud i Den Gamle By.

for historiefortælling. Det var ikke mindst tilfældet i forbindelse med årets sommertema: Mad, mere end et måltid.

Havnepladsen er en ny satsning, som vil blive videreudviklet de kommende år. Når Den Gamle Bys gæster træder ud af den nye hovedindgang, har de til højre 2014-gaden, men det er nok især det lange kig ned ad 1974-kvarterets Havnegade mod de ældre kvarterer, der tager opmærksomheden.

Et naturligt fokuspunkt er havnepladsen i 1864-kvarteret, som er på vej til at blive et aktivitetsområde for familier med mindre børn. Havnepladsen ligger ved siden af Toldboden og over for Købmandsgården. Her kan børn og deres forældre kravle på tønder og tømmer, og i højsæsonen kan de møde sjoveren, som er et 1800-talsord for en løsarbejder. Børnene kan hjælpe ham med at transportere skibsgods på sækkevogne fra havnen til købmandsgården. Sækkevognene er lavet i børnestørrelse efter forlæg af historiske sækkevogne. Det er også fra havnepladsen, man i højsæsonen kan tage en tur med trækfærgen.

Kaperkørsel

Fra havnepladsen kan man se op langs åen til kapervognene og videre til Festpladsen. På den måde fungerer de tre miljøer som trædesten, der automatisk leder Den Gamle Bys gæster rundt i hele byen. Også til den ældre del, som vi frygtede ville blive overset, når nu museet med den nye hovedindgang blev vendt helt om.

I Den Gamle By er vi taknemmelige for, at vi fortsat kan tilbyde ture med hestevogn rundt i byen. Det kan vi, fordi den mangeårige kapervognmand Lars Brender ønskede det. Lars Brender døde i 2022 efter i 33 år at have været garanten for, at man i Den Gamle By kunne høre hestenes vrinsk, lyden af hove og vognhjul på brosten og ikke mindst opleve den let sødlige lugt af hestemøg.

Det var Lars Brenders ønske, at hans livsværk skulle leve videre, så Den Gamle Bys mange gæster fortsat kan se, lugte, høre og fornemme stemninger fra en anden tid. I Den Gamle By delte vi Lars' ønske og ambition, og han fulgte op med at testamentere sit firma til Den Gamle By.

Skiftet er endnu ikke helt afsluttet, men vi er taknemmelige for den generøse donation, og vi er glade for, at det er lykkedes at holde vognene på brostenene hele året til glæde for Den Gamle Bys mange gæster. Vi synes også, det er den rigtige måde at mindes Lars Brender på.

Byhistorie – på museum og i bogværk

Torsdag 22. juni lancerede Dansk Center for Byhistorie og Den Gamle By det andet af tre planlagte bind om de danske byers historie. Bogen bærer titlen "Danmarks byer fra renæssance til enevælde" og er en opfølgning på den store bog "Danmarks byer i middelalderen", der udkom i 2016. Se omtale af arrangementet i årsberetningen for Dansk Center for Byhistorie.

Med denne udgivelse er Den Gamle By nu godt på vej til at realisere den drøm om en samlet dansk byhistorie, der blev undfanget ved starten på Dansk Center for Byhistorie for godt 20 år siden.

Den Gamle By er jo i sig selv en slags dansk byhistorie i størrelsesforholdet 1:1 og i tre dimensioner, og vi ser arbejdet med at udgive en dansk byhistorie som et meget relevant supplement til Den Gamle Bys museale fortælling.

Årshjul af oplevelser

De senere år har et årshjul af museumsoplevelser tegnet sig stadig tydeligere.

Først i februar åbnede årets særudstilling på Plakatmuseet, Jorden kalder. Derefter fulgte to ugers tilbud til børn med voksne i skolerne vinterferie. Derpå er der Påske i Den Gamle By, som i april-maj blev efterfulgt af Legedage.

I sommermånederne lanceres et særligt tema. De seneste par år har det været Kaffetid (2021), Godt håndværk, også i fremtiden (2022) og i år Mad, mere end et måltid, hvor aktiviteter og prøv-selv er blevet til med tilskud fra Spar Nord Fonden, mens udstillingen med samme titel er blevet til med støtte fra Nordisk Kulturfond og i samarbejde med Regionsmuseet i Kristianstad og Maihaugen i Lillehammer.

I september var der fokus på 1970'erne med musik og aktiviteter. For tiende gang præsenterede Den Gamle Bys radiolaug en udstilling, som i år handlede om mekanisk, analog og digital lyd.

I skolernes efterårsferie markerede Den Gamle By Allehelgen, og fredag 17. november åbnede vi Jul i Den Gamle By, som ubetinget er årets største event med i omegnen af 150.000 gæster. Aftenjul er blevet et fast indslag, og igen i år var der ekstra åbent seks aftener fra kl 18 til 21.

Mange gæster bliver glade, når de ser Den Gamle Bys røde postbud. I 2016 besluttede Post Danmark, at postbudets klassiske uniform skulle afløses af den nuværende blå uniform.

De mere eller mindre faste temaperioder suppleres hen over året af håndværksdemonstrationer, havedage, rundvisninger i erindringslejligheden, Bent J-dag, Middage med historie og historie-bogsfestivalen Historien Lever.

I efteråret har der også været forskellige forsøg med aftenåbent. Ideen er at afprøve forskellige muligheder, så Den Gamle By også kan udvikle sig på dette område.

Historien Lever og Erik Kjersgaard Prisen

Bogfestivalen Historien Lever blev i år afholdt i weekenden 30. september til 1. oktober. Det er tredje år i træk, og vi satser på, at arrangementet skal blive en slags pendant til Historiske Dage, der foregår i København i marts. Til Historien Lever har forskellige forlag stande, hvor der kan gøres bogindkøb til billige penge. Her er der forfatterinterviews. I år både i Helsingør Theater og i Møllesalen. Og som noget nyt har Den Gamle By indstiftet en særlig pris, Erik Kjersgaard Prisen, som uddeles til en eller flere personer eller institutioner, der har sat historie på dagsordenen og fremmet historieinteressen i Danmark.

Formålet med Erik Kjersgaard Prisen er at fremme interessen for velfortalt historieformidling med faglig tyngde. Det være sig i bøger, radio, tv, podcasts, udstillinger, i foredrag eller på anden måde. Med æren følger 25.000 kr.

Prisen er opkaldt efter historikeren Erik Kjersgaard (1931-1995), der i en menneskealder formåede at sætte historien i spil og gøre den levende. Erik Kjersgaard havde sit virke ved Nationalmuseet, Danmarks Radio og i Den Gamle By og var nok først og fremmest kendt som forfatter og tv-historiker. I Erik Kjersgaards ånd lægges der ved uddeling af prisen vægt på, at prismodtageren formår at nå ud til et stort og bredt publikum.

Erik Kjersgaard Prisen uddeles af kredsens bag bogfestivalen. Født formand for prisudvalget er Den Gamle Bys direktør, som også har udpeget de øvrige medlemmer, der er historiker og forlagsredaktør ved Gads Forlag Peter Bejder og tv-vært, skribent og foredragsholder Clement Kjersgaard, der også er søn af Erik Kjersgaard.

Alle interesserede kunne komme med begrundede forslag til prismodtagere frem til 18. august, som er Erik Kjersgaards fødselsdag. Der kom 32 indstillinger, som fordelte sig på i alt 24 forskellige kandidater.

Heraf nominerede prisudvalget tre historikere. Forfatter, podcastvært og foredragsholder Gry Jexen, som ikke mindst er kendt for bogen "Kvinde kend din historie", professor og historisk konsulent Poul Duedahl, som for nylig var aktuell med bogen "Afvigernes ø", der danner grundlag for tv-serien "Nyrup – søn af en udstødt", og dr.phil. Birgitte Possing, der i mange år har været forsker, forfatter og foredragsholder om en lang række historiske emner.

Årets modtager af Erik Kjersgaard Prisen blev professor Poul Duedahl, som fik overrakt prisen i Den Gamle Bys Helsingør Theater lørdag eftermiddag 30. september. Umiddelbart derefter interviewede Clement Kjersgaard prismodtageren.

I 2023 fik først tømrerne og dernæst gartnerne arbejdstøj, som det så ud i begyndelsen af 1900-årene. Dermed er håndværkerne også på det område med til at gøre Den Gamle By levende.

Istandsættelser og vedligeholdelse

Efter færdiggørelsen af de moderne bykvarterer og den nye hovedindgang rummer Den Gamle By cirka 90 bygninger. Dermed er matriklen stort set bebygget.

Den Gamle Bys ældste bygninger har været på stedet i over 110 år, og mange trænger til istandsættelser og vedligeholdelse. Det bliver løbende gjort, men der er også et efterslæb fra mindre gunstige tider – ikke mindst perioden med coronanedlukninger.

Modsat andre museumsgenstande er de historiske huse nødt til at stå ude om natten. De skal hyppigt efterses, og de har det svært med de temperaturstigninger, voldsomme regnskyl og våde vintre, som vi er blevet vidne til. Derfor har vi dygtige fagfolk til at istandsætte og vedligeholde. Ellers forsvinder bygningerne langsomt, men sikkert.

Det er ressourcekrævende, men en vigtig opgave, og i 2023 blev istandsættelsen af Kerteminde Skole færdiggjort, ligesom også omtrent halvdelen af Reberbanen blev afsluttet. På Aarhus Mølles hovedbygning er det meget nedslidte tag blevet omlagt. Desuden er der udført en del reparation og malerarbejde på drivhusene i Handelsgartneriet.

En hånd til Museum Ovaraci

Sammen med Moesgaard Museum stod Den Gamle By for udviklingen og etableringen af udstillingerne på det nye Museum Ovaraci, der åbnede i nye lokaler 17. maj i år. Museet hørte oprindeligt sammen med Psykiatrisk Hospital, hvor kunstneren Ovaraci – Over-tossen – var indlagt i 56 år. Hospitalet blev i 2018 flyttet til Skejby Sygehus, og museet måtte finde nye lokaler. Dem fandt man i nye, brutalistiske betonrammer i det nordlige Aarhus, som efter en ombygning skulle indrettes med helt nye udstillinger.

”Egentlig drømte Museum Ovaraci om at hyre et hollandsk eller tysk museumsdesignbureau”, fortalte Lene Bak, konsulent på projektet, til Kulturmonitor. ”Men alt imens museet søgte midler til udviklingen, opstod ideen om at søge lokal rådgivning og ekspertise. For hvorfor gå over åen efter vand, når det findes i bedste kvalitet lige her, og måske kunne samarbejdet også samlet gøre museerne i byen bedre?”.

Resultatet blev et givende samarbejde mellem de to store, Moesgaard og Den Gamle By, og det mindre Museum Ovaraci. Den Gamle By bidrog med publikumsanalyse, oplæg til fortællegreb og rådgivning i forbindelse med udarbejdelse af udstillingens tekster. Moesgaard Museum stod for formgivning, mediefortællinger og den samlede museumsopbygning.

International inspiration

Efter at have ligget stille i næsten tre år er vi ved at genoptage de internationale kontakter, som har været så vigtige for udviklingen af Den Gamle By. I efteråret 2022 tog vi fat på anden runde af et inspirationsprojekt, som gennemføres i samarbejde med de britiske kolleger i Beamish og Black Country Living Museum og de svenske museer Skansen og Jamtli.

Modellen er, at hvert museum udpeger to medarbejdere, og at hele gruppen på ti kolleger så lærer både hinanden og hinandens museer at kende. Det sker i løbet af halvandet år. Fra Den Gamle By har i denne omgang deltaget Kitt Boding-Jensen, som er chef for værtsskab og historiefortælling, og tømrerformand Christian Rønne Larsen. Det afsluttende møde foregår i Den Gamle By i december i år.

I over tyve år har det været en tradition, at hele Den Gamle Bys faste personale hvert fjerde eller femte år besøger udenlandske museer for at hente inspiration. Studieturen foregår i to grupper, så Den Gamle By fortsat kan holdes åben. I år besøgte vi Freilichtmuseum Kommern, der ligger tæt ved Bonn, Haus der Geschichte i Bonn, Freilichtmuseum Detmold og Freilichtmuseum Kiekeberg lidt syd for Hamborg.

Til glæde for andre museer

I Den Gamle By er vi glade for, at stadig flere af museets kompetencer bringes i spil til glæde for andre. Det være sig museer, enkeltpersoner og skoler af alle slags. Kompetencerne bringes i spil på mangfoldige områder.

I forlængelse af sidste års sommertema, "Godt håndværk, også i fremtiden", har Den Gamle By afholdt to konferencer med fokus på videndeling. Konferencerne blev afholdt i Den Gamle By 12. juni og hos Tietgenfonden i København 29. august. Her kunne fagfolk fra museer, oplevelsescentre, organisationer og virksomheder udveksle deres erfaringer med håndværksformidling og selv afprøve eksempler på Den Gamle Bys håndværksformidling i praksis. Ved konferencen i Den Gamle By var der 60 deltagere, mens der ved konferencen i København var 78 deltagere.

Derudover er der et undervisningsmateriale på vej til brug for skoler i faget håndværk og design. Når materialet er trykprøvet, vil det indgå i Den Gamle Bys tilbud til skolerne.

I forlængelse af åbningen af Museet for Dansk Bladtegning udvikler Den Gamle By nu en model for vandreudstillinger af både bladtegninger og plakater, så museets store samlinger kan blive til glæde for museer, biblioteker og andre, der laver udstillinger for mange mennesker.

Den Gamle Bys erfaringer med at inddrage frivillige indgår som et læreeksempel i den rapport, "Skab værdi med frivillige", som i år er udgivet af turistorganisationen Visit Aarhus. I Den Gamle By er vi glade for de cirka 350 frivillige, der tilføjer museet kvaliteter, som næppe kan opnås på anden vis, og vi er glade for, at andre kan få glæde af vores erfaringer og råd.

Hvad så nu?

Nu er vi færdige med 2014-gaden, og den nye hovedindgang og Bladtegningsmuseet er blevet åbnet. Matriklen er stort set bebygget, så en del spørger, hvad der nu skal ske.

Der er masser at tage fat på. En af tingene er at aktivere de fantastiske rammer og fylde dem med fortællinger. Jul i Den Gamle By, Påske i Den Gamle By, Allehelgen, Tilbage til 70'erne, Håndværksdage, Havedage og Middage med historie er eksempler herpå, og ved at lægge øret til jorden og fornemme, hvad der er på vej, skal der nok fortsat opstå nye ideer til glæde for det store publikum, som er Den Gamle Bys.

Der er også bygninger og fortællinger, der trænger til opdatering. For eksempel Borgmestergården og Købmandsgården, hvor der allerede er udarbejdet planer, men hvor finansieringen endnu mangler.

I 1927-kvarteret er der plads til to hjørnebygninger, hvor det planlægges at indrette en klassisk købmand på hjørnet med bolig bagved og en manufakturhandel, en tandlæge, en bolsjefabrik og eventuelt et pensionat. Planlægningen er godt på vej.

På vej

Det har længe været et ønske at opgradere Møntmestergårdens tagetage med en mere udfoldet og fortællende udstilling om bygningens historie. Desværre har der været problemer med utætheder i taget. Det må nødvendigvis løses først. Tagstenene mod gårdsiden er for dårlige til at sætte op igen, men vi har heldigvis fået mulighed

for at arve op mod 20.000 tagsten fra herregården Gammel Estrup, der skal have nyt tag i 2024. Ved at tage de bedste tagsten fra herregården vil Møntmestergården kunne få et bedre tag, men stadig fremstå med de karakteristiske ældre håndstrøgne tagsten.

Arbejdet vil blive udført i foråret 2024, mens den nye udstilling vil kunne åbne sidst på året. Knud Højgaards Fond støtter projektet med en million kroner.

Tre andre fonde støtter et projekt, som vil synliggøre de jødiske samfund, der frem til Anden Verdenskrig satte deres præg på mange danske købstæder. Den mest oplagte placering er Den Gamle Bys fine renæssancehus fra Randers, der i mellemkrigstiden havde den største jødiske menighed uden for København, og en synagoge, der først lukkede i 1936.

Det er planen at indrette et børstenbinderværksted med butik, hvor der netop findes et fint forlæg fra Randers. I den lille og meget ydmyge lejlighed ved siden af butikken vil vi indrette en bolig for en udenlandsk slægtning med mere ortodoks baggrund end børstenbinderen, der – som de fleste jøder i Randers – var velintegreret i det danske samfund.

På førstesalen vil vi indrette en lille udstilling, der dels giver et

Den Gamle Bys nye hovedindgang med psykadelisk kaffevogn, som er indrettet i en Citroen HY, også kendt som politiets klassiske salatfad.

overblik over de jødiske samfunds historie i Danmark, dels giver en slags indeks til, hvor i landet man kan finde jødiske gravpladser, tidligere synagoger og markante firmaer, der er skabt af jøder.

Bodil Sneums Fond bidrager med en million kroner til formålet, Kulturstyrelsen med 2,2 millioner kroner, og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond med 2,5 millioner. Projektet realiseres i nært samarbejde med Dansk Jødisk Museum og Det Jødiske Samfund i Danmark. I 2024 vil de nødvendige ombygninger af huset blive gennemført, og i 2025 vil interiørudstillingerne i stuen åbne. Udstillingen på førstesalen åbner i 2026.

Købt eller solgt

I skrivende stund arbejdes der intenst med at tegne stregerne til en reform af statens tilskud til museerne. Og vi ved ikke, om vi bliver købt eller solgt.

Som det fremgik af indledningsartiklen til årbogen i 2022, håber vi, at museerne må blive bedømt på, hvad de leverer. I forskellige sammenhænge har Den Gamle By anbefalet politikerne at lave en museumsreform, hvor statens støtte til museerne afhænger af, hvad de leverer. Ikke af, hvem der ejer dem, og hvor de ligger. Vi har bedt dem være opmærksomme på, at museer er langsigtede organisationer, og anbefalet at sætte det lange lys på og undgå kortsigtede modeller. Vi håber, man i fremtiden både vil støtte de museer, der når bredt ud, og dem, der finder nye veje – og vi gør opmærksom på, at det godt kan være de samme. Vi opfordrer også til at sikre, at der er stærke museer i alle egne af Danmark. Men vi beder om, at man ikke smører smørret så tyndt ud, at der ikke er råd til de fyrtårne, som kan ses på lang afstand, og som er elsket af mange.

Vi har også anbefalet, at man accepterer, at der er forskel på museer. For eksempel vil det give mening at inddele det danske museumslandskab i fire niveauer. Øverst et niveau, der rummer de unikke museer, der både er internationale fyrtårne og brede kompetencecentre, og som derfor bør betragtes som systemiske. Dernæst et niveau med museer af en vist størrelse og attraktivitet og med væsentlige og landsdækkende specialer. Tredje niveau er regionale museer med et vist antal besøgende, og som dækker over flere kommuner og/eller besøgssteder. Som fjerde niveau er der de lokale museer.

I Den Gamle By krydser vi fingre og håber det bedste.

Back on Track

After a few challenging years, Den Gamle By is now making a real comeback. Visitor numbers are looking strong, currently exceeding the figures of 2022 by 50,000. The restaurants and shops are also thriving, and if Christmas goes as well as it did last year, we are hopeful that we will have a foundation for upgrading the organisation, allowing us to address the significant challenges that emerged during the COVID-19 crisis. We are eagerly awaiting the impact of the government's planned reform of museum funding. Will they distribute the resources thinly across the entire country, or will they prioritise the museums that enjoy popular favour, contribute to tourism and tell stories that resonate with many Danes? We don't know, but we hope the government will support beacons like Den Gamle By, which can be seen from afar and are cherished by many.

2014-gaden

*Mette Ernst Andersen, Erik Nellemann Nielsen
og Anna Wowk Vestergaard*

I 2014 besluttede Den Gamle By at indrette en lille gade, der viser året 2014. På Hendes Majestæt Dronningens 75-års fødselsdag 16. april året efter omdøbte vi gaden til Dronning Margrethes Gade. Her finder man en håndfuld butikker og to hjem. I artiklen oplyser museumsinspektørerne Anna Wowk Vestergaard, Erik Nellemann Nielsen og Mette Ernst Andersen om tankerne bag og arbejdet med udformningen af den nye del af Den Gamle By.

Biler fra den tyske Volkswagengenkonzern har været en del af danskernes hverdag siden 1949 og har præget det danske gadebillede. Ud over denne fine VW up! fra 2012 har Den Gamle By derfor også en folkevogn fra 1973, som står parkeret i 1974-kvarteret. For at tydeliggøre, at Blockbuster i 2014 var ved at lukke, valgte vi et skilt, hvor der mangler et bogstav.

Med 2014-gaden begynder tidsrejsen i Den Gamle By nu med vores egen tid. Forhåbentlig giver genkendelsen i 2014-gaden anledning til en ny dialog blandt generationer. En dialog, hvor også de yngre gæster kan dele erindringer med hinanden, for 2014 er både lang tid og kun et øjeblik siden. Med de nye udstillinger kan gæsterne smage på årets favoritpizza, lytte til hits fra dengang, besøge de to hjem og se på gadens forretninger.

2014 peger både frem og tilbage i tiden, på samme måde som 1974-kvarteret også fortæller om tendenser, der var relevante før og efter året 1974.

Hvorfor 2014?

I 2009 var Den Gamle By vært for en konference for de europæiske frilandsmuseer i Association of European Open Air Museums. Den Gamle By præsenterede de første udstillinger i 1974-kvarteret, og både udstillingerne og tankerne om resten af kvarteret blev godt modtaget af de europæiske kolleger. Lederen af Norsk Folkemuseum, Olav Aaraas, talte på konferencen om, hvordan det allermest interessante for museumsgæsten er ham eller hende selv. Derfor risikerer museer at blive irrelevante, hvis de ikke tilbyder gæsterne et

møde med noget, de selv kan huske eller har et forhold til. Aaraas sluttede sit indlæg med en direkte opfordring til Den Gamle Bys direktør: "Don't stop in the 70's, Thomas. History won't wait for you". Opfordringen satte tanker i gang, og i 2014 begyndte arbejdet med samtidshistorien.

Året 2014 markerer 100-året for åbningen af Den Gamle By, og det er 40 år efter 1974. Erfaringerne fra arbejdet med 1974 blev brugt. Via samtidsindsamling var der mulighed for at tilvejebringe et unikt kildemateriale og grundlag for genskabelse af gader, butikker og hjem. Den Gamle Bys medarbejdere talte med informanterne om deres liv i en samtid, som de var midt i, og ikke en fortid, som de skulle huske tilbage på. Samtidig var det vigtigt at få dokumenteret detaljer som fodlister, gulvtæpper, lampeophæng, indhold i skabe og butiksinventar, som sjældent var blevet fotograferet i 1974, og som måske kunne findes i baggrunden på fotografier med andre motiver. Alligevel viste der sig at være genstande og dokumentation, som manglede, for eksempel emballagetyper. Og da vi først relativt sent lagde os fast på valget af Blockbuster, blev det her en stor opgave at skaffe dokumentation og genstande – især fordi Blockbuster lukkede i 2014.

Samtidsindsamling og samarbejder

Samarbejdet med informanterne fik for alvor luft under vingerne, da A.P. Møller Fonden i efteråret 2014 donerede midler til anden etape af Den Moderne By-projektet, hvor både 2014-gaden og den nye hovedindgang indgik.

Projektgruppen for den nye bydel gik i gang med at undersøge, hvilke forretningstyper der skulle repræsenteres i 2014-gaden. Der blev indsamlet fotos fra danske byer og blev lavet undersøgelser af typiske erhverv. Det blev klart, at der var brug for både kædebutikker og individuelle butikker, og at både nationale og internationale virksomheder skulle fortælle historien om, hvordan kæderne i 2014 udgjorde en væsentligt større del af butikssammensætningen end i 1974. Samtidig var det et ønske, at butikkerne kunne fortsætte de fortællinger, som Den Gamle By allerede havde med for eksempel fast food i pølsevognen, dagligvarehandel i Rahbeks Minimarked og elektronik hos Pouls Radio. Et andet kriterium var at vise erhverv, hvor forudsætningerne var i færd med at ændre sig. Som bankfilialerne, der blev færre, og hvor kassebetjening blev erstattet af fokus

Brosten i midten, fliser af typen størknet strandbred og butikker fra en ikke særlig fjern fortid. 2014-gaden giver nu også unge mennesker mulighed for at gå en tur ned ad memory lane i Den Gamle By.

på rådgivning, og solcentrene, hvor debatten om risikoen for hudkræft i 2014 så ud til at ende med et forbud mod solarier. Samtidig satte Den Gamle By fokus på butikker, der tegnede fremtiden. Det gjaldt store internationale kæder som 7-Eleven. Ved at bruge de to greb bindes året 2014 sammen med årene før og efter.

Den Gamle By indgik samarbejdsaftaler med 7-eleven, Danske Bank og Consol, som donerede butiksinventar og facadeskilte. Samtidig foretog vi en grundig fotodokumentation af de valgte butikker. Vi fandt også frem til en regnbuefamilie og en singlekvinde, som alle blev interviewet om deres liv anno 2014. Interviewene fra 2014 blev siden fulgt op af interviews i 2018 og 2022, og informanterne og deres tanker om projektet er blevet fulgt tæt. I takt med at vores viden om deres hverdag voksede, indgik vi samarbejder med Dansk Supermarked, Coop, Arla og Thiese Mejeri om at donere emballager. Grebet var nyt for os og et tydeligt eksempel på, hvordan samtidsindsamlingen gav os andre muligheder end indsamlingen til 1974, hvor nogle ting var svære at skaffe, fordi de var blevet slidt op og smidt ud. Tidligt sikrede vi os for eksempel tandbørster og toi-

letbørster, som havde været svære at skaffe til 1974-udstillingen, og engangsservice, hvis udfasning var til debat i 2014.

Der blev også sat gang i indsamling af lyde, så vi kunne dokumentere lyden af notifikationer fra mobiler, stoppesteder i busserne som scannere ved kassen i supermarkedet og meget mere. Alt sammen små ting, som vi glemmer, at vi kan huske, lige indtil vi hører dem igen.

Butikscenter HoLM1 og facadebutikker

Gæsterne møder 2014-gaden, så snart de kommer ud ad den nye hovedindgang. På museumssiden af den nye indgangsbygning er indrettet en Danske Bank-filial, Consol Solcenter og 7-Eleven. På 1. sal er der store folier med butiksnavne, og sammen med en butiksoversigt og en dør med dørtelefon udgør de et miljø omkring en sideindgang til et mindre bynært butikscenter. Centrets navn, HoLM1, refererer til Den Gamle Bys grundlægger Peter Holm.

Udvælgelsen af butikkerne på oversigten tog udgangspunkt i en undersøgelse af de butikker, der var at finde i centre i Danmark i 2014. Samtidig så vi på facadernes udformning. I den proces fik vi hjælp fra et firma, der har stor erfaring med at lave skilte og planlægge facaderne hos danske butikcentre. Firmaet kunne byde ind med løsninger på for eksempel butiksoversigt og placering af logoerne på netop denne facade i Den Gamle By. I valget af butikker til både førstesalen og oversigten prioriterede vi også butikker og logoer, som ikke længere er at finde i bybilledet. Det gælder blandt andet Fona, der lukkede i 2016, Tiger, der i 2017 ændrede navn til Flying Tiger Copenhagen, og Inspiration, der samme år blev overtaget af Imerco.

Butikkerne i stueetagen er alle facadebutikker. Gæsterne kan ikke besøge butikkerne, men udefra ligner de 'normale' butikker – selv om de faktiske rum kun er cirka 120 cm dybe. Illusionen er skabt gennem forskellige teknikker. I hver udstilling er der brugt en kombination af fysiske genstande, fototapet og dukker. Dukkerne viser tidstypiske brugere af butikkerne, som for eksempel solcentrets unge pige, som var den typiske solariekunde i 2014. Størstedelen af inventaret og et udvalg af genstandene er doneret af 7-Eleven, Consol og Danske Bank, der også har hjulpet med input til indretningen.

Danske Bank

Danske Bank-filialen er indrettet med velkomststander, venteområde, infomateriale og servicedisk. Disken fungerer som overgang mellem det fysiske rum og illustrationen på fototapetet på bagvæggen, der viser kontorpladser, mødelokaler og andre funktioner i resten af lokalet. I vinduet ses en masse sparebøsser. Der er naturligvis tale om pingvinen Pondus, der blev maskot for Danske Banks Pondusklub i 1968. Den populære opsparingsklub for børn fik på blot to uger 50.000 medlemmer. I dag bruges sparebøsserne til Pondus-kontoen, der er Danske Banks tilbud for børn.

I venteområdet ses også reklamer for MobilePay. Danske Bank søsatte appen i 2013, og efter omkring tre måneder havde ca. 300.000 danskere installeret appen. MobilePay var på vej frem, og det blev understøttet med reklameplakater og en film, der viser, hvordan appen bruges. Populariteten er kun blevet større, og i dag er der over fire millioner brugere af MobilePay i Danmark. Hvor MobilePay og netbank vinder frem, falder antallet af filialer. Mange bliver blot omdannet til mindre kontorer med rådgivning – fremfor filialer med kontanter. I 2014 var der 144, og i 2023 var tallet 61.

Consol Solcenter

I solcentrets fysiske rum er de selvbetjeningsmaskiner, der bruges til betaling for sol og køb af beskyttelsesbriller. Væggene er næsten helt dækket af fleksible kabinevægge med en rød dør ind til hver ka-

Ved siden af solcentret er der en personaleindgang til butikscentret. Ved siden af døren er der en modificeret dørtelefon, hvor man i stedet for at kontakte beboerne kan høre om forretningernes historie.

bine med solbænk. Op ad væggene står selvbetjeningsautomater til solbænkene. Det er altså en forretning med ren selvbetjening. Fototapetet giver indtryk af, at der er mange flere kabiner i lokalet. Foran står en dukke af en ung sporty kvinde på vej ind for at få lidt kulør.

Solcentrets vægge rummer flere små oplysningsplakater fra Sundhedsstyrelsen om eksempelvis sol til forskellige hudtyper og om hudkræft. De vidner om, at der i 2014 var ændringer på vej for soludbydere. Det skadelige ved at tage sol blev debatteret i medierne, og i sommeren 2014 fik Danmark sin første solarielov, der stillede krav til solarierne. Før 2007 havde branchen ellers ikke været reguleret, men nye forordninger fra EU fik brancheforeningen Dansk Solarie Forening til at stille en række krav. Med solarieloven fra 2014 kom der flere regler – blandt andre om adgang til ordentlige beskyttelsesbriller, automatisk sluk af solariet, så eksponeringstiden ikke overstiges, regler om rørenes styrke og krav om oplysningsmateriale i solarierne.

Dansk Solarie Forening oplyser, at der i dag er omkring 650 solarier i Danmark, hvilket er ca. 100 færre end i 2014. I dag tilbyder flere solcentre spraytan og andre beautybehandlinger og har tilpasset sig markedet.

7-Eleven

I 7-Eleven fortælles historien om danskernes indkøb, og butikken er en forlængelse af de historier, som fortælles i købmandsgården fra 1864 og i Rahbeks Minimarked i 1974-kvarteret. Det er den butik i 2014-gaden, hvor der er flest genstande. Her er blandt andet stativ til dagens aviser, hylde til varer, cafébord med stole og en køledisk. Det er sat op i kombination med to typer af fototapet – delvis et stort vægtapet, hvor man kan kigge ind til resten af butikken, og tre mindre tapeter, der viser drikkevarer i køleskabsrammen på væggen bag den unge studerende ved bordet. Lokalet er fyldt godt op for at vise, hvordan 7-Eleven som den moderne version af en nærkøbmand har et bredt sortiment med lidt til den søde tand, til den lille sult, til læsning og til indkøb af de mest nødvendige dagligvarer som mælk og toiletpapir.

I 2014 kunne man finde 7-Eleven på gadehjørner i større byer, på tankstationer og banegårde. I 2014 var der 204 butikker i Danmark og cirka 43.900 på verdensplan – i 2023 er tallet helt oppe på cirka 77.000 på verdensplan, fordelt på over 20 lande. Antallet i Danmark

er faldet en smule til 184, men der er planer om at indføre ubemandede butikker.

Med andre ord er 7-Eleven en global forretning og et godt eksempel på de internationale kæder, som fylder mere i gadebilledet i 2014 end i 1974.

Blockbuster

Der blev plads til en Blockbuster over for hovedindgangen, mellem Bent J og Napoli Pizza. Butikken er en facadebutik, og ved åbningen stod facaden helt nymalet i klar gul og blå. Målet er, at den med tiden får det slid og den ælde, som matcher en butik, der ville have åbnet i slutningen af 1990'erne.

I 2014 var Blockbuster for alvor på vej ud af gadebilledet i Danmark. Processen var begyndt allerede et par år tidligere, efter at Blockbuster toppede med 72 butikker i Danmark i 2009. Konkurrencen fra streaming var hård, og året efter indgav den amerikanske kæde konkursbegæring. Det var begyndelsen på enden for de danske butikker, og 1. juli 2014 var det slut. TDC Group havde nu officielt rettighederne til navnet Blockbuster i Danmark, og da TDC Group kun ønskede at bruge brandet online, lukkede de fysiske butikker. 12 blev til Blue City-forretninger, som købte og solgte brugt elektronik.

Gennem vinduet ser museets gæster, hvordan en lille Blockbuster kunne være indrettet. Det sker med et fototapet på bagvæggen, som blev til i en kombination af indendørs fotos, erindringer og det, der kunne anes gennem facadevinduer på streetview. I vinduer og rammer på væggen er tidens filmplakater, reklame for brugtmarked, udsalg og bland-selv-slik. En af plakaterne er fra Disneys meget populære Frost.

Inspiration fra Horsens

Dronning Margrethes Gade, 2014-gaden, er 65 meter lang og belagt med 1836 sten af typen størknet strandbred og tonsvis af chaussesten. Den afrunder 1974-karreen med gaderne Havnegade, Nygade og Sønderbrogade. Dronning Margrethes Gade er stærkt inspireret af Hestedamsgade i Horsens. Valget faldt på Hestedamsgade, fordi den er et godt eksempel på en helt almindelig gade i en helt almindelig købstad. Alle danskere skal derfor gerne kunne genkende dele af gaden fra deres eget 2014 og fra deres egen købstad.

I 2018 skulle kvarteret i Horsens, som Hestedamsgade er en del af, renoveres, og de gamle fliser skulle udskiftes. Den Gamle By fik derfor tilbudt en masse fliser af typen størknet strandbred, og vi sagde selvfølgelig ja tak til stenene. Nu kiggede vi lidt nøjere på Hestedamsgade. Kunne vi få samme skilte, plantestativer, flagstænger, gadelygter og skraldespande som dem, der stod i Hestedamsgade i 2014? Det kunne vi sagtens, sagde de venlige folk på Horsens Materielgård. Her kunne vi købe det hele, og minsandten om de ikke også havde de originale julekugler, som var blevet brugt til juleudsmykningen af Hestedamsgade i 2014. Så uden at blive en nøjagtig kopi af Hestedamsgade er Den Gamle Bys 2014-gade alligevel blevet en helhed med bund i virkeligheden.

Sivegade

Dronning Margrethes Gade er en sivegade, hvor biler må køre, men bløde trafikanter har forret. Sivegader blev stadig mere almindelige i perioden. Formanden for By- og Planudvalget i Fredericia definerede under en debat i 2010 i Fredericia en sivegade:

”En sivegade er meget anderledes end en almindelig gade, og du kan bedst sammenligne det med en gågade, hvor det er tilladt biler at køre med stærkt nedsat hastighed i en retning og under hensyntagen til cyklister og fodgængere”.

Bag beslutningen om en sivegade i Den Gamle By lå et ønske om at lave en centralt beliggende gade i en købstad. Men vi ønskede dog ikke lave en gågade, da vi allerede har en traditionel gågade i 1974-kvarteret, nemlig Sønderbrogade. Selv om en sivegade måske er knap så kendt som begreb, så har den sine klare fordele. Til forskel fra i gågaden kunne vi i sivegaden for eksempel anbringe en bil og lave en lille parkeringsplads til den. Den chance lod vi ikke gå fra os.

Minibil og cykler

Den Gamle Bys 2014-bil er en sølvfarvet VW up!, der holder ved en grøn parkeringsautomat, som også er hentet på materielgården i Horsens. Bilen er fra 2012 og var ejet af en mand i Aarhusforstaden Tilst, indtil Den Gamle By købte den i 2022. Up!-modellen kom

på det danske marked i 2012 og blev straks en succes. Den kun 3,5 meter lange up! er nemlig en mikrobil og meget praktisk i byernes smalle gader og tætte trafik. Den er solgt i over 60.000 eksemplarer i Danmark, og i 2013 blev den også kåret til årets bil. Den er altså den perfekte bil og tidsmarkør i Den Gamle Bys 2014-gade.

Danskerne er kendte for deres cykelkultur, og cykler er fast inventar i de fleste danske gader. Derfor hører der naturligvis også et par cykler til i 2014-gaden. Den ene har tilhørt informanten til vores singlekvindehjem, Rikke Langkjær. Rikke havde adgang til en cykelkælder ved sin lejlighed i Odensegade i Aarhus, men hun brugte den ikke og parkerede i stedet på gaden. Her var det et tilbagevendende problem, at folk brugte hendes cykelkurv som skraldespand. Vi satser på, at vi ikke får samme problem i Den Gamle By.

Ud over at formidle 2014 giver Dronning Margrethes Gade adgang til gårdmiljøet i 1974-karenen. En trappe mellem pizzeriaet og Blockbuster fører op til indgangen til regnbuefamiliens byhus, som er det ene af de to hjem i gaden.

Regnbuefamilien

I 1974-kvarteret har Den Gamle By ti forskellige hjem. Det giver os mulighed for at vise forskelligheden i levevis og indretning, og det har givet plads til flere traditionelle kernefamilier med far, mor og

På trappen i regnbuefamiliens hjem møder gæsterne citater fra de interviews, som blev lavet med familien Isager i 2014.

børn. I 2014-gaden var det et ønske at vise en af de mange andre familietyper i det moderne Danmark med sammenbragte børn eller forældre af samme køn. Valget faldt på en regnbuefamilie med mor, mor og tre teenagebørn, som – ud over at være et eksempel på en af de 37 forskellige familietyper, som Danmarks Statistik opererede med i 2014 – kan fortælle historien om udviklingen i homoseksuelles rettigheder.

Regnbuefamilien i 2014-gaden er familien Isager, som boede i et parcelhus i Beder uden for Aarhus. Familien består af Lena og Anne-Mette, datteren Asta på 17 år og tvillingerne Holger og Johan på 16 år. Lena var i 2014 54 år og psykolog, og Anne-Mette på 47 år arbejdede i flexjob med kvalitetsudvikling. Lena og Anne-Mette er borgerligt viet og har fået velsignelse i kirken. Parret fik børn på et tidspunkt, der fik stor betydning for lesbiske pars muligheder for at blive forældre. Lena fødte Asta, og Anne-Mette blev gravid med tvillingerne lige inden en lovændring i 1997, som gjorde det svært for lesbiske kvinder at blive forældre. Folketinget forbød nemlig læger at tilbyde kunstig befrugtning til lesbiske og enlige kvinder, selv om det fra midten af 1980'erne havde været tilladt mod egenbetaling.

Danmark var det første land i verden, der indførte registreret partnerskab for homoseksuelle (1989), og Danmark ses derfor ofte som foregangsland for homoseksuelles rettigheder. Men lovændringen i 1997 gik i den modsatte retning. I 1999 åbnede Stork Klinik i København, hvor jordemoder Nina Stork tilbød kunstig befrugtning til enlige kvinder og lesbiske. Det kunne hun gøre inden for lovens rammer, netop fordi hun var jordemoder og ikke læge. Forbuddet fra 1997 blev afskaffet i 2006. På grund af lovændringen valgte Lena og Anne-Mette at fremrykke deres planer om barn nummer to, så Anne-Mette kunne nå at blive gravid før den nye lov. Parret var engageret i debatten om lesbiske forældre og deltog i 1997 i TV 2's debatprogram "Rigets tilstand", som gæsterne kan se klip fra i familiens stue.

Familiens hjem er grundlagt før 2014 og fortæller på den måde også om tiden før 2014. Lena og Anne-Mette omgav sig med en blanding af arvede møbler, børnenes tegninger og malerier, genbrug, kunsthåndværk med en historie og tidstypiske IKEA-produkter. Deres byhus viser generelt et hjem i drift. Med fem familiemedlemmer er der masser af sko og overtøj i entreen, køleskabet er fyldt, og hjemmet bærer præg af det levede liv med ting, der er an-

skaffet gennem mange år. Astas værelse er fyldt af et kreativt rod med tøj, bøger fra gymnasiet, minder, dimser og kreative projekter. Hos drengene dominerer computere, som de spillede på, når de var hjemme fra efterskolen.

Da Lena og Anne-Mette fik børn, boede de i lejlighed i Aarhus, og havde de haft mulighed for det, ville de gerne være blevet i byen. Derfor er deres hjem genskabt som et byhus i flere etager, så det passer ind i 2014-gaden. Siden samarbejdet med familien Isager begyndte i 2014, er teenagerne startet på uddannelse og flyttet hjemmefra. Det har givet anledning til udskiftning af møbler, og Den Gamle By har kunnet overtage spisebord, sofaer og møbler fra børnenes værelser. Familien har også doneret køkkengrej, fotos, elektronik, tøj, billeder og spil, og da deres køleskab og fryser stod af, overtog vi også dem.

I køkkenet kan man høre "Mads og Monopolet" fra 2014. Som hos så mange andre kørte det fast lørdag formiddag, mens der blev gjort rent. Alle havde faste opgaver og områder, som de tog sig af. Hos Holger bliver der spillet Spotifyhits fra 2014. Som Asta fortæller i interviewet fra 2014, kunne man altid høre Holgers musik i hele huset, fordi han havde de bedste højttalere.

Singlekvinden

I 2014 boede over en million danskere alene. Men til forskel fra tidligere var der nu en etableret singlekultur. At være single og at bo alene var noget i sig selv. Singlelivet kunne nu i højere grad formuleres som et aktivt valg og ikke en form for midlertidig situation før eller efter et parforhold.

Rikke Langkjær, hvis hjem anno 2014 er genskabt i Den Gamle By, blev i 2014 udvalgt mellem andre kvinder, da museet efterlyste singlekvinder, der kunne have lyst til at bidrage. Første skridt var en gennemfotografering af Rikkes hjem og et interview om hendes liv og hverdag. Dernæst blev der lavet lister over Rikkes indbo, så vi kunne begynde at efterlyse tilsvarende effekter på Den Gamle Bys hjemmeside og samle tingene ind. Rikke var et stort aktiv i processen. Hun lavede et Excelark med oversigt over sine ejendele, og ved udgangen af 2014 daterede hun alle sine rengøringsmidler, så hun vidste, hvilke der var fra 2014 og var relevante for museet. En grundigere samarbejdspartner kunne Den Gamle By ikke få.

Valget faldt på Rikke, fordi hun i sin indretning havde mange 2014-tendenser repræsenteret, og fordi hun beskrev en hverdag,

Rikke Langkjær Jensen har doneret meget til Den Gamle By. Det er alt fra tøj over p-piller til tallerkener. Tandbørstekruset er fra det populære mærke Kähler, som i 2014 oplevede stor hype om deres jubilæumsvase med guldstriber.

der passede med forestillinger om singler, der prioriterer arbejde, venner, rejser og fritidsinteresser. I 2014 var Rikke 31 år og arbejdede som bankrådgiver i Danske Bank. Hendes lejlighed lå i Odensegade i Aarhus. Vi kunne dog ikke forudse dengang, at flere af Rikkens valg i 2014 pegede fremad. Rikke lejede for eksempel allerede dengang sin lejlighed ud via Airbnb, når hun ikke selv var hjemme, og hun mødte den mand, som hun i dag er gift og har børn med, på Tinder.

For Den Gamle By var det en stor fordel, at samarbejdet strakte sig over så mange år. I forbindelse med at Rikke flyttede sammen med sin mand, blev møbler og indbo fra lejligheden overflødige, og vi stod klar til at overtage det. Vi kompenserede hende økonomisk for det, på samme måde som hvis hun havde solgt tingene via DBA (Den Blå Avis) eller trendsales. Derfor er Rikkens hjem i Den Gamle By næsten udelukkende genindrettet med ting, der faktisk fandtes i hendes eget hjem i 2014. De få undtagelser er enkelte emballager, en Kählervase, som hun tabte på gulvet, og de gummistøvler fra 2014, som hun stadig bruger. Alt tøj og alle sko i lejligheden kommer fra Rikke. Rikkens gode kontakt til sin udlejer betød, at vi fik lov at købe alle hvidevarer i køkkenet, da hun flyttede fra lejligheden. Komfur, køleskab, emhætte og opvaskemaskine er således de originale fra Rikkens lejlighed.

I lejlighedens stue fortæller Rikke i interviewbidder om sin hverdag med Rikketid, træning, rejser, faste indkøb til frokost på arbejde, fester og aftaler med venner og veninder, om hvordan anlægget med cd-afspiller blev sat op, når hun holdt fest i lejligheden, og om

at hun kunne lide at lave tapas med bacondadler, aioli og parmaskinke til gæster.

2014 og fremtiden

2014 virker både tæt på og langt væk. Det er længe siden, vi diskuterede Zoologisk Haves aflivning af giraffen Marius og den obligatoriske overgang til digital post, længe siden vi holdt op med at leje fysiske dvd'er hos Blockbuster, og længe siden Venstres formand Lars Løkke Rasmussens tøjsag var i medierne. Samtidig har krigen i Ukraine gjort Ruslands invasion af Krimhalvøen i 2014 uhyggeligt relevant. 2014 er på den måde stadig helt tæt på.

I dag er Rikke Langkjær ikke længere single og er nu en del af en familie med hund og fire børn. Regnbuefamiliens børn er flyttet hjemmefra og er snart færdige med deres uddannelser. Blockbuster er lukket. Danske Bank har lukket endnu flere filialer og gjort de fleste tilbageværende til rådgivningscentre. Solcentrene har sadlet om og udbyder nu især spraytan. 7-Eleven satte indtjeningsrekord i 2022, og pizzeriaer lever fortsat i bedste velgående og er et fast indslag i gadebilledet.

Også i fremtiden bliver det en opgave for Den Gamle By at holde sig relevant for gæsterne. Med 2014-gaden har Den Gamle By skabt et rum, hvor gæsterne kan blive omsluttet af den nære historie. Historien venter ikke på os.

The museum's New Street

In the 2014 street, museum visitors are now met with their own time when they step into Den Gamle By. The familiar feeling provides a safe base for a journey through time, as well as fertile ground for new dialogue across generations. A dialogue that also lets the younger visitors share their memories of the very recent past. Guests can visit the pizzeria, the Single Woman and the Rainbow Family, and get a closer look at Blockbuster, Danske Bank, the Consol Solcenter tanning salon and 7-Eleven. Visitors encounter the pop hits of the period and taste the favourite pizza of the year, but the street also tells stories of businesses that time did not treat so well. The exhibitions have been created in close cooperation with participants such as the inhabitants of the homes and employees of the businesses that run the shops.

NAPOLI PIZZA

NAPOLI PIZZA

Napoli Pizza
Pizzeria & Restaurant
TIL 55 55 10 12

Coca-Cola
FRIGIDIPIZZA
5 for 10.00
Napoli Pizza
Pizzeria & Restaurant
Til 55 55 10 12

Napoli Pizza

Mie Kjelst Kristensen og Erik Nellemann Nielsen

Den Gamle By har fået et pizzeria, der er en del af den nye 2014-gade. I artiklen fortæller projektmedarbejder Mie Kjelst Kristensen og museumsinspektør Erik Nellemann Nielsen om tilblivelsen af pizzeriaet og serverer en lille bid af pizzaens historie.

En gæst sad en dag i april i vores nyåbnede pizzeria og fortalte, at vi burde have en pizza på menukortet, der hed Maradona – opkaldt efter verdens måske bedste fodboldspiller gennem tiderne, Diego Maradona. Det viste sig, at gæsten havde lagt mærke til, at navnet på Den Gamle Bys pizzeria er Napoli Pizza, og da Maradona i sin storhedstid spillede for Napoli, var det oplagt at koble pizzeriaet og fodboldspilleren sammen på menukortet. Gæsten har en pointe, men da vi lavede pizzeriaet, var det nu koblingen imellem byen Napoli og pizzaen, vi fokuserede på. For mange mener nemlig, at pizzaen kan føres tilbage til Napoli.

Pizzaen kommer til Danmark

Det vides ikke med sikkerhed, hvornår eller hvorfra pizzaen kom til Danmark. Nogle mener, at pizzaen kom fra USA til Danmark efter Anden Verdenskrig, men allerede i 1930'erne fandtes den i danske kokebøger. I slutningen af 1950'erne kunne man i Jyllands-Posten under Ugens Spisesedler finde opskrifter på Neapolitansk pizza. Opskrifterne skulle mætte to voksne og to børn. Vi ved også, at Ristorante Italiano i København i 1957 serverede pizza som forret.

I 1970'erne begyndte der at dukke flere pizzarestauranter op i gadebilledet. Dengang var pizzaerne tyndere og mindede om de oprindelige italienske fladbrød med mindre fyld, og de første italienske restauranter fra første halvdel af 1970'erne var da også drevet af italienere, der havde lært pizzabagningen på første hånd i Italien.

Den Gamle Bys pizzeria ligger på hjørnet af 1970'er-gågaden og den nye 2014-gade. I 1970'erne var et pizzeria en sjældenhed, i 2014 var det et af de mest almindelige syn i gadebilledet.

Tjuhej, hvor det går. Siden 1970'erne har pizzaen vundet danskernes hjerter. Og nu er pizzaen en af danskernes foretrukne spiser. Foto: Allan Nørregaard/Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune.

Samtidig med pizzeriaernes udbredelse i Danmark fik flere danskere også større mulighed for at rejse og blive inspireret af italiensk madkultur, og man begyndte også – efter amerikansk forbillede – at kunne købe frysepizzaer i de moderne supermarkeder. De blev lanceret som en let løsning for de danske husmødre, der i stigende grad havde arbejde uden for hjemmet.

Mod slutningen af 1970'erne og i løbet af 1980'erne voksede antallet af pizzeriaer i de danske byer støt. Mens de store amerikanske fastfoodkoncerner som McDonald's, Burger King og Kentucky Fried Chicken kom til Danmark fra slutningen af 1970'erne, gjorde pizza-kæder som Dominos og Pizza Hut først deres indtog i 1990'erne. De blev aldrig danskernes favoritrestauranter. Det er derimod de mange små lokale pizzeriaer, som de fleste danskere har et forhold til. I 2014 havde næsten enhver provinsby og lille flække et pizzeria – nu ofte drevet af indvandrere eller efterkommere fra for eksempel Tyrkiet.

Inspiration fra Lolland og Falster

Netop fordi pizzeriaerne var så udbredte i 2014, besluttede Den Gamle By, at der skulle være et pizzeria i Den Gamle Bys nye 2014-gade. Inspirationen skulle hentes på Lolland og Falster, fordi museet gerne ville have de to sydhavsøer repræsenteret på museet. To museumsinspektører og en projektmedarbejder tog derfor afsted for at dokumentere pizzeriaerne på Lolland og Falster. Første stop på ruten var Nakskovs Bella Italia, som havde tapetseret en stor væg med et fantastisk billede af en strand. Den væg har vi prøvet at genskabe i Den Gamle Bys pizzeria. Herefter tog vi til Sahin Pizza, også i Nakskov, og fik inspirationen til det lille udhæng, det mørke gulv og til lamperne i loftet.

Inden vi forlod Nakskov, var vi forbi Boulevard Pizzeria, hvor vi fik set på fliser til køkkenet og på logoer til de store butiksvinduer. Da vi drøede igennem Sakskøbing, bemærkede vi skiltetypen på Pizzeria Al Pacino, og så gik det ellers videre til Restaurant Panino i Nykøbing Falster. Her forelskede vi os i de lækre stole og i sofaen, der var betrukket med rødt og sort læder. Glade og mætte – for vi fik en del smagsprøver på turen – kunne vi vende hjem med masser af ideer til museets pizzeria. Ved hjælp af Den Gamle Bys håndværkere, udstillingsafdeling og gode eksterne leverandører fik vi genskabt interiør fra pizzeriaer på Lolland og Falster. For eksempel leverede det firma,

der havde leveret møbler til Panino, nøjagtig samme slags møbler til Den Gamle Bys pizzeria.

Pizzeria Napoli

På facadeskiltet på pizzeriaet i 2014-gaden i Den Gamle By står der Napoli Pizza. Selve skiltet er en kombination af skiltetypen fra Al Pacino i Sakskøbing og skriften i de italienske farver på Bella Italias skilt i Nakskov.

Navnet har vi valgt, fordi mange pizzeriaer hedder noget med Napoli på grund af pizzaens oprindelse i den syditalienske by. I 2014 havde Lolland Napoli Pizza. Sidst, men ikke mindst henviser navnet også til Aarhus' og måske Jyllands første pizzeria, der hed Pizzeria Napoli. Det aarhusianske pizzeria åbnede i Vestergade i 1972, og mændene bag var italienerne Mario og Rafael. Pizzeriaet blev straks en succes, og allerede det første år tyggede aarhusianerne sig igen med 6.000 pizzaer fra Pizzeria Napoli. Da pizzeriaet havde tiårsjubelæum, var selveste Dario Campeotto på listen over kunstnere, der optrådte.

Pizzaen skal bages ved forholdsvis høj varme for at gøre bunden god. Den Gamle Bys pizzaovn med to dæk bager derfor ved mindst 260 grader.

En udstilling med servering

I begyndelsen var det ikke meningen, at Den Gamle Bys pizzeria skulle være et sted, hvor vi skulle bage og sælge pizza. Det var oprindelig planen, at det kun skulle være en interiørudstilling, hvor vi også formidlede fastfoodens historie i Danmark. På dækkeservietterne på bordene fortæller vi fastfoodens historie – fra pomfritterne i Fru Nimbs Kogebog fra 1888 over hotdogs og burgere til sushi og kebab. På en spillemaskine kan man teste sin viden om danskerne og fastfood. Vidste du for eksempel, at Kolding også er kendt som "Slicetown" på grund af de store mængder af pizzaslices, der indtages i byen? Og på en pizzabakke formidler vi pizzeriaets danske historie.

Men når man kommer ind i Den Gamle Bys pizzeria, kan man lugte, at det ikke kun er historiske facts, der serveres. Her serveres også friskbagt pizza, og vi er rigtig glade for, at vi kan give gæsterne en meget bedre oplevelse, når de både kan lugte og smage på historien. Beslutningen om at lave et fungerende pizzeria blev hjulpet godt på vej af, at vi observerede, at teenagere bestilte pizza udefra til frokost, når de besøgte Den Gamle By. Hvis vi skulle have besværet med at rydde henlagte pizzabakker op, kunne vi lige så godt sikre os, at vi selv leverede pizzaen. Det kan så også være til glæde for alle gæster, der kan få en prisbillig snack eller frokost.

Dronningens pizza i Den Gamle By

I Den Gamle By fortæller vi pizzaens kulturhistorie. Pizzaen har eksisteret i forskellige varianter i Middelhavsområdet i århundreder. Selv om der er uenigheder om pizzaens oprindelse, peger de fleste altså på Napoli som den moderne pizzas arnested.

Pizzaen er for mange italienere lig med stolthed, og den udtrykker italienskhed, men sådan har det ikke altid været. Norditalienere så før i tiden pizzaen som fattigmandsføde, og den blev ofte betragtet som lidt tarvelig. En af de væsentligste grunde var, at pizzaen var en bikse-sammen-mad, man hurtigt, nemt og billigt kunne tilberede og spise efter en lang og travl arbejdsdag. På den måde var pizzaen en oplagt spise for de fattige arbejdere. En anden årsag var, at Napoli havde sanitetsproblemer og var plaget af sygdom, da pizzaen kom frem i de napolitanske gader i begyndelsen af 1800-tallet. Norditalienerne tog derfor ikke umiddelbart pizzaen til sig. Men det ændrede sig langsomt.

Den forandrede holdning skyldtes et royalt besøg i Napoli. Italiens konge Umberto 1. og dronning Margherita af Savoyen – kendt som hygiejnedronningen – besøgte Napoli i 1889, og dronningen ønskede efter sigende at få serveret den bedste mad, som byen kunne tilbyde. En pizzabager imponerede dronningen med tre pizzaer: en pizza med tomat, olie, hvidløg og oregano, en pizza med ansjoser og en pizza med kun mozzarella, tomater og basilikum. Dronningen var mest begejstret for den sidste, der i øvrigt havde de samme farver som det italienske flag. Selv om denne type pizza kendes tilbage fra 1790, blev den for alvor udbredt, efter at dronningen udtalte sin begejstring. Nu under navnet Pizza Margherita, som den hedder på menukort verden over den dag i dag.

Det gør den også i Den Gamle By, hvor det er vores store håb, at teenagere og andre lømler nu vil føle, at der også er et rum, som de kan genkende fra deres hverdag, og hvor de kan sidde og hænge lidt ud, mens de indtager deres fedtholdige frokost. For pizza indeholder masser af fedt. Det er et faktum, at pizza er den mest usunde form for fastfood, når man måler på fedt og saltindhold. Men de fleste af os synes, den smager dejligt. Vi spiste masser af dem i 2014 og vil nok også blive ved med at gøre det i fremtiden. Nu har man i hvert fald muligheden for at gøre det, når man besøger Den Gamle By.

From Italy to Den Gamle By

Den Gamle By now has a pizzeria. It is located in the new 2014 street, and visitors can enjoy a pizza. The inspiration for the interior comes from four pizzerias on Lolland and Falster, which the museum vis-

Dronning Margherita (1851-1926) var Italiens dronning i årene 1878-1900. Hun fik opkaldt mange ting efter sig, eksempelvis et slagskib og en pizza. Foto: Wikimedia Commons.

ited in order to get better representation of the two islands at the museum. In addition to serving pizza we also convey its history. Pizza presumably originates in Naples, where Queen Margherita's visit in 1889 helped make it famous. Although Danes knew of pizza in the 1930s, it did not become widespread until the 1970s, 1980s and 1990s. In 2014 pizzerias were a very common sight in Danish streets and now you can experience a typical Danish pizzeria in Den Gamle By – and can enjoy a pizza.

OFFENTLICHE PERSONEN

Bladtegningen – en kommentar i tiden

Elsebeth Aasted Schanz

Endnu en udstilling er føjet til Den Gamle Bys mangfoldighed af oplevelser. 25. august i år kunne museet nemlig slå dørene op til en broget verden af bladtegninger. Leder af Museet for Dansk Bladtegning Elsebeth Aasted Schanz fortæller her om overvejelserne bag den permanente udstilling.

Dronning Margrethe svingede saksen og klippede snoren til Museet for Dansk Bladtegning under spændt bevågenhed fra de indbudte gæster. Ikke mindst fra bladtegnerne selv, som var mødt op i stort antal.

Nu kan bladtegningerne opleves i Den Gamle By lige inden for hovedindgangen i den gule pavillon, der er tegnet af Anton Rosen (1859-1928) og stammer fra Landsudstillingen i Aarhus i 1909. Den var Politikens stand og indeholdt et trykkeri, der udgav den daglige avis. Med andre ord er der en stærk tematisk sammenhæng mellem bygningen, der engang var et avistrykkeri, og udstillingen af tegninger, som har været trykt i aviser, tidsskrifter, dagblade og hæfter. På grund af sin karakteristiske form og sin funktion fik bygningen tilnavnet Blækhuset.

Hendes Majestæt Dronning Margrethe ved åbningen af Museet for Dansk Bladtegning i selskab med samlingens grundlægger, Claus Seidel, og museets leder, Elsebeth Aasted Schanz.

Fokus på fem områder

Udstillingen tager udgangspunkt i en omfattende samling på omkring 300.000 tegninger udført af 225 bladtegnere over en periode på cirka 125 år. Den skal repræsentere et bredt udsnit af tegnerne, strække sig over bladtegningens mere end hundredårige historie, dække et repræsentativt udsnit af aviser og magasiner i hovedstad

og provins, og samtidig skal den – og her er den væsentligste krumtap – åbne tegningerne og fortælle den gode historie, som de har fastholdt.

Tegningen og hvad bladtegningen kan, skal være i centrum. Hvordan fanger den os? Hvordan bliver vi påvirket af den? Hvilken rolle spiller den i samfundet?

Det er med andre ord en stor mundfuld, som skal koges ned til et overskueligt udsagn. Det kan gøres på flere måder. En mulighed er at lave en opdeling i tegnere, ligesom vi har gjort det med plakatkunstnere på Dansk Plakatumuseum i Den Gamle By. Men det vil ikke fungere lige så godt med bladtegningerne. Dels vil det rykke fokus fra bladtegningen til bladtegneren, dels er medierne plakat og bladtegning væsensforskellige, selv om de kan supplere og understøtte hinanden. Plakaten er reklamerende, informerende og opponerende, hvor bladtegningen især er kommenterende, og det er netop denne egenskab, vi vil fremhæve.

En anden mulighed er at inddele tegningerne i genrer. Der findes en vidunderlig mangfoldighed af tegninger inden for kategorier som politiske tegninger, retstegninger, portrætter, teatertegninger, reportagetegninger, vignetter, dekorative illustrationer, vittigheds-tegninger, satiretegninger og tegneserietegninger (striber). Det vil give en overskuelig og velstruktureret tilgang til tegningerne. Men ambitionen er andet og mere end at sørge for, at alle genrer er repræsenteret. Vi vil have publikum til at opleve den gode historie. Og det bliver afsættet for udstillingen.

Valget falder derfor på fem områder, vel vidende at ikke alt kan fortælles i den permanente udstilling, og at der løbende vil blive lavet særudstillinger med forskellige temaer. Overskrifterne på de fem områder er Store begivenheder, Grebet i øjeblikket, Latteren som middel, Offentlige personer og Kunst og poesi.

Store begivenheder

Bemærkelsesværdige begivenheder eller særlige situationer bruges ofte i Dagens Tegning, som har fingeren på pulsen med sit dagsaktuelle budskab. Genren med en satirisk kommentar til hverdagen fandt for alvor fodfæste i den danske dagspresse i 1920'erne. I Dagens Tegning skal tegnerne fange og fastholde et centralt emne med en enkel pointe, som er let at afkode. Tegningen skal produce-

Kanslergadefor-
liget tegnet af
Herluf Jensenius
til Blæksprutten
i 1933. Teksten
til illustrationen
lyder: "Det er os.
Paa et hemme-
ligt Bankesignal
aabnedes Porten
i Kanslergade".

res hurtigt, mens den endnu er topaktuel. Den journalistiske skarp-
hed er afgørende.

Et benspænd er, at det skelsættende ikke nødvendigvis tegnede
til at blive det, da begivenheden fandt sted. Selv om vi i dag mener,
at der må findes mange tegninger af en vigtig episode, kan det være,
at den slet ikke blev tegnet, fordi den ikke blev tillagt stor betydning
i sin tid. Men heldigvis er der begivenheder nok at tage af. Herluf
Jensenius' (1888-1966) vidunderlige tegning af det politisk-økono-
miske Kanslergadeforlig med de fordækte og lyssky politikere, der
kryber sammen langs husmuren ved statsminister Staunings bopæl,
er en klassiker, som ikke er til at komme udenom. Forliget blev ind-
gået natten mellem den 29. og 30. januar 1933 og tegningen blev
bragt i julehæftet Blæksprutten næsten et år senere.

Grebet i øjeblikket

Nogle bladtegninger fanger og fastholder et bestemt øjeblik. Det
gør sig gældende for reportagetegningerne, der viser teaterfore-
stillinger, sportsbegivenheder, koncerter, festivaler, udstillinger, rets-
handling, bylivet eller naturen. Reportagetegneren er en tegnen-
de journalist, der er på pletten, mens tingene sker, og som griber og

nedfælder dem i nuet. Begivenhederne fortolkes og fortælles gennem tegnerens pen. Derfor viser de noget andet end et fotografi. De rummer tegnerens fortælling, ofte i en flimrende og levende, hurtigt optrukket streg. Stærkt virker Hans Bendix' (1898-1984) tegninger af blandt andre de nazistiske nøglefigurer Hermann Göring og Joachim von Ribbentrop, som han bevidnede under retssagen i Nürnberg 21.-24. november 1945. Bendix var en ud af fire nordiske pressefolk. I sin egenskab af tegner for Social-Demokraten blev han udvalgt og sendt til Nürnberg for at følge krigsforbryderprocessen. Et førstehåndvidne til en markant historisk begivenhed.

Latteren som middel

Som det gang på gang har vist sig, balancerer satire på en knivskarp æg og den kan let komme til at virke stødende og vække både voldsom vrede og sårede følelser. Den er baseret på vores ytringsfrihed. Satiretegningen fik først gunstige kår i Danmark efter pressefrihe-

Under 1. verdenskrig tegnede Alfred Schmidt i 1917 denne familie til Blæksprutten. Familien har hamstret så mange varer, at stuen er bygget af fødevarer og kul, mens møblerne er af kartoffelsække, sprittønder og cigaræsker, og lysekronen er lavet af æbler.

den (indført 1849), og da den teknologiske udvikling i trykkeribranchen gjorde det muligt at trykke i større oplag. Den danske satiretegning blev et stabilt fænomen i dagspressen fra begyndelsen af 1920'erne. Før da blev satiretegningerne offentliggjort i vittighedsblade. Deres storhedstid lå fra 1840 til 1926 og var afgrænset af Danmarks første politisk satiriske vittighedsblad *Corsaren*, der udkom fra 1840, og satirebladet *Klods-Hans*, som ophørte i 1926. *Politiken* lancerede i 1904 *Ekstra Bladet*, som sammen med de satiriske hæfter blev stedet, hvor de første satiretegnere trådte deres barnesko. Det tyske satiriske blad *Simplicissimus* var forbilledet.

Humor kræver referencerammer, ellers går pointen tabt, og så er det ikke spor sjovt. Derfor kan det være svært at udstille ældre humoristiske tegninger, der i samtiden var oplagte og let forståelige, men uden for historisk kontekst kun giver lidt eller ingen mening. Det gælder for eksempel for Alfred Schmidts (1858-1938) tegning fra 1917 med påskriften "En hamsterfamilie under verdenskrigen", som viser en velnæret familie, hvis hjem på alle tænkelige og utænkelige måder er proppet med mad. Men med den hamstringsmentalitet, vi selv oplevede under coronapandemiens udbrud i 2020, har tegningen fået en ny forståelsesramme, som gør den gangbar i dag.

Offentlige personer

Som kendt er man et naturligt offer for tegnerens skarpe satiriske pen. Man kan næsten sige, at man først er rigtigt kendt, når man er blevet portrætteret af en bladtegner. De fleste af tegningerne er karikerede fremstillinger, der griber fat i en fysisk skavank eller et særligt kendetegn, som pointeres og ofte overdrives. Eller figurerne udstyres med en rekvisit, som fortæller noget om dem i stereotyp form. Statsminister Mette Frederiksen får en spids næse og vises sammen med en makreldåse eller makrelnad. Den tidligere statsminister Lars Løkke Rasmussen bliver udstyret med en stor skummen-de fadbamse, og Anders Fogh Rasmussen fremstilles som statsminister som en neandertaleragtig stenaldermand med en kølle slynget over skulderen. Dronning Margrethe er tit tegnet med en cigaret, sin gravhund og naturligvis med krone eller diadem. Det tydeligt genkendelige, men samtidig let fordrejede, er afgørende.

Der findes dog også portrætter, som ikke går efter den satiriske pointe, men stræber efter at gengive personen så tæt på og ærligt som muligt.

Kunst og poesi

I de første årtier af 1900-tallet var det hurtigere, billigere og nemmere at bringe tegninger end pressefotos i avisen, idet fotografierne krævede en mere omstændelig proces, når det gjaldt selve tryk-teknikken i avisen, fremkaldelsen af fotografiet og optagelsen af bil-ledet. Bladtegningerne viste udstillinger, fester, ildebrande og rets-handlinger. I slutningen af 1800-tallet var Politiken en af de første aviser til at beskæftige tegnere, som især udførte reportagetegninger og fra 1898 også teatertegninger.

Blandt tegningerne var en del et rent dekorativt supplement til en tekst. Det kunne være en lille vignet med et mønster eller en figur uden egentlig betydning, men bare som pynt og praktisk markør i teksten. Aviser og dagblade bragte stemningsfulde tegninger af landskaber, bykvarterer eller mennesker. De var ofte af høj kunstnerisk kvalitet og ledsagede typisk artikler, kronikker og noveller. I begyndelsen var de tit naturalistiske, men kunne senere også være abstrakte eller præget af symbolisme, som det for eksempel ses hos Piotr Baro (1924-1998). Det var kunst til morgenkaffen.

Dagens tegning af Bo Bojesen i Politiken 28. oktober 1990 spiller på Shu-bi-duas nummer "Den røde tråd". Teksten til tegningen lyder: "Han kender sin plads!". Tre forskere foreslår, at indvandrere eksamineres i Shu-bi-duas tekster, så de kan bevise deres forståelse for det danske samfund. Bo Bojesen/VISDA.

Visuel kommunikation i fortid og nutid

Siden midten af 1800-tallet har bladtegningen fanget og fastholdt verden omkring os og med sin streg udtrykt tiden i kort begreb. Den nyåbnede udstilling af bladtegninger favner bredt med fortællingen om bladtegningens opståen, udvikling, anvendelse og virkning. Med en visuel kommunikation på højt plan pirres følelserne, mens forstanden stimuleres, og publikum tages med på en historisk rejse, der både fremkalder latter og vækker til eftertanke.

Tegningerne er tidens puls, og samlingen derfor en levende størrelse, hvor der fremover vil blive fulgt op på bladtegningens mange genrer og sikret et udvalg for eftertiden. På den måde er Museet for Dansk Bladtegning aktuel samtidshistorie med stærke rødder tilbage i tiden.

The Museum of Editorial Cartoons

On August 25 2023 Her Majesty Queen Margrethe cut the ribbon for The Museum of Editorial Cartoons and thereby opened the permanent exhibition of Danish newspaper and cartoons in Den Gamle By. The cartoons can be experienced in the yellow pavilion beyond the main entrance. This pavilion was designed by Anton Rosen (1859-1928) and built for The National Exhibition of 1909 in Aarhus. The exhibition displays 175 years of editorial cartoon history and is based on a collection of around 300,000 cartoons by 225 different cartoonists. Since the mid-1800s cartoons have captivated and captured the world around us and showcased the present through their art lines. Cartoons are the heartbeat of their age, and the collection is a living entity where the many genres of editorial cartoons will be continually displayed and updated. As such, The Museum of Editorial Cartoons is actual contemporary history with strong roots in the past.

... Kijk-Kijk
KUN NOD KONSTANT
afdeling

Gensyn med Danmarks største blomsterforretning

Anna Wowk Vestergaard

Gottlieb Blomster flyttede i 1966 til nye lokaler på Åboulevarden i Aarhus. Her genåbnede den som en topmoderne butik indrettet efter tidens trends. Butikken lukkede i 1975 og er nu genskabt i Den Gamle By, hvor den er med til at fortælle historien om, hvordan velstandsstigningen i løbet af 1960'erne blev afspejlet i et stigende salg af ting til hjemmet. Blomster og grønne planter blev sammen med moderigtigt tilbehør en måde at følge moden i indretningstendenserne på. Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard planter historien om Gottlieb Blomster.

Den Gamle Bys gartnerafdeling har genskabt dekorationer efter forlæg fra blomsterbranchens kataloger og blade. Dekorationen med margretheskålen er et forslag til dekorationer med gaver og skal blandt andet bruges til mors dag. Det lilla bånd er en mors dag-hilsen og stammer fra Gottlieb Blomster.

Gottlieb Blomster blev i 1974 – Den Gamle Bys fokusår – drevet af Gunnar og Märtha Gottlieb med hjælp fra parrets fire døtre og personale. Gunnars far åbnede forretningen omkring 1920, og den lå i mange år på Klostertorv 8. Da lokalerne skulle renoveres, valgte Gunnar og Märtha at rykke til lejede lokaler i Magasins bygning på Åboulevarden, hvor en spritmoderne udgave af Gottlieb Blomster genåbnede 1. juni 1966.

Med kvik-køb og hyggehjørne

Forretningens opbygning var ny med en særlig kvik-køb afdeling. Det nye initiativ nærmede sig supermarkedernes måde at sælge små stueplanter på med gode priser og selvbetjening. Planter fra

kvik-køb afdelingen blev ikke bragt ud og kunne kun købes kontant. Kvik-køb afdelingen var populær og en god måde at øge salget på. Den blev derfor inden længe kopieret af andre af byens blomsterbutikker. I den store butik blev der også plads til en hyggekrog med ryatæppe, sofabord og lænestole, hvor kunderne i ro og mag kunne vælge blomster til særlige lejligheder.

Den nye, flotte butik vakte opmærksomhed. Blomsterbranchens fagblad, Blomster, skrev en artikel og konkluderede, at forretningen "på alle punkter kan leve op til de krav, kunderne kan stille til handel med blomster." I artiklen kunne man også læse om indretningsløsninger og materialevalg i forretningen, som en konsulent fra brancheforeningen havde hjulpet med. Mange mindre butikker stod med valget mellem at udvide og modernisere eller dreje nøglen om. Bladet Blomster bragte ofte reportager fra inspirerende ombygninger og udvidelser af butikker, og det viser tydeligt, at emnet var et tema blandt blomsterhandlerne. For den enkelte var en udvidelse en satsning, men tiden var gunstig på grund af den økonomiske vækst. Flere fik råd til bil og parcelhus, til køleskab og vaskemaskine og til at følge boligrends. Planter og tilbehør til hjemmet var en økonomisk

Foto fra fagbladet Blomsters omtale af den nyindrettede butik. Ekspedienten er iført en af de stribe kitler, som blev brugt i forretningen. Gunnar fortæller, at man var Des med kunderne, indtil man selv blev tiltalt med du.

overkommelig måde at gøre det på, så man ikke behøvede at skifte alt ud. Det kom butikker som Gottlieb Blomster til gode.

Med den nye butik havde Gottlieb Blomster fået den helt store tur. Forretningen var indbydende og imponerende stor med hele 180 kvadratmeter, hvilket gjorde den til Danmarks største målt på areal. Den genskabte version i Den Gamle By er blevet noget mindre, men vi har forsøgt at fastholde både butikkens luftige præg med god plads mellem varerne og det nøje udvalgte interiør med møbler og lamper af dansk design.

Hverdagen i Gottlieb Blomster

Hverdagene bød på lange arbejdsdage, og Gottlieb Blomster holdt åbent både søndag formiddag og til alle højtider. Åbningstiderne om lørdagen blev afstemt efter Magasins åbningstider, så kunderne kunne nå forbi, når Magasin lukkede. Fredag og lørdag solgte værtindebuketter godt. Kunderne havde fået flere penge mellem hænderne, og det var blevet populært at invitere til middag, og gæsterne tog en buket blomster med.

Gunnar Gottlieb begyndte dagen allerede kl. 5 med besøg på blomsterauktionen på GASA, men senere gik han over til at handle med grossister, der leverede direkte til forretningen. Märtha tog sig blandt andet af at skrive skilte, pynte vinduer og binde dekorationer. Den yngste af døtrene, Lisbeth Gottlieb, har hjulpet Den Gamle By med at genskabe butikken, og hun husker, at det blev forventet, at de hjalp til, og at de derfor ikke fik løn. Da forældrene i 1967 var på deres første charterrejse til Mallorca, overtog de fire søstre ansvaret. For at tjene sine egne penge valgte Lisbeth som teenager at tage fritidsjob i modebutikken Elle, der også er genskabt i Den Gamle By.

Hvad kælderen gemte

En vigtig del af driften af butikken var den store grund ved familiens hjem på Lundshøjvej i Højbjerg. Her dyrkede Gunnar blomster og grene til salg. For eksempel påskeliljer, krysantemum, georginer og forsytia. Blomsterne blev blandt andet brugt til "Dagens buket", som blev sat i et stativ foran butikken og kostede 10 kr. Lisbeth fortæller, at buketterne blev solgt hurtigere, end de kunne bindes.

I 1975 blev konkurrencen fra supermarkederne, den lange arbejdstid og hyppige huslejestigninger for udfordrende for Gottlieb-

Skærmen i forretningen viser interviewklip med Lisbeth Gottlieb og to reklamefilm for Interflora fra 1971 og 1973. De blev vist i biografene. Filmen fra 1971 er Interfloras første reklamefilm med sloganet "Giv din kone blomster", mens filmen fra 1973 handler om værtindebuketter.

parret. Da ingen af døtrene ønskede at drive forretningen videre, valgte parret at lukke butikken.

Inventaret og store dele af varelageret blev opmagasineret i kælderen på Lundshøj, og her stod det til Den Gamle Bys store held stadig i 2012, da huset blev fraflyttet. Museumsinspektør Berit Guldmann Andersen interviewede Gunnar Gottlieb om forretningen og hentede diske, podier, urtepotter, keramik og juleting frem fra kælderen. Den store samling giver et godt indblik i butikkens sortiment og indretning, og sammen med familiens erindringer, fotos og artiklen fra Blomster har den været af stor betydning for genskabelsen af butikken.

Indretningen af butikken

Forretningens udvalg dækkede mange stilarter, så der altid var noget til enhver smag. I Den Gamle By har vi tilføjet gaveartikler som de indiske vaser og kander, stagerne med kuglelys i kæder og humørkort for at vise et bredere udsnit af tidens tendenser. De originale varer fra forretningen spænder nu også vidt med plastikhunde, der kan vippe med hovederne, porcelænskrus med malede dekorationer, finsk glas i mange farver og faconer, messingfade, urtepotter i alle tænkelige udformninger og stager, skåle og opsatser i keramik.

De mange varer præsenteres på grå podier, som er genskabt efter de originale. Reolsystemet på væggene er nyt men fra samme producent og i samme design som i 1966 og med laminathylder i samme lysegule farve som dengang. Centralt i butikken stod to buede specialbyggede diske beklædt med rød nappa. De originale diske kunne heldigvis stadig bruges, og med nye bordplader står de igen som blikfang i butikken.

Planter og blomster er udvalgt efter sortimentet hos Gottlieb Blomster. Butikken havde specialiseret sig i kaktus, og den havde også et godt udvalg af tørrede blomster og blomstrende stueplanter, som var populære i 1974. Kølerummet, som er omkranset af det originale orange gardin fra dengang, rummer igen butikkens fineste snitblomster. Blomsterne står i originale vaser fra butikken. De tunge vaser i glas blev valgt, fordi de stod stabilt og var nemme at arrangere blomsterne i – de egenskaber besidder vaserne stadig i dag. De gennemtænkte løsninger fra genåbningen i 1966 fungerer stadig, og Gottlieb Blomster står igen som et flagskib for moderne butiksindretning, som den kunne se ud under højkonjunkturen omkring 1970.

The Biggest Florist Shop in Denmark

The florist shop Gottlieb Blomster opened on Easter 2023 in Den Gamle By's 1974 pedestrian street. The original Gottlieb Blomster moved to new premises in Aarhus in 1966 and reopened as a cutting edge store. The shop tells the story of how growing wealth in the 1960s led to an increase in sales of products for the home. Green plants and dried flowers became fashionable, and the florists combined them with accessories made of ceramics and glass, so that the furnishing trends could be followed without the need to replace the entire living room. As a brand new offer, Gottlieb Blomster had an express purchase section that could compete with the supermarkets selling small house plants. It was a great success and other florists copied the concept. Despite this, the store had to close in 1975. Fortunately for us, the Gottlieb Family stored the furnishings and stock in a basement where it remained as a time capsule until 2012 when it was brought to Den Gamle By. Once again home accessories fill the shop along with the popular house plants of the 1970s.

Mad i fortid, nutid og fremtid – og i Den Gamle By

Christian Rasmussen

Mad er ikke bare noget, folk putter i munden. Mad siger noget om, hvem man er, og hvor man kommer fra. Mad er en rejse fra jord til bord, men også en rejse i fortid, nutid og fremtid. Alle har brug for mad. Vi dyrker, opbevarer, transporterer, spiser, smider ud eller genbruger. Når vi spiser, bidrager vi til historien med vores valg af råvarer. Museumsinspektør Christian Rasmussen fortæller om madkulturen – også Den Gamle Bys.

Torsdag den 25. maj tyvstartede Den Gamle By årets sommer-tema, "MAD – mere end et måltid", med en middag. 60 glade gæster spiste sig igen- nem dansk fast-food-historie ved et langbord i Den Gamle Bys 1974-kvarter.

Mad og drikke er ikke et nyt emne for Den Gamle By. Museet har historiske haver og køkkener, hvor gartnere og historiske aktører fortæller eller laver mad. Den Gamle By har restaurant, bagerbutik, konditori, pølsevogn, bryggeri og et pizzeria, hvor museets gæster kan sætte tænderne i mad med historie.

Men der er kommet større fokus på historien bag maden. Et tættere samarbejde mellem især kokke, gartnere, bagere, serveringspersonale, museumsinspektører, aktører og museumsbutikken har resulteret i, at vi løbende gør mere og mere ud af at servere og sælge mad med historie til museets gæster. Og det er vores fornemmelse, at museets gæster er meget interesserede i at vide mere om det, de putter i munden.

MAD – mere end et måltid

Fra slutningen af maj til midten af oktober 2023 satte Den Gamle By med sommertemaet ”MAD – mere end et måltid” ekstra fokus på mad, dansk madkultur og bæredygtighed. Temaet blev udrullet i hele Den Gamle By, hvor gæsterne kunne opleve et væld af aktiviteter, der sigtede efter at give dem en både sjov og tankevækkende indgang til temaet. Familier og andre mindre grupper kunne lave noget sammen, hvor de bogstaveligt talt fik mad i munden og jord under neglene.

Et udviklet hjul, ”Tallerkenen Rundt”, gav gæsterne mulighed for selv at gå på opdagelse i den danske madkulturs udvikling. Hjulet førte gæsterne rundt til alle dele af museet: historisk madlavning og levendegørelse i Købmandsgårdens køkken og i huset i Havbogade. I det store aktivitetstelt på Festpladsen var der aktiviteter, hvor gæsterne selv kunne lave mad og quizze om vores madkultur. Sommeren igennem var der også stribevis af mad- og havefortællinger fra Den Gamle Bys mange eksperter.

Vi kan lære af historien

Den danske madkultur udspringer af den velstand og overflod, som et højeffektivt landbrug samt billig og tilgængelig energi har været med til at skabe. Nu oplever vi igen en krisetid med høje priser på

I kældergallerierne bag Møntmestergården kunne udstillingen ”MAD – mere end et måltid” opleves. En fælles nordisk udstilling, der satte maden i centrum og fortalte om produktion, transport, genbrug og det sociale ved et måltid i fortid, nutid og fremtid.

energi og fødevarer, men som noget nyt udfordrer også de truende klimaforandringer madkulturen og i særdeleshed den måde, som vi producerer og forbruger fødevarer på.

Derfor vil Den Gamle By formidle Danmarks madhistorie med en krog i den aktuelle diskussion om bæredygtighed og samtidig sætte fokus på, hvordan vores fælles kulturhistorie kan inspirere os til forandringer og dermed være en del af løsningen for os selv og kommende generationer.

Den Gamle Bys tidsrejse giver en unik mulighed for at drage paralleller og notere forskelle i livsbetingelser, ressourcer og forbrugsmønstre. Med sommertemaet kunne Den Gamle By fortælle om en tid, hvor det især var lokalproducerede og sæsonbestemte madvarer, der havnede på middagsbordet. Men også en tid, hvor energikilderne var træ og kul, der næppe er en løsning for fremtiden.

Vandreudstilling

Som en del af sommertemaet "MAD – mere end et måltid" åbnede Den Gamle By også en ny udstilling i kældergallerierne bag Møntmestergården. Den Gamle By, det svenske Regionmuseet Skåne i Kristianstad og det norske frilandsmuseum Maihaugen i Lillehammer fik midler fra Nordisk Kulturfond og Nordisk Kulturkontakt til at skabe udstillingen "MAD: mere end et måltid".

Udstillingen åbnede i Kristianstad i foråret 2022 og blev vist i Norge, inden den kom til Danmark, hvor den åbnede i pinsen 2023 og kunne opleves indtil 17. november 2023. Herefter rejste udstillingen videre til museer i Norge og Sverige.

Udstillingen fortalte om mad i bredt samfundsmæssigt perspektiv og viste eksempler på, hvordan nordiske firmaer og organisationer i dag arbejder med mad og fødevarer eller med bæredygtighed i forhold til mad. Udstillingen undersøgte også betydningen af fødevarer for både mennesker og samfund og fortalte om produktion, forbrug og genbrug.

Der var fire hovedtemaer i udstillingen, som tilsammen dannede rammerne for flere mindre fortællinger fra de tre nordiske lande: produktion af mad, transport af mad og at spise mad sammen, altså et tema om det sociale omkring et måltid. Det sidste var temaet om genbrug, madspild og udnyttelse af madaffald.

Tankerne bag udstillingen

Så vidt det kunne lade sig gøre, skulle alle udstillingens fortællinger og genstande være nutidige. Det var et benspænd, Den Gamle By ret tidligt gav sig selv. Derfor gik vi på jagt efter firmaer, organisationer og produkter, der gjorde eller gør noget spændende med mad og fødevarer eller restprodukter og madspild, og som passede ind i udstillingens fire temaer.

Herefter var det opgaven at perspektivere det nutidige ved at finde eksempler fra de seneste ca. 200 års dansk, svensk eller norsk historie, hvor man har gjort noget lignende eller fuldstændig anderledes i forhold til i dag.

Et andet benspænd var udstillingens fysiske rammer. Vandreudstillingen skulle kunne pakkes ned og flyttes rundt i Norden. Det gav en meget konkret udfordring. I nedpakket tilstand måtte udstillingen ikke fylde mere, end der kunne være i en lastbil.

Hvor kommer bananen fra?

Vandreudstillingen rummede også et par kunstneriske installationer, der på tankevækkende vis formidlede historier om mad. Johanna Seelemann og Björn Steinar Blumensteins kunstprojekt "Banana Story" er fortællingen om en banans rejse fra Ecuador til Island. Den 12.534 km lange rejse skildres på en lang tegneseriestribe og i et pas, der er skabt til bananen. På sin vej fra plantage til butik håndteres den af hele 33 personer. Et andet værk, "Bare Bones", er et hollandsk kunst- og forskningsprojekt, som er skabt af Studio Nienke Hoogvliet, der undersøger og sammenligner, hvad der sker med knoglerne og skelettet hos de industrielt opdrættede husdyr kontra de økologisk opdrættede versioner. Og hvorfor knogler ikke længere kan bruges i produktionen af benporcelæn.

Det kan godt lyde, som om museet er fremme med den løftede og moralske pegefinger over for vores gæster. Men sådan forholder det sig ikke. Både de negative og de positive sider af samme historie fremhævedes i hele udstillingen. I stedet skulle det være op til gæsterne selv at danne sig deres egne meninger om de fortællinger, de mødte undervejs i udstillingen.

Formad

Som en del af sommerens madtema var der fokus på formad i købmandsgårdens køkken. Den gamle spisevane med formad kan vi måske tage ved lære af i dag. Vi hører ofte fra eksperter, at vi skal spise mindre kød, men vi skal også være mætte. Det klarede man i 1800-tallet ved at fylde maven op med formad, inden man nåede til kødet i hovedretten.

I dag kender de fleste til konceptet forret. En lille portion mad inden hovedretten. Ofte er forretten let, lækker anrettet og skal vække appetitten. Men sådan har det ikke altid været. Engang var forretten, eller formaden, en solid ret. Den bestod som regel af grød, sødsuppe, vælling eller øllebrød og skulle stille den værste sult, inden hovedretten kom på bordet. Formålet var at dæmpe appetitten, inden de dyrere varer som kød, fjerkræ og fersk fisk kom ind. Derfor blev formaden også kendt som en kødskåner.

Det var meget almindeligt i midten af 1800-tallet og indtil 1960, at middagsmaden – det varme måltid mad, som blev spist midt på dagen – bestod af to retter. Formaden og så en hovedret, der dengang blev kaldt efterret.

Velstanden steg i 1960'erne, og der blev råd til mere kød. Madlavningen blev også forenklet. Kun en ret til middag og ofte med kød i fokus og centrum for måltidet. En enkelt dag om året hænder det stadig, at danskere holder fast ved den gamle tradition med formad, nemlig juleaften. De, der holder fast i, at risengrøden skal spises før stegen, efterlever netop samme princip, der blev udbredt i anden halvdel af 1800-tallet. Men selv her er risengrøden efterhånden mere dessert efter stegen, hvis den da ikke er skiftet helt ud med risalamande eller andre desserter.

Smag og lirekasser

Formaden faldt dog langt fra i alles smag. At formaden ofte var en sød ret, faldt flere gastronomer for brystet. Redaktør og filantrop Rigmor Bendix skrev i 1903 i Vort Hjem:

”Den første (ret) i Danmark er næsten altid sød. Udlændinges Skræk og Forbavselse, naar de kommer hertil. Og hvorfor er den sød? Fordi man efter det søde spiser mindre, end hvis man begynder Maaltidet med Kød”.

I aktivitetsteltet på Festpladsen var der sommeren over aktiviteter for gæsterne. De kunne lave urtesalt, bage fladbrød eller møde Den Gamle Bys gartnere.

I 1922 forsøgte den danske gastronom Otto Bock at få den søde formad erstattet af grøntsagssupper. Efter hans mening var den søde formad appetitødelæggende og skulle virke på et menneske med smag som en lirekasse på en musikelsker.

Øllebrød

Ingen ved, nøjagtig hvornår man fandt på at kombinere øl og brød til øllebrød. Men i 1700-tallet vandt øllebrød ret hurtigt indpas som morgenmad, ofte i følgeskab med en sild. I løbet af 1800-tallet kom der opskrifter på øllebrød i kokebøgerne. Det blev nu en rigtig ret med brun farin, krydderier og citronskal.

Fra at være morgenmad blev øllebrød formad, ofte serveret med lidt kold mælk i. Ved festlige lejligheder var der ligefrem flødeskum til.

I købmandsgårdens køkken blev der fra juni til oktober serveret øllebrød. Gæsterne kunne smage og få historien om formad, der tidligere skulle lægge en god bund, inden kødet og hovedretten kom på bordet.

Middage med historie

I det seneste par år har Den Gamle By med succes afholdt "Middage med historie". På den sidste torsdag i hver måned er der mulighed for at nyde en lækker middag i Den Gamle Bys restaurant, Gæstgivergården, og samtidig få et oplæg med masser af historisk viden og pondus af Den Gamle Bys eksperter. Maden står museets kokke for. Som hovedregel med inspiration fra fortidens kokebøger. De historiske fortællinger har været om Mortensaften, Allehelgen, 1970'erne, Sild, Ost, Mad under besættelsen og Den Gamle Bys historiske køkkenhaver.

Middage med historie indgik naturligvis også i årets sommer-tema. Faktisk tyvstartede vi hele temaet med en middag torsdag 25. maj. Ved et langbord placeret midt i Den Gamle Bys egen 1974-gågade spiste 60 glade gæster sig igennem dansk fastfood til middagen Fastfood til travle tider.

Undervejs fik de historier om bøfsandwich, pølsevogne og pizzeriaer. Som en del af arrangementet skulle gæsterne ind på Den Gamle Bys pizzeria, Napoli Pizza, og de besøgte Den Gamle Bys pølsevogn på torvet for både at spise og få fortællinger.

Den sorte og den grønne omstilling

Danskernes forbrug er tårnhøjt. Sådan lød det fra Klimarådet i marts måned 2023. En gennemsnitlig dansker indtager mere end dobbelt så mange animalske fødevarer som den gennemsnitlige verdensborger. Med animalske fødevarer menes der kød, mælk og ost, der udleder meget CO₂. Især oksekødet fylder i regnskabet. Rådet fra eksperterne lyder derfor: Skær ned på kødforbruget.

Men det er lettere sagt end gjort. Ikke kun danskernes, men hele verdens kødforbrug har været støt stigende i de seneste 60 år.

Klimarådets løsningsforslag er en afgift på CO₂-tunge fødevarer. Men måske skulle vi kaste et blik tilbage i tid og se på, hvordan generationer før os har klaret sig. Kan vi inspireres til løsninger af deres kost- og spisevaner? Hvad er der sket med vores forbrug siden industrialiseringen? Hvad har det gjort ved CO₂-aftrykket? Og kan vi lære noget af det i fremtiden? Det er nogle af de temaer, vi forsøger at afdække i projektet Bylivets sorte omstilling. Et projekt, som Den Gamle By er en del af sammen med Museum Odense, Energimuseet, Jernbanemuseet, Forstadsmuseet og forskere ved Syddansk Universitet og historikere tilknyttet et par andre danske universiteter.

I weekenden den 3. og 4. juni inviterede fageksperter fra Den Gamle By og Energimuseet derfor til klimasamtaler i udstillingen "Jorden kalder! Plakater fra 100 års miljø- og klimakamp" på Dansk Plakatumuseum i Den Gamle By. Sammen ville de to museer teste den nye viden, som projektet om bylivets sorte omstilling har givet. Tanken var at skabe et rum for dialog og refleksion om mad, energi og klima på en sjov og lidt afvæbnende måde med aktiviteter og tiltag. Gæsterne kunne blandt andet undersøge deres eget CO₂-aftryk på den store klimamåtte eller kaste med klimaterninger.

Cirka 536 gæster var forbi klimasamtalerne i Plakatumuseet på de to dage. Rammerne i Dansk Plakatumuseum skabte interessante samtaler med gæsterne. Samtaler, der kunne begynde med det historiske perspektiv, men som hurtigt kom til at trække tråde til nutiden og gæsternes eget private forbrug og egne holdninger til klima og CO₂.

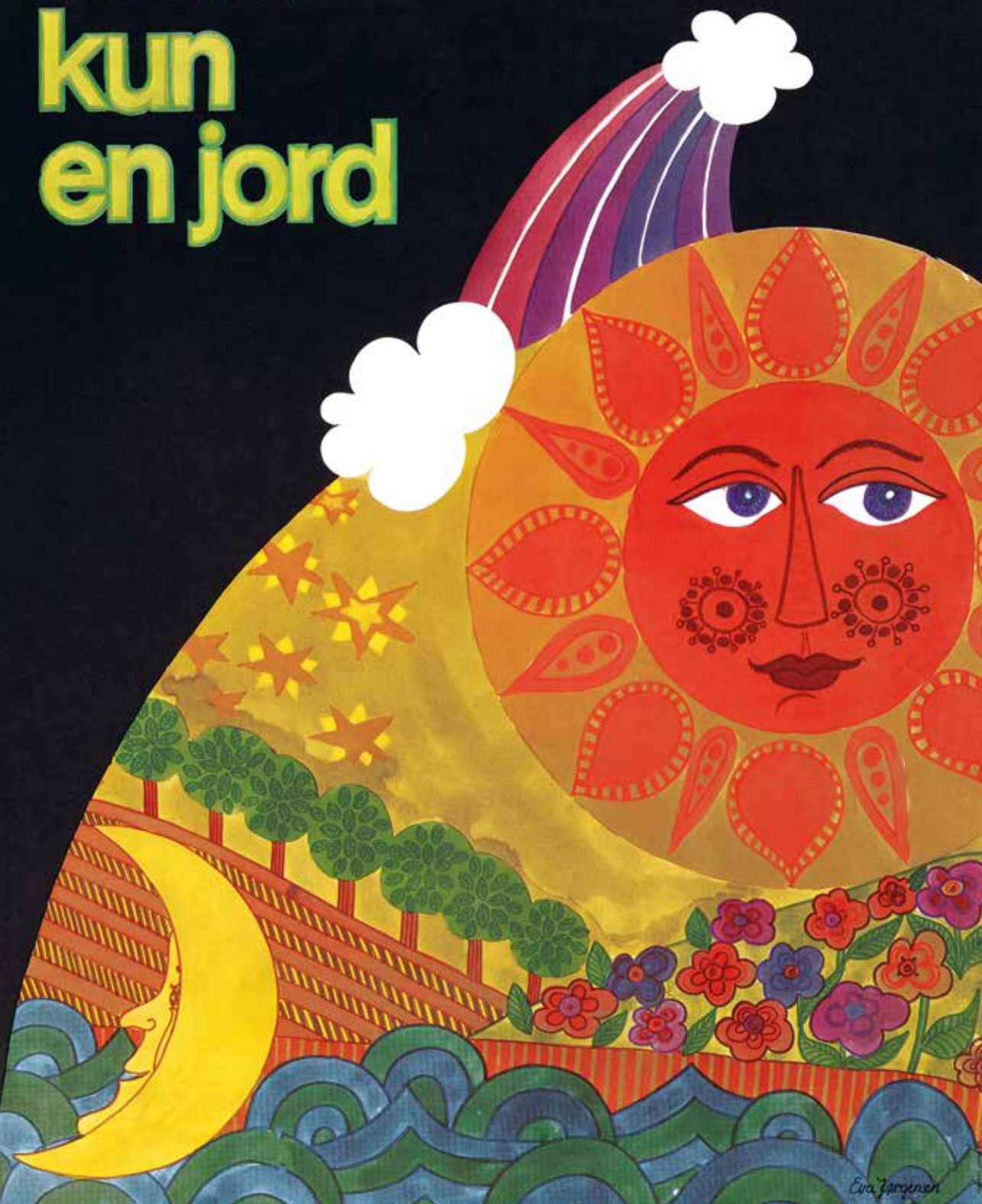
Fortiden i nutiden

Med temaet "MAD – mere end et måltid" sigtede Den Gamle By efter at give gæsterne en helhedsoplevelse, hvor mad og museum blev bragt sammen i et format, der både aktiverede de besøgende og forskellige dele af Den Gamle By. På den måde talte maden og museet direkte til gæsterne om et aktuelt emne i deres hverdag og liv, men i en fortidig ramme, der kan give det aktuelle et historisk perspektiv.

FOOD – More Than a Meal

You are what you eat, as the old saying goes. However, there is much more to food than what we put in our mouths. In Den Gamle By's summer theme for 2023 "FOOD – More Than a Meal", visitors could smell, taste, and learn all about food and its cultural history in Denmark. From May to October, activities all around Den Gamle By let visitors explore historical kitchens and gardens, try food-related family activities, and enjoy historical meals. A special exhibition was also part of "FOOD – more than a meal". It looked at food from a broad social perspective and presented examples of how Nordic companies and organizations work with food and food-related products today, and how they make them sustainable.

vi har
kun
en jord

Jorden kalder på Dansk Plakatmuseum

Ekaterina Poliakova

Forurening, miljø og klima har været på dagsordenen længe. Endda før plakater for alvor blev masseudbredt og brugt til at sprede budskabet om, at vi skal passe på jorden. Den Gamle By udvalgte 170 plakater fra det seneste århundrede til udstillingen, der åbnede i februar 2023. Akademisk medarbejder Ekaterina Poliakova fortæller historien.

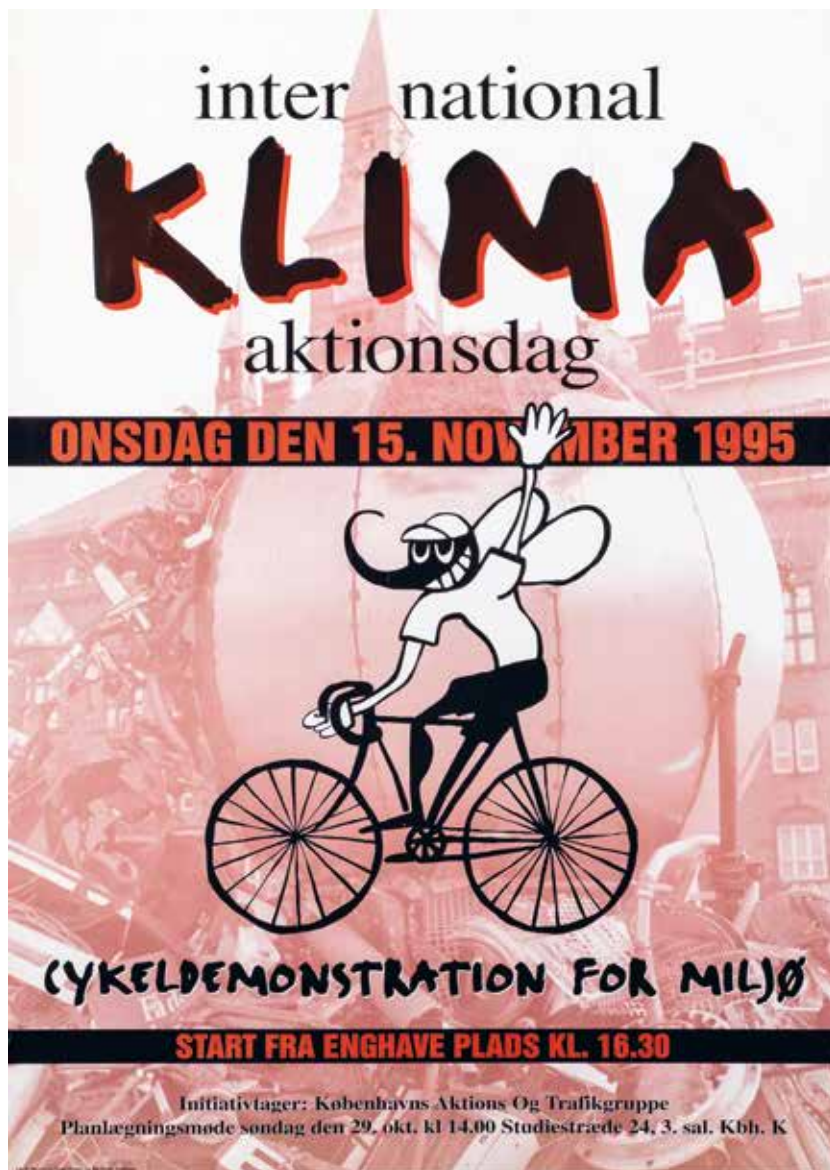
Plakaten – signeret Eva Jørgensen – blev udsendt af Dansk Ungdoms Fællesråd, FN-forbundet, Internationalt Forum og NOAH. Den er formentlig fra første halvdel af 1970'erne. I 2023 blev den genoptrykt til salg i museumsbutikken. Dansk Plakatmuseum, Den Gamle By. Foto: Uffe Brotherton Kjær.

Klimakrise og forureningsproblemer kan tage pusten fra de fleste. Og med forskernes varslinger om klimaforandringer kan fremtiden virke nedslående og skræmmende. Men der er masser af konstruktiv viden og inspiration fra fortiden, der måske kan bidrage til fremtidens løsninger. Netop det konstruktive forsøgte Dansk Plakatmuseum at vise med plakaterne på en særudstilling. Det var vigtigt for Den Gamle By ikke at være den moralske, løftede pegefinger, men samtidig at have fokus på, at den globale krise kræver markant og fælles indsats.

Hver plakat er et unikt nedslag i historien. Men når de iagttages side om side, kan man opdage interessante fortællinger, paralleller og referencer. Miljø- og klimaplakaternes dateringer understregede, hvordan vi har bevæget os fra først at tale om natur, senere miljø og forurening til i stigende grad efter 1990'erne at snakke om klima.

Modtagelsen fra de besøgende har på rundvisninger og til udstillingsåbningen været positiv. Blandt andet oplever flere, der i begyndelsen af 1970'erne var på miljøbarrikaderne, at deres indsats mod

forurening nu bliver hørt og set, og flere har givet udtryk for, at det er rart at få foldet historien ud, fordi deres generation ofte bliver beskyldt for at være skyld i miljø- og klimakrisen.

15. november 1995 aktionerede mange organisationer verden over mod menneskeskabte klimaforandringer. I Danmark tog Københavns Aktions- og Trafikgruppe initiativ til cykel demonstration for miljøet. Også Flemming Quist Møllers cykelmyg Egon var med. Dansk Plakatmuseum, Den Gamle By. Foto: Thomas Kaare Lindblad.

Spirende bevidsthed

Mennesker har altid påvirket naturen. Så hvornår skal man begynde en fortælling om miljø- og klimakamp? I dansk plakathistorisk kontekst kan fortællingen tidligst begynde for godt 100 år siden, hvor plakatmediet blev mere og mere udbredt.

1800-tallets industrialisering og den efterfølgende vækst fandt sted stort set uden overvejelser om langsigtede skader på naturen. Det kan man se på plakater, der på idyllisk vis bruger rygende skorstene som symbol på velstand, arbejde og fremskridt. Naturen blev brugt som en uendelig ressource. Dog vidner en plakat med et vers af Jeppe Aakjær fra 1920'erne om, at tanker om naturbevaring også spirede midt i den buldrende urbanisering.

Da Danmarks Naturfredningsforening blev oprettet i 1911, havde foreningen naturbevarelse og tilgængelighed af naturen på dagsordenen. Ønsket om at holde naturen ren nåede bl.a. danskerne gennem en verskonkurrence, som foreningen bragte i aviserne i 1912. Formålet var at få skabt et par verselinjer, der skulle få folk til at rydde op efter sig, når de tog i skoven. Der var en førstepræmie på 200 kr på spil, og der blev modtaget over 10.000 vers. Indholdet af versene vidner om, at tankerne om naturen i overvejende grad handlede om æstetik. Det er eksempelvis tydeligt i det vindende vers, der lød: Sildeskind og Æggeskaller, Propper, Madpapir og Skaar. Pynter ej i Skovens Haller. Tag det med dig, naar du gaar". Naturen skulle helst se pæn ud. Og synspunktet harmonerer med plakater indtil midten af 1900-tallet.

Verskonkurrencen inspirerede Den Gamle By. Museet opstillede skolepulte, hvor gæster blev opfordret til at skrive vers om miljø og klima. Og tilbuddet blev flittigt brugt. Eksempelvis lød et vers: "Plant et træ, ellers vil vores elskede Jord gå i knæ". Et andet rime: "Der er ingen der vinder, hvis alle insekter forsvinder. Blomster kan ikke bestøves af minder".

Gæsternes mange bidrag tyder på, at emnet er i folks bevidsthed. Og måske kan versenes indhold i fremtiden gøre andre klogere på nutidens forståelse af miljø- og klimadebatten.

Røg, støj og møg

I slutningen af 1960'erne og i 1970'erne kom forurening og miljø for alvor på dagsordenen. Både nationalt og internationalt. De rygende skorstene blev i stigende grad brugt til at illustrere negative på-

virksomheder på omgivelserne. I samme periode blev flere unge politisk aktive, og mange organiserede sig i kampen for miljøet og mod forureningen.

Plakater var blandt de foretrukne medier til at sprede budskaber. Organisationer som NOAH og OOA stablede plakatudstillinger om problematikkerne på benene, så særudstillingen på Dansk Plakatmuseum er nærmest en opfølger til et allerede afprøvet format.

Plakatens kraft

Selv om et analogt medie som plakaten i dag er i hård konkurrence med digitale kanaler, har plakater stadig en markant stemme i miljø- og klimakampen. Nye trykteknikker har gjort det billigere at lave plakater, og der har formentlig aldrig været så mange plakater som i dag.

Vores byrum bliver stadig i 2023 indtaget af nye plakater, der med formsprog, opråb, oplysning og utålmodige budskaber hen-

Danmarks Naturfredningsforening viser Folketinget i menneskets fravær. Plakaten blev skabt til kampagnen "Naturen indtager Folketinget" (2020), der sigtede efter at give naturen mere plads – også på finansloven. Dansk Plakatmuseum, Den Gamle By. Foto: Territorium. Animation: The Image Faculty.

vender sig til et tilfældigt forbipasserende publikum og appellerer til klimahandling.

Miljø- og klimakampen bliver for alvor tydelig, når man begynder at lægge mærke til plakaterne omkring os. Plakaternes kamp for en grønnere fremtid ses ikke blot på elbokse, hvor de er sat ulovligt op, men også reklamer og kampagner taler til vores samvittighed som forbrugere. Plakater kan stadig samle folk til demonstrationer, høringer og kamp for natur, miljø og klima.

The Environmental History of Posters

Pollution, environment and climate have been on the agenda for a while. Even before posters became properly widespread and used to convey the message that we should take care of the earth. Den Gamle By selected 170 posters from the last century to show how we have discussed the topic historically. Each poster is a unique instance of history. But when viewed side by side you can discover interesting narratives, parallels and references. The dates of the environmental and climate-related posters highlight how we moved from talking about nature, environment and pollution to talking about climate after the 1990s.

En Torvedag i Wiiborg 1831

Thomas Bloch Ravn

Martinus Rørbyes fine maleri af en torvedag i Viborg indgår nu i Den Gamle Bys samling af købstadsprospekter. Malerens gengivelse af motivet er så etnografisk fintmærket, at det også er en relevant kilde til dagliglivet i en dansk købstad i første halvdel af 1800-årene. Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn fortæller historien.

Det var novembermørkt og sidst på eftermiddagen tirsdag 29. november 2022, da en glad sms bippede ind fra Kitt Boding-Jensen, chef for værtsskab og historiefortælling: ”1 mill! Vi fik det sgu”. Det, vi fik, var Martinus Rørbyes fine maleri ”En Torvedag i Wiiborg” fra 1831. Hammerslaget lød på 1 million kroner, og med omkostninger blev prisen i alt 1.320.000 kr. Augustinus Fonden og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond betalte hver 610.000 kr, mens en indsamling på Facebooksiden Den Gamle Bys Venner betalte de sidste 100.000 kr.

Hvad der ikke var lykkedes for mig i maj 2018, lykkedes nu heldigvis for Kitt, som sikrede et dejligt Viborgbillede til Den Gamle Bys samling af købstadsprospekter og samtidig en fin kilde til dagliglivet i en dansk købstad i første halvdel af 1800-årene.

For mig spiller billedet en helt særlig rolle, idet jeg i 1988 brugte motivet som forsideillustration til en lille bog med titlen ”Håndværk og købstadsliv”. Selve maleriet vidste ingen dengang, hvor var, men Viborg Museum havde en affotografering i sort-hvid, som jeg brugte. Nu ved vi heldigvis, hvor originalmaleriet er.

Martinus Rørbyes oliemaleri ”En Torvedag i Wiiborg”, som Den Gamle By erhvervede i 2022.

Martinus Rørbye i Jylland

Martinus Christian Wedseltoft Rørbye blev født i Drammen i Norge i 1803 i en dansk embedsfamilie, men efter afståelsen af Norge i 1814 flyttede familien til København. I 1820-1829 var Rørbye elev på Kunstakademiet under professor C.A. Lorentzen, og fra 1823 blev han tilknyttet maleren C.W. Eckersbergs malerstue, hvor han lærte andre unge malere at kende. Wilhelm Bendz, Wilhelm Marstrand, Jørgen Roed, Constantin Hansen og Christen Købke.

"Alle talte om Jylland, men ingen kendte det", skriver guldalderkenderen Hans Edvard Nørregaard-Nielsen om tidens kunstnermiljø i sin bog "Dansk Kunst",¹ og Martinus Rørbye var en af de første i kredsen, der tog turen til det fascinerende fremmede.

Mandag 31. maj 1830 kl. 13 sejlede den 27-årige Rørbye fra København for at begynde sin Jyllandsrejse i Aarhus. Med om bord var også den unge og endnu ukendte digter H.C. Andersen, som i bogen "Mit Livs Eventyr" betegnede damperen Dania som et "dårligt, langsomt sejrende Skib". Det stormede fra sydvest, og ifølge Andersen blev næsten alle passagererne søsyge. Først næste dag ved aftens-tid nåede de i havn i Aarhus, næsten 12 timer forsinket.²

Efter nogle dage i Aarhus tog Rørbye sammen med Andersen 5. juni med hestevogn videre til Rosenholm og dagen efter via Randers til herregården Tjele lidt øst for Viborg. Andersen rejste straks videre mod Viborg, mens Rørbye blev på Tjele.³

Efter nutidige normer var persontransport over land en vanskelig sag. Vejene var de fleste steder simple, og Rørbyes rejse foregik, før fast diligencekørsel blev indført i 1834. Efter fem dage drog han videre til Viborg, hvortil han ankom fredag 11. juni. Tre dage senere tog han videre mod nordvest mod Skive, hvor han kom med "Oncels Befordring", en vogn, som Rørbyes onkel, amtmand Gerhard Faye i Thisted, stillede til rådighed for sin nevø.

Fra Skive gik turen mod nordvest over Salling, hvor de kom med den store rofærge over Sallingsund og videre til Nykøbing. "Om Morgen forlod jeg Nykiøbing og reiste over Morsøe til Vil-Sund, hvorfra man kan oversee en stor Deel af Limfiorden og Thisted", skrev Rørbye i sin rejsedagbog. "Efter at være passeret Sundet i meget smukt Veir og i føie Tid da det er meget smalt, fortsatte jeg Veien til Thisted som jeg i kort Tid tilbagelagde, man kjører her nemlig som paa Stuegulvet og allevegne saae man Arbeidende paa Veien som afpudsede den en Følge af Kongens nære Ankomst". Man var nemlig ved at gøre klar til kong Frederik 6.s besøg i Thisted 26. juni.

Maleren Martinus Rørbye var en fin og troværdig skildrer af folkelivet. Her en scene fra torvepladsen i Thisted 2. juli 1830. Blyant, pen, sort blæk og akvarel på papir. Statens Museum for Kunst.

Vel ankommet til Thisted blev han indlogeret hos amtmanden. "Jeg blev superb modtaget og fandt mig strax som hjemme. Da heele Huuset er i Oprør for Kongen som skal logere her, fik jeg Emiel's Værelser hvor jeg nu har indrettet mig".

Den 16. juni skrev han i dagbogen: "Der var Marked her idag, og jeg fik ved den Leilighed en Deel Bønder fra Omegnen at see, hvoraf i Særdeleshed Fruentimernes Hovedpynt behagede mig; da det var daarligt Veir var Markedet imidlertid Lidet".⁴ Rørbye blev i Thisted de næste tre uger, hvor han blev introduceret til Limfjordsbyen og forskellige egne i Thy.

Torsdag 8. juli begav Rørbye sig videre nord om fjorden mod Nørre Sundby, hvor han lod sig sætte over fjorden til Aalborg. Derfra retur over fjorden og videre mod Sæby og Frederikshavn (som Rørbye kaldte ved det gamle navn Fladstrand) og til Hjørring. Undervejs besøgte han også forskellige herregårde, inden han vendte tilbage til Frederikshavn for onsdag 21. juli at sejle mod Norge.

Trods dårligt helbred foretog Rørbye i alt fem rejser til Jylland foruden flere udlandsrejser, endda helt til Konstantinopel, det nuvæ-

rende Istanbul. I 1844 blev han udnævnt til professor ved Kunstakademiet i København, hvor han døde i 1848 i en alder af 45 år.

En Torvedag i Wiiborg

Under turen lavede Rørbye et stort antal skitser af landskaber, kirker, færgesteder, byprospekter og folkeliv. En af skitserne blev i 1831 til oliemaleriet "En Torvedag i Wiiborg".

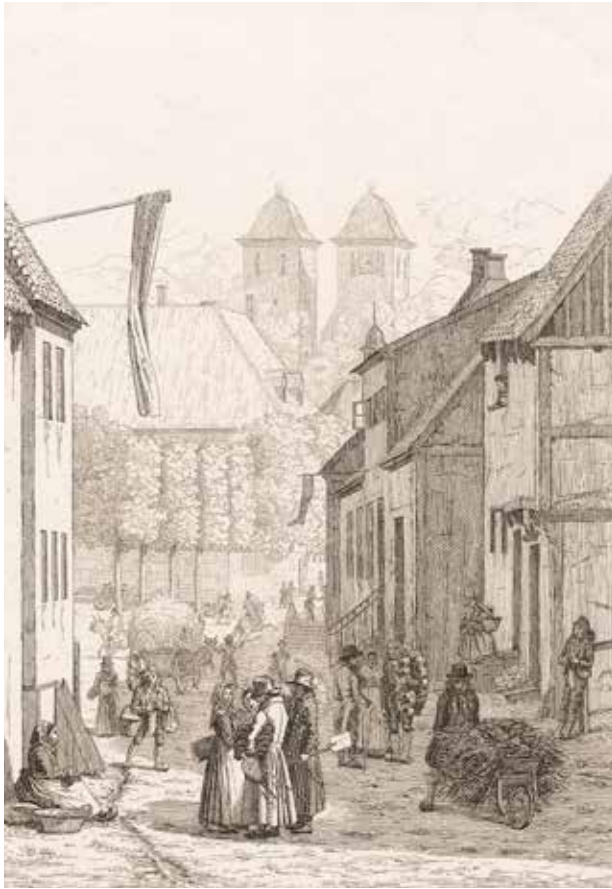
I rejsedagbogen karakteriserede han Viborg som "meget forarmet, tildeels en Følge af Snapstingets Aftagen". Snapstinget var oprindelig årets første møde på det jyske landsting, hvor kongerne blev hyldet frem til enevældens indførelse i 1660. Snapstinget udviklede sig allerede i middelalderen til en af de vigtigste begivenheder i Jylland nord for Kongeåen. Her afgjordes de større retssager, og Snapstinget blev stedet, hvor adelens ejendomshandler formidledes. I tilknytning til Snapstinget opstod også et stort marked, som tiltrak handlende langvejsfra.⁵

Men sådan var det ikke længere. Efter Landstingets nedlæggelse i 1805 og Snapstingets svækkelse var Viborg ikke længere det centrum, byen var engang. Rørbye noterede sig: "De i Byen værende Embedsmænd og den lærde Skole skal nu blot være det eneste der holder den". Også bygningsmæssigt var byen svækket: "Der findes foruden Domkirken endnu 2 Kirker, den ene som kaldes Søndre Sogns Kirk bliver endnu benyttet og har sin Menighed, den anden [Nørre Sogns] derimod var man i færd med at nedbryde".

Under sit ophold i Viborg 11.-14. juni boede han på gæst-

Martinus Rørbyes studie, der i 1831 blev til maleriet "En Torvedag i Wiiborg". Her har maleren indsat de staffagefigurer, som også ses på det fær-dige maleris vrimlende folkeliv. Blyant på papir. Nationalmuseet.

Radering af motivet fra Rørbyes maleri "En Torvedag i Wiiborg", som blev solgt til medlemmer af Kunstforeningen i forbindelse med udstilling på Charlottenborg i 1831. Statens Museum for Kunst.

giveri, og når han ikke så på byen, aflagde han visitter hos byens embedsfolk. Om torvedagen skrev han fredag 11. juni: "Jeg saa ogsaa i Dag en Torvedag i Viborg, hvor de fornemste Artikler vare foruden Fødevarer, Lyngtørv, Træskoe og Jydepotter". Inspirationen herfra blev – så vidt vides – til fire forskellige billeder med stort set samme motiv.

Skitsebogen fra Jyllandsrejsen opbevares på Statens Museum for Kunst, og i bogen findes en akvarel, hvor man ser Sct. Mathias Gade mod Hjultorvet og med domkirken i baggrunden. Midt i billedet er der et hus med et karakteristisk støveformet skomagerskilt, derudover et par personer og en vogn ved torvet. Desuden findes et studie til "En Torvedag i Wiiborg". Studiet er lavet med blyant på papir i størrelsen 24 x 17 centimeter og opbevares på Nationalmuseet.⁶

Kronen på værket blev oliemaleriet, som det lykkedes Den Gamle By at erhverve i november 2022. "En Torvedag i Wiiborg" er malet med olie på lærred og måler 41 x 28 centimeter. Rørbye malede det i 1831, sandsynligvis i København, men efter skitserne fra Jyllandsrejsen i sommeren 1830.

Maleriet blev i 1831 udstillet i Kunstforeningen på Charlottenborg i København. Kunstforeningen erhvervede billedet, som ved bortlodning samme år blev vundet af pladsmajor Wilhelm Cathala. I samme forbindelse blev der lavet en radering, som blev solgt i et ukendt antal eksemplarer til medlemmerne af Kunstforeningen.⁷ Herefter har maleriet været i privateje i godt 190 år. Sort-hvide fotografier af maleriet findes i forskellige samlinger og har flere gange været brugt som illustration i bøger.

Den Gamle Bys samling af købstadsprospekter

I maj 2018 kom originalen så til salg hos Bruun-Rasmussen. Jeg var af den opfattelse, at maleriet er af en sådan kaliber, at det hører hjemme på et museum. Enten på Viborg Museum, på Skovgaard Museet i Viborg eller i Den Gamle By. Det skrev jeg til de to Viborgmuseer, som meddelte, at de ikke agtede at byde på billedet. På vegne af Den Gamle By søgte jeg Augustinus Fonden og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond om hver 715.000 kr, så jeg i alt havde 1.430.000 kr til rådighed. Desværre gik maleriet til væsentligt over det beløb, idet prisen inklusive omkostninger løb op i 1.742.400 kr.

Fire år senere blev Viborg Museum tilbudt at erhverve billedet, der øjensynligt nu var i Sverige, for 3.500.000 svenske kr. Museumschef Brian Wiborg fortalte mig, at han takkede pænt nej med den begrundelse, "at vi ikke vil erhverve et værk, som en privat gallerist først har købt for næsen af måske flere danske museer for siden at forsøge at sælge det til et museum alene med fortjeneste for øje".⁸

Onsdag 9. november 2022 blev jeg så af Bruun Rasmussens kunstauktioner gjort opmærksom på, at maleriet igen var sat til salg. Nu lød vurderingen på 800.000-1.000.000 kr. Og denne gang fik vi det.

Som Danmarks købstadsmuseum har Den Gamle By i de senere år opbygget en enestående samling af købstadsprospekter i form af stik og oliemalerier fra 1600-, 1700- og 1800-tallet. Fra Braun og Hogenbergs gengivelser af danske byer fra 1500- og 1600-tallet over Poul Isac Grønvolds prospekter fra 1749 til Frederik Rohdes oliemaleri af Roskilde 1848 og Frederik Visbys akvareller fra Aarhus i 1850'erne.⁹

Der er utvivlsomt tale om den bedste samling af billeder af danske købstæder, fra før moderniseringen for alvor satte ind efter 1870-1880. Mange af malerne er ikke kendte, men

Et forstudie til Martinus Rørbyes maleri, sandsynligvis fra 1830. Male-
ren mangler endnu at befolke skitsen med staffagefigurer. Blyant og akvarel på papir. Statens Museum for Kunst.

de fleste er dog omtalt i opslagsværket Weilbachs Kunstnerleksikon. Af malere i samlingen kan nævnes Chr. Blache, C.F. Sørensen, M. Bjørnøe, Hans Christian Ley, C. Eckardt, Frederik Rohde og Niels Grønbek Rademacher.

Samlingen i Den Gamle By er i sig selv af stor historisk værdi – og også af betydelig kunsthistorisk værdi, vil jeg tillade mig at mene. Dertil kommer, at disse stik og malerier er uvurderlige som kilder til at formidle by- og livsbilleder fra tiden, før modernisering og industrialisering grundlæggende ændrede de gamle købstæder. En periode, som den ældre del af Den Gamle By er en gengivelse af i størrelsesforholdet 1:1 og i tre dimensioner.

Kilde til folkelivet

Fra 1830 findes et beslægtet maleri af Rørbye, ”Skorstensfejerer og Mølleren ved Raadhuset”. Billedet er i privateje, og jeg kender det kun fra trykte gengivelser. Og fra 1831 findes et andet folkelivsbillede, nemlig ”Arrestbygningen ved Raad- og Domhuset”, som findes på Statens Museum for Kunst.

I sin bog ”Dansk Kunst” skriver Hans Edvard Nørregaard-Nielsen, at dette billede er rent og koloristisk levende og med et ”vrimlende folkeliv”. Rørbye ville ”have det hele med; alle klasser og typer er repræsenteret”. Det samme kan man sige om både ”Skorstensfejerer og Mølleren” og ”En Torvedag i Wiiborg”. Nørregaard-Nielsen beskriver, hvordan Rørbye var ”vidt omkring”, ”før han fik noteret så mange anvendelige staffagefigurer, men det er tilsyneladende ikke mindst den del af kunstværkets tilblivelse, der fornøjede ham”.¹⁰

At gestalte almindelige menneskers kultur, udseende og daglige liv i tiden før fotografi og levende billeder er ikke så ligetil. Hvis man som Den Gamle By har ambition om at gøre det som en integreret del af en sansemættet historiefortælling, må man bruge de kilder, der er til rådighed. Vi har de historiske huse og samlinger af indbo, redskaber og køkkengrej. Ikke mindst har vi Den Gamle Bys store samling af almindelige menneskers dragter og tekstiler. Og endelig har vi troværdige malerier af folkelivet.

Da Den Gamle By i 2001 begyndte at levendegøre museet, foretog vi ganske omfattende studier i disse kildegrupper.¹¹ Nøgelpersonen i arbejdet var daværende overinspektør Birgitte Kjær, der ud over i mange år at have været ansvarlig for museets samling af dragter og tekstiler har et dybtgående kendskab til de andre genstandsgrupper.

Jeg har bedt Birgitte Kjær om en vurdering af Rørbye-billedets værdi som kilde til folkelivet, og hendes konklusion er, at man "kan stole på klædedragterne". Birgitte Kjær peger på, at vi er i 1830, hvor den nationalromantiske bølge med begrebet folkedragt endnu ikke er slået igennem, og hun mener, at skildringen falder fint i tråd med Rørbyes øvrige skildringer af "folk i tøj" fra både Nordjylland og Norge – og hele hans måde at arbejde på. "Ikke romantisk, men realistisk. Han skildrer, hvad han ser".¹²

Birgitte Kjærs vurdering støttes af etnologen Jesper Kloster, der beskriver Rørbye som en "etnografisk kunstner", der "i sine skit-sestudier ufortrødent skildrer tingenes tilstand".¹³

Også en tredje kilde bekræfter, at Rørbyes billede er troværdigt i sin gengivelse af byens liv. Det drejer sig om skomagermester i Viborg Edvard Handberg Hammershøj, som var født i 1842, og som nogle år før sin død i 1926 gav en række interviews til Viborg Stifts Folkeblad om håndværk og købstadsliv fra midten af 1800-årene og frem. Vel var skomager Hammershøj ikke født, da Rørbye malede sit billede i 1830, men 1830'erne og de næste årtier var en stilstandspe-riode, hvor ikke meget ændrede sig i en trængt købstad som Viborg.

Hammershøj var af en gammel skomagerslægt, som havde virket i Viborg siden begyndelsen af 1700-årene. Selv var han opvokset og uddannet inden for det gamle laugssystem, men virkede det meste af sin tid under næringsfriheden, der med virkning fra 1862 ophævede laugene og satte erhvervene fri. Derved kom hans erindringer til at spænde over en stor og væsentlig udvikling, koncentreret inden for et forholdsvis kort åremål, hvor både håndværket og købstaden gennemgik store forandringer.¹⁴

I et interview med Viborg Stifts Folkeblad 21. februar 1921 berettede Edvard Hammershøj om Rørbyes billede, som man da kun kendte i sort-hvid. Han fortalte, hvem der boede i de huse, man kan se på billedet, om beboernes metier og deres problemer, og han havde fokus på farverskiltet, flaget til venstre i billedet og den jødiske farverfamilie Samson.

"Paa højre Side af Gaden ser man, midt paa Billedet, en lang Jernstøvle, min Bedstefaders (skomagermester Anders Hammershøj 1786-1859, red.) Skilt, som var anbragt her til Ejendommen blev revet ned (...). Jeg skænkede den da til Museet, hvor den nu findes som et Minde fra svundne Tider. Med selve Ejendommen skete der ikke i Aarenes Løb større Forandringer. Kvisten blev bygget om og la-

vet bredere, og Trappen ud paa Gaden faldt bort, da Staten brolagde Mathiasgade efter Anlægget af Randerschausseen (1855, red.)".

Hammershøj havde blik for detaljer og fortalte videre:

"Græsset vokser godt paa Gaden og Fortovet, som man kan se, og saadan var der overalt i Byen, saavel som i andre Provinsbyer i min Barndom. Der blev drevet Gæs rundt og de manglede ikke Grøntfoder! Engang i Midten af Fyrreerne kom der Paabud om, at Gaderne skulle luges, og der var et stort Røre i den Anledning! Men det var nødvendigt at gøre noget, thi man kunne sine Steder ikke se, om der var Brolægning eller ej".

Om menneskene på billedet fortalte Hammershøj:

"Jeg kender ingen af dem, men der er mange karakteristiske Typer imellem: For eksempel Manden, der kører med Læs Revlingeris og Konen ved Samsoms Trappe, der antagelig sidder og sælger Kager fra sin Kurv. Ogsaa et Studekøretøj skimter man, og saa er der en Gruppe Borgere, som er optaget af at drøfte Begivenhederne".

Opdagelsen af Jylland

Rørbyes maleri "En Torvedag i Wiiborg" er et tidligt eksempel på, at københavnske kunstnere og kulturelite begyndte at interessere sig for det eksotiske Jylland. Præsten og forfatteren Steen Steensen Blichers noveller fra 1820'erne var utvivlsomt medvirkende hertil, men også romantikkens fascination af det oprindelige, det ægte, folkets bankende hjerte, styrkede den folkloristiske interesse.¹⁵

Senere i 1800-årene kom romantiseringen. Den kom blandt andet til udtryk i den myte om folkedragter, som museumsinspektør ved Den Gamle By Erna Lorenzen (1909-2006) gjorde op med i sin disputats og i bøger og udstillinger i Den Gamle By.¹⁶

Rørbyes billede stammer heldigvis fra, før romantiseringen satte ind. Det er sammen med museernes fysiske samlinger en vigtig kilde til viden om datidens danske købstæder og de mennesker, der levede i byerne, før fotografier og film gjorde dagliglivet mere nærværende.

Painting From a Danish City in the 1800s

In December 2022 Den Gamle By acquired Martinus Rørbye's fine painting from 1831 of a market day in Viborg. The painting is now part of Den Gamle By's collection of town and city prospects. The painter's depiction of the subject is so ethnographically accurate that it is a relevant source for describing daily life in a Danish city in the first half of the 1800s. In the article, Thomas Bloch Ravn tells the story of the painting, the collection of prospects and their value as sources detailing people's lives in the first half of the 1800s.

Noter

- 1 Hans Edvard Nørregaard-Nielsen: "Dansk kunst. Tusind års kunsthistorie", Gyldendal 2003, side 274-275.
- 2 Georg Nygaard: "Maleren Martinus Rørbyes rejsedagbog 1830", Kunstforeningen i København 1930, side 15.
- 3 Det følgende bygger på Georg Nygaard 1930 og Ny Carlsberg Fondets Kilder til Dansk Kunsthistorie: <https://roerbye.ktdk.dk/om/introduktion>
- 4 Bemærk, at der er forskel på torvedag, som Rørbye oplevede i Viborg, og så et marked, som han så i Thisted. Torvedag er den ugentlige dag, hvor omegnens bønder kommer til byen for at sælge deres produkter, mens marked holdes sjældnere og som oftest tiltrækker handlende fra en større radius. Se Ole Degn: "Torv og marked, handelsbod og købmandsgård". I Axel Steensberg (red.): "Dagligliv i Danmark", bind 2, København 1981, side 269-294. Se også Mette Kjær Bækgaard: "De nørrejyske købstadsmarkeder". I Søren Bitsch Christensen (red.): "Den klassiske købstad", Aarhus Universitetsforlag 2005 side 137-172.
- 5 Rørbyes Rejsedagbøger. Derudover Hugo Matthiessen: "Snapstinget. Jysk Termin, Marked og Mennesker", København 1946, og Thomas Bloch Ravn: "Snapsting og Markedshåndværk". I "Fra Viborg Amt" 1985, side 41-68.
- 6 Gertrud Oelsner: "En rejse mellem helstat og nationalstat. Martinus Rørbye i Jylland og Norge 1830". I Birgitte von Folsach og Sidsel Maria Søndergaard (red): "Martinus Rørbye. Det nære og det fjerne", 2014, side 95.
- 7 "Kilder til dansk kunsthistorie". Ny Carlsberg Fondet. <https://roerbye.ktdk.dk/d/rfuk?locale=da>; Bruun Rasmussen katalog 879, 2018, side 42-43.
- 8 E-mail fra Brian Wiborg 22. maj 2022.
- 9 Birgitte Kjær: "Frederik Visbys Århus. Billeder fra en stiftsby i 1850'erne", Den Gamle By 2005, Birgitte Kjær: "Renæssancens byer. Braun og Hogenbergs gengivelser af danske byer fra 1500- og 1600-tallet", Den Gamle By 2006.
- 10 Hans Edvard Nørregaard-Nielsen: "Dansk kunst" side 271-272.

- 11 Se Den Gamle Bys årbog 2001: Thomas Bloch Ravn: "Levende Museum", Tove E. Mathiassen: "En halv kilometer stof", Benno Blæsild: "Køkkenerne i Den Gamle By" og Birgitte Kjær: "Trommeslageren".
- 12 Korrespondance på e-mail med Birgitte Kjær 26.4.-7.5. 2023.
- 13 Jesper Sexauer Bloch Kloster: "Den etnografiske kunstner". I Birgitte von Folsach og Sidsel Maria Søndergaard (red): "Martinus Rørbye. Det nære og det fjerne", 2014, side 157.
- 14 Se min lille bog "Håndværk og købstadsliv. Omkring skomager Hammershøjs beretning om Viborg i forrige århundrede", Historisk Samfund for Viborg Amt 1988.
- 15 Steen Bo Frandsen: "Opdagelsen af Jylland. Den regionale dimension i Danmarkshistorien 1814-64", Aarhus Universitetsforlag 1996, side 77-124.
- 16 Erna Lorenzen: "Folks tøj i og omkring Århus ca. 1675-ca. 1850", disputats 1975, Erna Lorenzen: "Hvem sagde nationaldragt?", Wormianium 1987.

Litteratur

- Blæsild, Benno: "Køkkenerne i Den Gamle By", Den Gamle Bys årbog 2001.
- Bruun Rasmussen katalog 879, 2018, side 42-43.
- Bækgaard, Mette Kjær: "De nørrejyske købstadsmarkeder". I Søren Bitsch Christensen (red.): "Den klassiske købstad", Aarhus Universitetsforlag 2005.
- Degn, Ole: "Torv og marked, handelsbod og købmandsgård". I Axel Steensberg (red.): "Dagligliv i Danmark", bind 2, København 1981.
- Dybdal, Vagn og Inger Dübeck: "Håndværkets Kulturhistorie", bind 2, København 1983.
- Frandsen, Steen Bo: "Opdagelsen af Jylland. Den regionale dimension i Danmarkshistorien 1814-64", Aarhus Universitetsforlag 1996.
- Kjær, Birgitte: "Trommeslageren", Den Gamle Bys årbog 2001.
- Kjær, Birgitte: "Frederik Visbys Århus. Billeder fra en stiftsby i 1850'erne", Den Gamle By 2005.
- Kjær, Birgitte: "Renæssancens byer. Braun og Hogenbergs gengivelser af danske byer fra 1500- og 1600-tallet", Den Gamle By 2006.
- Kloster, Jesper Sexauer Bloch: "Den etnografiske kunstner". I Birgitte von Folsach og Sidsel Maria Søndergaard (red): "Martinus Rørbye. Det nære og det fjerne", Øregaard Museum 2014.
- Lorenzen, Erna: "Folks tøj i og omkring Århus ca. 1675-ca. 1850", disputats, Jysk Selskab for Historie. Aarhus, Universitetsforlaget 1975.
- Lorenzen, Erna: "Hvem sagde nationaldragt?", Wormianium 1987.

- Mathiassen, Tove E.: En halv kilometer stof, Den Gamle Bys årbog 2001.
- Matthiessen, Hugo: "Snapstinget. Jysk Termin, Marked og Menne-sker", København 1946.
- Monrad, Kasper: "Det nære og det fjerne". I Birgitte von Folsach og Sidsel Maria Søndergaard (red.): "Martinus Rørbye. Det nære og det fjerne", Øregaard Museum 2014.
- Ny Carlsberg Fondets Kilder til Dansk Kunsthistorie: www.ktdk.dk
- Nygaard, Georg: "Maleren Martinus Rørbyes rejsedagbog 1830", Kunstforeningen i København 1930.
- Nørregaard-Nielsen, Hans Edvard: "Dansk kunst. Tusind års kunsthistorie", Gyldendal 2003.
- Oelsner, Gertrud: "En rejse mellem helstat og nationalstat. Martinus Rørbye i Jylland og Norge 1830". I Birgitte von Folsach og Sidsel Maria Søndergaard (red.): "Martinus Rørbye. Det nære og det fjerne", Øregaard Museum 2014.
- Ravn, Thomas Bloch: "Snapsting og markedshåndværk". I "Fra Viborg Amt", 1985.
- Ravn, Thomas Bloch: "Håndværk og købstadsliv. Omkring skomager Hammershøjs beretning om Viborg i forrige århundrede", Historisk Samfund for Viborg Amt 1988.
- Ravn, Thomas Bloch: "Levende Museum", Den Gamle Bys årbog 2001.

Peter Jensen

1934-2023

Thomas Bloch Ravn

Peter Jensen var fra 1981 aktivt medlem af Den Gamle Bys bestyrelse og fra 1998 til 2007 en markant formand for museet. Ikke mindst projektet med genopførelse af Møntmestergården fra København stod hans hjerte nær.

Hvis ikke Peter Jensen virkelig var gået i brechen for, at Møntmestergården skulle genopføres i Den Gamle By, var projektet næppe blevet til noget. Det var derfor helt rigtigt, at Møntmestergården kom til at danne ramme om den mindehøjtidelighed, som familien holdt efter Peter Jensens bisættelse i kapellet på Nordre Kirkegård i Aarhus. Det var også helt rigtigt, at Peter og hans hustru Birte i sin tid sammen fejrede begges 75-års fødselsdag i de samme rammer. I den anledning holdt forhenværende rigsantikvar Olaf Olsen en tale, hvor han denne aften som en cadeau til Peters indsats omdøbte københavnergården til Birtes og Peters Hus.

Da Peter Jensen 31. maj 2007 trak sig tilbage fra formandsposten, var Den Gamle By et helt andet museum, end da han tiltrådte. Den tiltrædende formand, Jørgen Andersen, sagde i den anledning, at Den Gamle By i Peter Jensens tid havde udviklet sig fra at være en statisk forvaltende institution til at være en ekspansiv museumsvirksomhed.

Peter Jensen blev født i Aarhus 19. juni 1934 som søn af bankdirektør Niels Jensen og hustru Inger Matzen. Faren var medlem af Den Gamle Bys bestyrelse 1939-1951. Efter studentereksamen og militærtjeneste blev Peter Jensen uddannet ved Østasiatisk Kompagni i København. I 1959 blev han gift med Birte Kastberg. De fik drenge Niels og Thomas, og Thomas har været med i Den Gamle Bys bestyrelse siden 2007.

Efter nogle år i oliebranchen blev Peter Jensen i 1975 direktør i Aktieselskabet Carl Christensen, hvor han ved stifter Carl Christensens død i 1984 overtog posten som administrerende direktør. Da Carl Christensen i 1981 trak sig som formand for Den Gamle By, overtog Peter Jensen hans plads i bestyrelsen, ligesom han også senere tog over som formand for CAC Fonden, der siden stiftelsen i 1967 har støttet Den Gamle By med substantielle donationer.

Da Peter Jensen i 1998 trådte til som formand for Den Gamle By, fik han og jeg et fremragende samarbejde, selv om der aldrig herskede tvivl om, hvem der var formand, og hvem der var direktør. Peter lærte mig at være både høflig og pågående. Han lærte mig at få lirket en dør på klem, selv om den umiddelbart syntes lukket. Og han lærte mig, at man skal være tydelig og klar i mælet, når man håber at få hjælp fra politikere eller fonde.

Peter Jensen var formel og altid korrekt. Aarhus' sidste gentleman er han blevet kaldt, og det betød virkelig meget for ham, at alle blev tituleret efter bogen. Altså med Hr og Fr på brevene, og, hvis vedkommende havde en orden, skulle der for eksempel stå R for ridderkorset og R1 for ridderkorset af første grad, hvilket Peter i øvrigt selv blev benådet med i 2004. Da Hendes Majestæt Dronningen nu var protektor for Den Gamle By, skulle alle udgående breve naturligvis også frankeres med et dronningefrimærke.

At Peter også havde humor og selvironi, fik vi syn for, da jeg, i min tale til ham i forbindelse med hans afgang som formand i foråret 2007, afslørede, at han visse steder i Den Gamle By gik under navnet ridderen. Han lo højt og hjerteligt, og det gjorde han også, da jeg fortalte, at dronningefrimærkerne alene blev brugt på de breve, der gik til ham. De, der passede posten, var nemlig så glade for de mere farvestrålende frimærker, at de brugte dem på de mange andre breve, der udgik fra Den Gamle By.

Peters årvågenhed og fokus på detaljen var imidlertid først og fremmest udtryk for overordentlig rettidig omhu. Som for eksempel da han i 2002 erfarede, at de danske myndigheder ville forbyde butikkerne at forhandle dronningens favoritmærke inden for cigaretter. Karelia er navnet, "en god gang tyrkisk tobak", som dronningen selv kalder dem. For hvad skulle vi nu gøre, når vi fik besøg af Den Gamle Bys protektor? Jo, Peter undfangede en rigtig Peterplan. Han ilede ned til købmand Chas E, som var den eneste forhandler i Aarhus, og han købte simpelthen butikkens restlager, som han lagde i fryseren til senere brug. Når så dronningen kom på et af sine forholdsvis

hyppige besøg, var Peter klar med både Kareliacigaretter og guld-lighter. Da Peter forlod formandsposten, overdrog han restlageret til mig, så jeg i en årrække kunne byde dronningen af favoritmærket. ”Mener De virkelig det?”, spurgte dronningen typisk lidt tøvende. ”Naturligvis, og De skal ikke være nervøs, for vi har slået brandalarmen fra”, responderede jeg.

Da Peter Jensen i 2007 gik af som formand, var Den Gamle By gearret til fuld kraft frem. Men Peters interesse for museets ve og vel fortsatte usvækket, og i forbindelse med sin afgang oprettede han sammen med sin hustru et tiårigt legat, hvoraf der årligt blev uddelt fire portioner a 20.000 kroner. To til medarbejdere i Carl Christensen A/S og et til medarbejdere i henholdsvis Den Gamle By og Danmarks Herregårdsmuseum Gammel Estrup, hvor han også havde været formand.

Peter Jensen har haft stor betydning for udviklingen af Den Gamle By, og jeg har lært uendeligt meget af ham.

DANMARKS BYER FRA RENÆSSANCE TIL ENEVÆLDE

Af Mikkel Leth Jespersen
Jørgen Mikkelsen og Jakob Ørnberg

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie

Søren Bitsch Christensen

En længe næret drøm gik i opfyldelse, da Den Gamle By og Dansk Center for Byhistorie 22. juni 2023 kunne udgive det store oversigtsværk "Danmarks byer fra renæssance til enevælde". Bogen er på 568 sider og er redigeret af kulturarvschef Jens Toftgaard, Museum Odense, og lektor Mikkel Thelle. Værket er skrevet af Mikkel Leth Jespersen, historiker og afdelingsleder for Kultur og Frivillighed, Tønder Kommune, Jørgen Mikkelsen, seniorforsker ved Rigsarkivet, og Jakob Ørnbjerg, der er historiker og ansat på Læreruddannelsen i Aalborg. Bogen blev udgivet sammen med Aarhus Universitetsforlag. Udgivelsen er støttet af Augustinus Fonden og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond.

"Danmarks byer fra renæssance til enevælde" fortæller om byboer, byer og systemet af byer under den danske konge og tegner et mangfoldigt billede af ligheder og variationer, der sætter de enkelte byers historie og nutidens urbane kultur i perspektiv. Bogen er udstyret med mange illustrationer og kort.

Danmarks byer spillede fra Reformationen til industrialiseringen en nøglerolle i grundlæggende forandringer af det danske samfund. Nye, protestantiske institutioner voksede frem sammen med en styrket kongemagt, der midt i perioden blev enevældig. Krige og krise bremsede købstædernes vækst, mens København voksede som hovedstad for den samlede helstat. Da helstaten krakelerede

med Napoleonskrigene (1792-1815), kom København i krise, og provinsbyerne oplevede en opblomstring. Udviklingen formede grundstammen i det system af byer, vi kender i dag.

Bogen er en monografi i sig selv, men den er også en opfølgning på "Danmarks byer i middelalderen", som udkom i 2016. Det er planen at følge op med et tredje bind om de moderne danske byer. Udgivelsen blev markeret med en kampagne på hjemmeside og sociale medier, hvor forfatterne blev interviewet. De blev blandt andet på skift stillet spørgsmålet: "Hvad er kommet mest bag på dig i arbejdet med byhistorien i denne periode?". Svarene findes på centrets Facebookprofil.

På udgivelsesdagen blev der i Laugssalen i Den Gamle By afholdt et seminar, hvor forfatterne præsenterede temaer fra bogen. På seminaret faldt talen naturligt også på, hvordan en bog om tiden siden 1850 kan beskrives.

Udviklingsspor

Centret har igangsat et arbejde, der skal lægge sporene til dets fremtidige arbejde. I september blev der – igen i Laugssalen – afholdt en workshop med deltagelse af forskere sammenkaldt af vores samarbejdspartnere fra Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet. De præsenterede forskning med byer i centrum fra antropologi, historie og idéhistorie.

Centret har i over tyve år haft en stærk digital platform. På <https://byhistorie.dk/> er der adgang til databaser og præsentationer. I disse år går det hurtigt med, hvordan den historiske forskning inddrager digitale data og kunstig intelligens til at stille spørgsmål til fortiden. Her ønsker vi, at centret fortsat skal gøre sig gældende. For eksempel arbejder mange af landets stads- og lokalarkiver med at bruge kunstig intelligens til at oplære computermødelier i at genkende historisk håndskrift. Det sker med udgangspunkt i frivilliges arbejde med at indskrive danske byråds- og sognerådsprotokoller. De mange protokoller giver vigtig viden om danske byers historie og kan blive et vigtigt omdrejningspunkt for centrets digitale satsning.

Nationale kulturmiljøer

Kulturministeren har i efteråret 2023 nedsat et ekspertudvalg, der skal pege på nationale kulturmiljøer i byer fra middelalderen til midten af 1800-tallet. Centrets bestyrelsesmedlem og konstituerede leder, stadsarkivar Søren Bitsch Christensen, er udpeget til udvalget.

Ekspertudvalget skal fremsætte forslag til udpegning af særligt værdifulde kulturmiljøer i byerne med hovedvægt på bykerner i de middelalderlige købstæder. Formålet er at sikre landets mest værdifulde og velbevarede bymiljøer fra middelalderen til midten af 1800-tallet, så deres bevaringsværdier fortsat vil være tydelige for eftertiden. Opgaven udspringer af de politiske aftaler bag den nye planlov fra 2022.

Organisation

Den daglige ledelse af centret har i 2023 været lagt i hænderne på stadsarkivar Søren Bitsch Christensen, der er konstitueret i stillingen, idet lektor Mikkel Thelle har orlov frem til årets udgang. Søren Bitsch Christensen er desuden adjungeret lektor ved Institut for Kultur og Samfund med byhistorie som særligt område.

Dansk Center for Byhistories bestyrelse består af fem medlemmer. To er udpeget af Den Gamle By. Den ene er museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, der er centrets formand. Den anden er stadsarkivar Søren Bitsch Christensen, Aarhus Stadsarkiv. To medlemmer er udpeget af Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet: professor Bjørn Poulsen og institutleder, lektor Marie Vejrup Nielsen, der overtog posten som institutleder i årets løb fra professor Andreas Roepstorff. Det sidste medlem er udpeget af Dansk Komité for Byhistorie, der fungerer som centrets repræsentantskab. Dette medlem er seniorforsker ved Rigsarkivet Jørgen Mikkelsen.

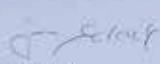
Århus
Stiftstidende
**Byens
Bedste
2023**

Stiftens brugere og Byens Bedste-jury 2023 har kåret

Den Gamle By

som vinder af

Byens Bedste Nyåbning

Jan Schouby
Chefredaktør

Anders Dahlstrup
Juryformand

Tal og fakta

Thomas Bloch Ravn

Regnskab for 2022

Trods en tvangslukning frem til og med 16. januar 2022 og efterfølgende tøvende besøgstal blev 2022 året, hvor Den Gamle By begyndte at komme til hægterne efter to hårde år med corona. Der var, og er forsat, meget, der skal rettes op på, men som året skred frem, vendte troen på fremtiden tilbage, og året sluttede meget bedre end forventet.

Besøgstallet for 2022 udgjorde 479.807 gæster mod 296.180 i 2021. Det skal ses i lyset af mere end 500.000 gæster i et normalt år.

De samlede indtægter udgjorde 164.677.673 kroner (123.247.051 kroner i 2021), og det ordinære driftsresultat efter nettooverførsel af modtagen arv og sponsorater, der er bundet til specifikke formål, et overskud på 4.198.706 kroner (1.574.000 kroner i 2021).

I 2022 udgør modtaget coronakompensation fra staten, støtte fra Aarhus Kommune og Salling Fondene samt private indsamlinger i alt 3.008.645 kroner mod 18.435.855 kroner i 2021. Det skal bemærkes, at årets resultat i 2021 indeholder en ekstra kompensation fra Aarhus Kommune og Salling Fondene til dækning af underskuddet i 2020. Samlet set er resultatet for 2021 på 0 kroner.

Resultatet kan specificeres således i tusinder:

	2022	2021
Entré- og salgsindtægter mv.	76.990	49.667
Offentlige tilskud	36.295	34.650
Arv og sponsorater	1.100	2.512
Tilskud fra private fonde til projekter	<u>50.293</u>	<u>36.418</u>
Indtægter vedr. årets drift, projekter mv.	164.678	123.247

Omkostninger til årets projekter	-50.293	-36.418
Andre eksterne omkostninger	-40.993	-38.548
Personaleomkostninger	-70.256	-62.002
Af- og nedskrivninger	<u>-416</u>	<u>-370</u>
Resultat før finansielle poster	2.720	-14.091
Andre driftsindtægter	<u>3.009</u>	<u>18.436</u>
Resultat før finansielle poster	5.729	4.345
Finansielle poster	-430	-259
Arv og sponsorater til bundne reserver	<u>-1.100</u>	<u>-2.512</u>
Årets resultat	<u>4.199</u>	<u>1.574</u>

Efter overførsel af årets resultat udgør den frie egenkapital nu 8.608.808 kroner mod 4.410.103 i 2021.

Offentlig støtte og sponsorater

Den Gamle By modtager driftsstøtte fra både Kulturministeriet og Aarhus Kommune. Derudover har museet en betydelig egenindtægt. Men en fornuftig drift og udvikling beror i meget høj grad på sponsorstøtte fra firmaer og donationer fra fonde og privatpersoner.

Den Gamle Bys hovedsponsor og mediepartner er Jyllands-Posten.

Derudover har museet en række arrangementssponsorer, hus-sponsorer og produktsponsorer, som trofast bakker op og er med til at sikre Den Gamle Bys virke. Se listen over sponsorer bagerst i årbogen.

Den Gamle By er alle stor tak skyldig.

Donationer

Aage og Johanne Louis-Hansens Fond har doneret 2,5 mio kr til realisering af ny udstilling af en jødisk børstenbinderbutik og bolig anno 1927, mens Slots- og Kulturstyrelsen har støttet med 2,2 mio kr til projektet om det jødiske hus og 255.000 kr til samlingsgennemgang.

Årets store sommertema, "MAD – mere end et måltid", er blevet realiseret med en bevilling fra Spar Nord Fonden på 800.000 kr. Udstillingen med samme titel, som er tilknyttet sommertemaet, blev støttet af Nordisk Kulturfond med en bevilling på 200.000 kr.

Augustinus Fonden og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond

har begge bidraget med 610.000 kr til erhvervelse af Martinus Rørbyes købstadsprospekt "En Torvedag i Wiiborg" fra 1831.

Vilhelm Kiers Fond bidrager med 200.000 kr til et bogprojekt om Den Gamle Bys erfaringer fra 20 års arbejde med erindringsformidling for demente ældre.

Slots- og Kulturstyrelsen har støttet med 255.000 kr til undersøgelsesprojektet "Ikke-hyppige brugere på museer: øget forståelse af besøgets personlige relevans, værdi og brug".

Besættelsesmuseets Venner har støttet bogprojektet "Aarhus under besættelsen" med 75.000 kr. Furi Appel og Gunnar Niskers Fond til Almennyttige Formål har støttet Den Gamle By med 100.000 kr, og vi har modtaget Bodil og Jørgen Munch-Christensens Kulturlegat på 50.000 kr. Begge beløb vil blive anvendt til udgivelse af bogen om Aarhus under besættelsen.

Musikforeningen Robederne støttede Plakatomuseet med en donation på 40.000 kr.

Aarhus Stiftstidendes Fond har bidraget med 25.000 kr til analyse af, hvordan Den Gamle By opnår større gennemslagskraft i medierne.

Endelig har Den Gamle By modtaget en arv på 250.000 kr. efter Gunnar Damgaard Nielsen samt 343.432 kr fra boet efter Lars Brønder Pedersen.

I Den Gamle By konstaterer vi med taknemmelighed, at flere private ønsker at bidrage til museets arbejde med at sikre Danmarks kultur og historie til glæde for fremtidige generationer. Når man tilgodeser Den Gamle By med en testamentarisk donation, går alle midlerne skattefrit til museet. For at gøre det nemt at støtte har vi indgået et samarbejde med Mine Arvinger og Dokument24.

Den Gamle By siger tusind tak for opbakningen.

Besøg i Den Gamle By

I forbindelse med åbningen af Museet for Dansk Bladtegning 25. august aflagde Hendes Majestæt Dronningen Den Gamle By et besøg. I åbningen deltog blandt mange andre også formanden for A.P. Møller Fonden, Ane M.M. Ugglå, og fondsdirektør Mads Lebech.

Sammen med borgmester Jacob Bundsgaard forestod Mads Lebech åbningen af Den Gamle Bys nye hovedindgang og 2014-gaden den 4. april. Åbningstaler var direktør Henrik Zipsane fra European Museum Academy.

Kulturminister Jakob Engel-Schmidt besøgte 7. marts Den Gamle By, og i årets løb har Den Gamle By haft besøg af følgende medlemmer af Folketinget: Jeppe Søe (20. februar) samt af kulturordførerne Mikkel Bjørn (18. september), Mogens Jensen (2. oktober) og Jan E. Jørgensen (20. oktober 2023). 19. oktober havde Den Gamle By besøg af finansminister Nicolai Wammen.

Ved et arrangement 24. november 2022 blev nyvalgte medlemmer af Aarhus Byråd introduceret til museets arbejde. Den 10. februar var rådmand for teknik og miljø Nicolaj Bang på besøg. Formand for kulturudvalget i Aarhus Mette Bjerre besøgte Den Gamle By den 10. maj, og 12. september var rådmand for sundhed og omsorg Christian Budde på besøg i Den Gamle Bys erindringslejlighed.

Den 1. marts besøgte Østrigs ambassadør, Alice Irvin, Den Gamle By, og 17. marts var Ungarns ambassadør, Gabrielle Jakab, på besøg sammen med viceminister Máté Vincze. 24. maj var en gruppe parlamentsmedlemmer fra Tjekkiet på besøg. 26. september aflagde Ungarns ambassadør endnu et besøg i Den Gamle By, og 24. oktober besøgte Cyperns ambassadør, Iacovos Giragosian, Den Gamle By.

Vicedirektør i Kulturstyrelsen Sidsel Nordengaard aflagde Den Gamle By et besøg 1. juni, og 8. september var rektor for Designskolen Kolding Lene Tanggaard på besøg.

Mange danske og udenlandske kolleger besøger mellem år og dag Den Gamle By. Den 30. november 2022 aflagde den nyudnævnte museumsdirektør for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Merete Jankowski, Den Gamle By et besøg. 8. februar 2023 var Claudia Kinmonth fra Ulster Folk Museum på besøg, og dagen efter var det den nyudnævnte leder af frilandsmuseet i Glud, Kasper Haunstrup Rathjen.

Den Gamle By besøges med jævne mellemrum af større grupper fra udenlandske frilandsmuseer, som ønsker at hente inspiration hos os. 21. marts 2023 var museumsdirektør Brynja Bjørk Birgisdottir fra Sverresborg i Trondheim på besøg med hele sit personale. 3.-5. maj var det en gruppe fra det centrale litauiske Rumsiskes Open Air Museum, og 19.-21. september var en større gruppe fra det nationale frilandsmuseum Skanzen i Ungarn på studietur til Den Gamle By.

Derudover har adskillige forskere og museumskolleger været på besøg for lade sig inspirere af Den Gamle Bys arbejde med erindringsformidling for demente ældre, ligesom også Den Gamle Bys og Aarhus Universitets projekt "Religion – levende kulturarv" har tiltrukket forskere og museumsfolk, der vil høre om vores erfaringer.

Faglige indlæg

Den Gamle Bys medarbejdere deltager året igennem i talrige møder, rundbordssamtaler og konferencer i ind- og udland, ligesom der holdes mange introduktioner, oplæg og rundvisninger i Den Gamle By. Dertil kommer masser af interviews i tv, radio og dagblade. Her nævnes nogle af de vigtigste.

26.-28. oktober 2022 deltog leder af Den Gamle Bys erindringsformidling Anne Marie Rechendorff på konferencen Culture for Health i Rumænien med indlæg om Den Gamle Bys erindringsformidling.

19. december 2022 var Henning Lindberg og Anne Marie Rechendorff inviteret til at holde indlæg på en konference om reminiscensformidling på Nederlands Openluchtmuseum med indlæg om Den Gamle Bys erindringsformidling. Med inspiration fra Den Gamle By er det hollandske frilandsmuseum i færd med at etablere et erindringshus, der forventes at stå klart i 2024.

26. januar 2023 holdt museumsinspektør Line Fogh Sørensen og akademisk medarbejder Ekaterina Poliakova indlægget "Jorden kalder! Plakater fra 100 års miljø- og klimakamp" på Landsforeningen til Bevaring af Foto og Films kursus i Odense.

23. marts 2023 holdt museumsinspektør Anneken Appel Laursen en forelæsning på Aarhus Universitet, ARTS Kulturarvslinje, med titlen "Det skjulte museumsarbejde".

19. april 2023 holdt overinspektør Martin Brandt Djupdræt oplægget "Museum, identity and value" på konferencen Participation in Museums på Aarhus Universitet.

2. juni 2023 holdt museumsinspektør Anneken Appel Laursen et indlæg i Museumsforum Syddanmarks Forskerforum om "Religion og museer – dansk kulturhistorie med nye øjne".

2. juni 2023 og igen 29. august fortalte overinspektør Martin Brandt Djupdræt og museumsinspektør Lisbeth Skjernov om Den Gamle Bys erfaringer fra projektet "Godt håndværk – også i fremtiden". Det skete på konferencer i henholdsvis Den Gamle By og i København.

18. august holdt Martin Brandt Djupdræt oplægget "Tekster og koncepter i udstillingsrum" på konferencen Museumssituationen – Hvordan implementerer vi tekststrategier i et rum? på Statens Museum for Kunst i København, og 25. oktober talte Martin Brandt Djupdræt over temaet "Museum and identity" på Malmö Universitet.

Forskning, publikationer og debatindlæg

- Andersen, Mette Ernst, Erik Nellemann Nielsen og Anna Wowk Vestergaard: 2014-gaden. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 35-47.
- Christensen, Søren Bitsch: Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 103-105.
- Damkjer, Birgitte: Kulturvitaminer giver en pause fra hverdagens problemer. I MiD Magasin 46, marts 2023, side 21-22.
- Djupdræt, Martin Brandt og Marie Vejrup Nielsen: Sådan kan religion få en stemme på museet. I Danske Museer, vinter 2022, side 48-49.
- Djupdræt, Martin Brandt (sammen med Gustav Wollentz, Anna Hansen, Lasse Sonne og Vibeke Kieding Banik): The museum as a social space and a place for lifelong learning. I Nordisk Museologi, årgang 34, nr. 2, 2022, side 23-42 DOI: <https://doi.org/10.5617/nm.10069> (peer review).
- Djupdræt, Martin Brandt: DENMARK. I European Museum Academy National Museum Reports 2022. European Museum Academy 2023, side 23-24, <https://filedn.eu/lvtKL3OfMN43namnL-WLg6Y/2022%20EMA%20European%20Museum%20Reports.pdf>
- Djupdræt, Martin Brandt: Hvad kan museet selv gøre for at der bliver skrevet tekster som er lette at læse? – erfaringer fra Den Gamle By i Danmark. I Bergkvists Ord & Text, 17. februar 2023, <https://www.ordochtext.se/nyheter/2023/2/10/gst-inlgg>
- Djupdræt, Martin Brandt: De gode historier gør en forskel. I bygtek.dk 1. juni 2023. <https://bygtek.dk/artikel/byggeri/debat-de-gode-historier-gr-en-forskel>
- Djupdræt, Martin Brandt: Museer kan være med til at uddanne flere håndværkere. I Kulturmonitor, 26. maj 2023, <https://kulturmonitor.dk/debat/art9368440/Museer-kan-v%C3%A6re-med-til-at-uddanne-flere-h%C3%A5ndv%C3%A6rkere>
- Frandsen, Allan Leth: Professor slog fast: Derfor er øl bedre end vand. I Lokalavisen Aarhus 5. juli 2023.
- Kristensen, Mie Kjelst og Erik Nellemann Nielsen: Napoli Pizza. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 49-55.
- Poliakova, Ekaterina: Jorden kalder på Dansk Plakatmuseum. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 81-85.
- Poliakova, Ekaterina og Line Fogh Sørensen: Jorden kalder Dansk Plakatmuseum. Plakater fra 100 års miljø- og klimakamp. I Journalen nr. 1 2023, side 26-31.

- Rasmussen, Christian: Myte aflivet: Aarhus slog København i pølse-kamp. I Lokalavisen Aarhus 19. juli 2023.
- Rasmussen, Christian: Skal du have en omgang kødskåner i aften? I Lokalavisen Aarhus 26. juli 2023.
- Rasmussen, Christian: Mad i fortid, nutid og fremtid – og i Den Gamle By. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 71-79.
- Rasmussen, Søren Tange: Vigtig huskeregel skulle forhindre dårlig mave efter ”en tur i kassen”. I Lokalavisen Aarhus 3. august 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Bedøm museerne på det, de leverer. Kronik i Jyllands-Posten 2. januar 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Fem bud – sådan kan en museumsreform endelig lykkes. Kronik i Kristeligt Dagblad 27. februar 2023.
- Ravn, Thomas Bloch, Kristoffer Jensen og Henrik Harnow: Byrden er nu blevet så stor, at vi har brug for politisk velvilje. Vi har brug for større ædetrug og større skovle! Debatindlæg på Kulturmonitor 7. juni 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Støtten skal afhænge af, hvad museerne leverer. I Magasinet Museum, sommer 2023, årgang 3. Museumstjenesten, side 42.
- Ravn, Thomas Bloch (sammen med Rebecca Matthews og Peter C. Kjærgaard): Museer skal være frirum for fremtidens publikum. Kronik i Kristeligt Dagblad 11. juli 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Den forkerte slags forskning. I Weekendavisen 18. august 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Museer betyder meget for mange. Indlæg i Altinget 29. september 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: Den tingene iboende kraft. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 5-11.
- Ravn, Thomas Bloch: En Torvedag i Wiiborg 1831. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 87-98 (peer review).
- Ravn, Thomas Bloch: ”Peter Jensen 1934-2003”. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 99-101.
- Ravn, Thomas Bloch: Årets gang og planer for fremtiden. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 13-33.
- Schanz, Elsebeth Aasted: Bladtegningen – en kommentar i tiden. I Den Gamle Bys årbog 2023 side 57-63.
- Skjernov, Lisbeth og Kirstine Marcussen Lerche: Hver anden gæst har fået et mere positivt syn på håndværk i Den Gamle By. I Magasinet MUSEUM, sommer 2023, side 16-19.

Skjernov, Lisbeth, Martin Brandt Djupdræt og Kirstine Marcussen Lerche: Håndværksformidling – hvordan? Inspirationskatalog og erfaringer fra Den Gamle By. Den Gamle By 2023.

Skjernov, Lisbeth: Der er brug for håndværkere som rollemodeller. Kronik i Kristeligt Dagblad 12. juni 2023.

Steffensen, Astrid: Derfor bør du måske lære at spise rosenkål. I Lokalavisen Aarhus 9. august 2023

Sørensen, Line Fogh og Ekaterina Poliakova: Jorden kalder! Plakater fra 100 års miljø- og klimakamp. Earth is Calling! Posters from 100 years of environmental and climate action. Katalog DK/ENG 2023.

Vestergaard, Anna Wowk: Gensyn med Danmarks største blomsterforretning. I Den Gamle Bys årbog 2023, side 65-69.

Den Gamle Bys blogs

Brandt Djupdræt, Martin: Den Gamle By skaber interesse for håndværk gennem aktiviteter, 30. maj 2023; Hvem besøgte Den Gamle By i 2022 og hvad syntes de om det? 5. juli 2023.

Ravn, Thomas Bloch: Bedøm museerne på det, de leverer, 3. januar 2023; Tænk stort og langsigtet, 26. februar 2023; Museer skal være frirum for fremtidens publikum, 1. august 2023; Argumenter for en særlig museumsforskning, 18. august 2023; Museer for alle, 29. september.

Vestergaard, Anna Wowk: Nedtælling til jul – kalenderlyset fylder 80 år, 17. november 2022; Jul i en krisetid – oliekrisen 1973, 22. november 2022; Adventskransen og kongehuset, 3. december 2022; Jul i London, 19. december 2023.

Hverv

Mange af Den Gamle Bys medarbejdere har bestyrelsesposter, ligesom flere også indgår i universiteternes censorkorps. Nedenfor nævnes nogle af de væsentligste sammenhænge.

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn er formand for bestyrelsen af Dansk Center for Byhistorie og næstformand i Aarhus' Byhistoriske Fond. Thomas Bloch Ravn er desuden bestyrelsesmedlem i Enigma – museum for post, tele og kommunikation, i Museum Overtaci og i Boghandler Henning Clausens Fond. Han er ligeledes medlem af Folkeuniversitetets programråd, af styregruppen for

bogserien 100 danmarkshistorier og medlem af advisory board for Musikhuset Aarhus.

Bygningschef Niels Meyer er formand for bestyrelsen for bevarelse af Gedingvej 2, Tilst, medlem af bestyrelsen for Danmarks Kulturarv, medlem af repræsentantskabet i Foreningen for Bykultur i Aarhus og medlem af præmieringsudvalget for god arkitektur i Skanderborg Kommune.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt er medlem af bestyrelsen for Aarhus Sommeropera, medlem af bestyrelsen for Teatermuseet i Hofteatret, medlem af Slots- og Kulturstyrelsens Udvalg for data og analyse, medlem af Arbejdermuseets rådgivende panel, medlem af styregruppe for etableringen af Museum Ovartacis permanente udstillinger, medlem af Applaus' metodiske advisory board, censor i museologi ved Aarhus Universitet og medlem af Aarhus Folkeuniversitets programråd.

Chef for værtskab og historiefortælling Kitt Boding-Jensen er medlem af bestyrelsen for Association of European Open Air Museums (AEOM).

Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard er medlem af censorkorpset for historie.

Museumsinspektør Anneken Appel Laursen er medlem af Kulturmiljørådet for Aarhus Kommune.

Museumsinspektør Lisbeth Skjernov er medlem af bestyrelsen for Dansk Komité for Byhistorie.

Museumsinspektør Mette Ernst Andersen er medlem af bestyrelsen for Østjysk Hjemstavnsforening.

Museumsinspektør Line Fogh Sørensen er suppleant til bestyrelsen for Landsforeningen til Bevaring af Foto og Film.

Gartner Astrid Steffensen er næstformand for Foreningen Frøsamlerne, medlem af NordGens arbejdsgruppe for prydplanter, lægeurter og aromatiske vækster samt censor på gartneruddannelsen ved Jordbrugets Uddannelsescenter, Beder.

Den Gamle Bys bestyrelse

Formand for Den Gamle Bys bestyrelse er direktør Peter Kjær, som sammen med næstformand, rektor for Folkeuniversitetet i Aarhus Sten Tiedemann og administrerende direktør Thomas Jensen udgør museets forretningsudvalg.

Derudover består bestyrelsen af formand for regionsrådet i Re-

gion Midtjylland Anders Kühnau, formand for Aarhus Haandværkerforening, direktør Henrik Hoffmann, forhenværende dekan på Aarhus Universitet Johnny Laursen, formand for FH Aarhus Kresten Vendelboe, formand for Erhverv Aarhus, direktør Terje Vammen, direktør Martin Busk, der er udpeget af Aarhus Byråd, samt, som repræsentant for Den Gamle Bys personale, museumsinspektør Line Fogh Sørensen.

Personaleliste

Museumsdirektør er mag.art. Thomas Bloch Ravn. Thomas Bloch Ravn leder Den Gamle By sammen med en chefgruppe bestående af vicedirektør, cand.phil. Allan Leth Frandsen, administrationschef Henning Kjærgaard, kommunikationschef, cand.merc. Lars Vesterlykkegaard, chef for Værtskab og Historiefortælling, cand.mag. Kitt Boding-Jensen, bygningschef, arkitekt MAA Niels Meyer og service- og driftschef Lotte Bonde Blichfeldt. Stillingen som chef for Mad og drikke er p.t. vakant.

Ud over chefgruppen refererer følgende til direktøren: overinspektør, cand.mag. Martin Brandt Djupdræt, der p.t. skriver ph.d., direktionssekretær, cand.merc. Pia Haumann Lund-Thomsen og leder af Dansk Center for Byhistorie, lektor, ph.d. Mikkel Thelle (orlov). Stadsarkivar Søren Bitsch Christensen er konstitueret i stillingen.

Vicedirektør Allan Leth Frandsen har ansvaret for Den Gamle Bys projekter, samlinger, formidling, bevaring og bibliotek. Projektkoordinator er museumsinspektør, cand.mag. Anna Wowk Vestergaard.

Derudover er tilknyttet museumsinspektørerne cand.mag. Erik Nellemann Nielsen, cand.mag. Anneken Appel Laursen, cand.mag. Lisbeth Skjernov, cand.mag. Line Fogh Sørensen, cand.mag. Christian Rasmussen, cand.mag. Søren Tange Rasmussen, der står i spidsen for Besættelsesmuseet, ph.d. Elsebeth Aasted Schanz, der står i spidsen for Plakatmuseet og Bladtegningsmuseet, ph.d. Hannibal Turman Munk (fratrådt 31. august 2023), cand.mag. Mette Ernst Andersen og cand.mag. Peter Bjerrum. Derudover projektmedarbejder, cand.mag. Ekaterina Poliakova samt museumsassistenterne Rikke Hartmann Andreasen, Trine Vindevoghel, Ulla Hansen, Lene Sørensen, Susanne Nissen Gram, Jane Maj-Britt Brügger, Lorents Larsen, Mette Kvarning, Sanne Staal Guldholt, Lone Engelbrecht, Peter Præstgaard og arkivmedarbejder Susanne Mikkelsen. Afdelingen har i årets løb haft tilknyttet projektmedarbejderne cand.mag. Maria

Juul Svalling og cand.mag. Mie Kjelst Kristensen samt en række studerende i forbindelse med praktikophold og særlige opgaver.

Anne-Grete Roed Jensen er Den Gamle Bys bibliotekar.

Bevaringsafdelingen ledes af cand.scient.cons. Katja Niere. Afdelingen består derudover af cand.scient.cons. Nynne Raunsgaard Sethia, møbelkonservator Torsten Meinert Johnsen, kulturhistorisk konserveringstekniker Gitte Sørig Thomsen, bach.scient.cons. Thea Kaas Holm (fratrådt 31. juli 2023), cand.scient.cons. Lasse Nedergaard Mikkelsen, bach.scient.cons. Mette Westergaard Nielsen, konserveringsassistent Kari Helene Berg, konserveringsassistent Steen Søndergaard og magasinmedarbejder Anker Østergård Kristensen.

Administrationschef Henning Kjærgaard er ansvarlig for økonomi, HR-afdelingen samt IT og sikring. Økonomifunktionen består af bogholder Aase Back Kjeldsen, bogholder Marianne Skov, bogholderiassistenterne Merete T. Lantz, Lene Frederiksen, Mathilde Fuhr Lynnerup, projektøkonom Anne Grethe Holm Nielsen, lønbogholder Nina Jespersen og planlægningskoordinator Thomas Linde Didriksen.

Personaleafdelingen består af HR-ansvarlig, cand.merc. Stine Tranberg Jensen samt HR- og kommunikationsmedarbejder, cand. mag. Camille Normann Brix og HR-medarbejder og frivilligkoordinator, cand.mag. Natalie Isabella Jensen.

Den Gamle Bys IT- og sikringsafdeling ledes af tekniker Ole Bojesen. I afdelingen er ansat Christoffer Rasmussen, Jann Pedersen, Tommy Sørensen Møller, Kim Sørensen og Kim Kruse.

Kommunikationschef Lars Vesterlykkegaard er ansvarlig for kommunikation og markedsføring samt afdelingen Velkomst og Information. Kommunikationsafdelingen består af grafikerne Rikke Gormsen og Maiken Fjeldsted Bøttern, digital redaktør Ronja Moesgaard Ryde, projektkoordinator Lone Halkjær og assistenterne Anne Fuglsang og Gitte Hougaard.

Velkomst og Information består af afdelingsleder Allan Arve Vesterbæk samt Frederik K. Veis og Annette B. Eskildsen. Derudover er beskæftiget et større antal timelønnede medarbejdere til billetsalg og publikumsfunktioner.

Kitt Boding-Jensen er chef for Værtskab og Historiefortælling. Afdelingen består af aktørteam, undervisningsteam, butiksteam, skræddersal, salg og værtskab og programaktiviteter. Den Gamle Bys aktiviteter varetages af programkoordinator Lone Rønn Engelbrecht og museumsinspektør Steven Farup Revsholm. Cand.mag. Ida

Bonderup Pallesen leder aktørteamet og har tilknyttet tre faste aktører, cand.mag. Thyge Cosedis Holting, BA Thilde Maj Holgersen og Jens Haubek Rasmussen.

Undervisningsteamet ledes af lærer, PD Tina Houmand Mortensen. Til undervisningsteamet er knyttet museumsunderviser og ansvarlig for forløb for børn med særlige behov, cand.mag. Birgitte Damkjær, booker, cand.mag. Pauline Mølkjær-Jørgensen.

Cand.mag. Anne Marie Rechendorff er leder af erindringsformidling og frivilligkontaktperson. Lærer, PD Henning Lindberg og lærer, PD Marianne Bager er seniorkonsulenter i undervisning og erindringsformidling. Desuden er tilknyttet museumsassistenterne Lotte Kofod, Linda Andersen Fog og museets aktører og rundvisere.

Butiksteamet består af butiksleder og indkøber Klaus Koldsgaard. Derudover er ansat indkøbsassistent Hanne Philippon Christensen og butiksassisterne Thomas Skovhøj, Jeanette Andersen, Helle Bomholt og Jane Heiborg Johansen.

Skræddersalen ledes af designer Malene Vestergaard Redder. Teamet består derudover af skrædderne Connie Hoffmann, Mette Ustrup Andersen, Miriam Hvam og Mathilde Kingo Jensen.

Salg og værtskab er ansvarlig for selskaber og gruppearrangementer. Leder er salgskoordinator Helle Møllerup samt bookingmedarbejdere Magdalena Fernández Orea og Yvonne Miller. Værtskab og Historiefortælling suppleres af et større antal frivillige voksne, børn og timelønnede medarbejdere, og i årets løb er der kortvarige projektansættelser.

Bygningschef Niels Meyer har ansvaret for museets tegnestue, håndværkere, gartnere, udstillingsafdeling og teknisk afdeling. På Den Gamle Bys tegnestue er ansat arkitekt MAA Jonas Rump Nielsen, bygningsarkæolog, cand.mag. Erik Bjerre Fisker, konstruktør Tina Holst Juhl, museumsassistent Solveig Kirstine Kristensen, byggetekniker René Duhn Gotthardsen Scarpa og håndværksformidler Lars Ørbæk Laursen.

Udstillingsafdelingen ledes af scenograf og møbelsnedker Tine Scharling Thomsen. Ansatte er udstillingsteknikerne Mikkel Bødker Lüders, Jonas Kongsbach, Niels Damsgaard-Sørensen, Jonathan Moskowitz Stokholm, Bente Jacobsen og grafikerne Frank Pedersen, Henrik Nøhr Mikkelsen og Charlotte Tommerup Clausen.

Murerafdelingen ledes af formand Hans Bendix Weiss. I afdelingen er desuden ansat murersvendene Bjarne Andersen, Lars Fabricius og murerarbejdsmand Niels Kure Jensen samt brolægger John

Nielsen og murerlærling Oliver Riisgaard Jacobsen.

Tømrerafdelingen ledes af Christian Rønne Larsen. I afdelingen er ansat svendene Christina Veinholt Hansen, Lasse Ebbe Ebbesen, Rasmus Vinther, Thomas Bordal, Jules Mathies Elling, Svein-Olav Skogli og tømrerlærlingene Joar Erik Nielsen og Sidsel Skovsen.

Malerafdelingen ledes af formand Torsten Lykke Nielsen. I afdelingen er ansat malersvendene Ditte Marie Skjødt, Anton Bo Stefansen, Kent Overby Stück og Nina Christensen.

Smedeafdelingen ledes af museumssmed Johannes Bengtson Pedersen. Afdelingen består af blikkenslagerne Thomas Skødeberg Vedel og Jørn Brøndberg samt låsesmed Jesper Nørgaard Nielsen.

Gartnerafdelingen ledes af Gitte Kidmose Røn. Afdelingen består desuden af gartnerne Astrid Steffensen, Hung Thanh Nguyen, Esben Meilandt Sørensen og gartnermedhjælperne Frank Kristensen, Asger Koller Mønster og Laurits Nørgaard Petersen. Derudover gartnerrelev Signe Sand Alstrup.

Teknisk afdeling ledes af Rasmus Kjellerup Lassen, som desuden består af elektriker Kristian Glenhammer Rehder og ventilationstekniker Henrik Bavnild Jensen.

Service- og driftschef Lotte Bonde Blichfeldt er ansvarlig for Kaperstalden, Serviceafdelingen og Rengøringsafdelingen. Kaperstalden ledes af Mette Hagedorn. I afdelingen er ansat kusk, Kim Vinberg Jensen og et fast hold af timelønnede kuske. Derudover er Torsten Sejr Jensen og Inger Mortensen ansat som staldhjælpere.

Rengøringsafdelingen består af rengøringsassistenterne Lene Dalgaard, Karsten Nielsen, Anders Jensen, Birgit Solborg Bendtsen, Charlotte Lauring Nielsen, Bettina Guldager Andersen, Brita Pedersen, Gitte Bjerring Brandstrup, Grethe Dalmoose Nielsen, Helle Skovbjerg Jensen, Mads Damsø, Laura Grosen Larsen, Emma André Pej Jensen og Inger Mortensen. Rengøringsafdelingen suppleres i højsæsonerne og weekender med timelønnede medarbejdere.

Serviceafdelingen ledes af Allan Johansen og består derudover af servicekoordinator Helle Vester Jensen og servicevagterne Tommy Nielsen, Simon Hygum Lyngbæk, Ole Madsen, Michael Haugan, Ronni Madsen og Karsten Bech. Derudover er ansat serviceassistenterne Carl-Henrik Bindslev Vammen, Jan Olsen og Brian Hansen.

I Den Gamle Bys afdeling for Mad og drikke er chefstillingen p.t. vakant. Personlig assistent og koordinator er Iben Kallesen Ravn og kontorassistenterne Gry Ekenberg og Tina Jønsson. Køkkenleder er kok Martin Tranekær Bøggsted. Derudover kokkene Mads Houggard

Lønborg, Anne Kathrine Gundestrup, Carol H. Dixon og Jan Jacobsen samt kokkeeleverne Rasmus Svane Hansen og Mie Gejl Valbak, desuden køkkenmedhjælper Luul Xassan Farha.

Restaurantleder er Line Skydt Pedersen, som assisteres af serveringsansvarlig i Restaurant Gæstgivergården Marie Munk Nielsen og serveringsansvarlig for boder og serveringssteder i det moderne bykvarter Oline Dam samt assistenter i Gæstgivergården Sylvester Nørgaard Danielsen og Hilal Gunes.

Bageriet ledes af konditor Kent Njoroge Berthelsen og bagere er Sevan Hanna Hormizd og Selma Öztoprak.

Arrangementsleder er Lehna Pertou, som assisteres af arrangementsassistenterne Astrid Vahr Tjørnild (på barsel) og Mie Lomholt Schou.

Restaurationsområdet suppleres af frivillige og et stort antal timelønnede medarbejdere.

Sidst, men ikke mindst, skal nævnes Den Gamle Bys 320 frivillige medarbejdere, der med viden og ildhu løser opgaver, Den Gamle By ellers ikke kunne løfte. Staben af frivillige består blandt andet af et bryggerlav, et radiolav, et slagterlav, et knallertlav, et autolav, telefonlav, et smedelav, et snedker- og træhåndværkslav, en havegruppe, en gruppe børneaktører, Besættelsesmuseets frivillige og individuelle frivillige, der formidler de historiske huse, værksteder og butikker, og de fungerer som værtinder i Restaurant Gæstgivergården og Cafe Bonnich. Dertil kan vi tilføje frivillige, der opererer bag kulissen med registrering af genstande og billeder, undersøgelser, praktiske gøremål, klargøring af genstande og nørklerier til museets aktørers dragtdele.

KLUB

DEN GAMLE BY

Som medlem af Klub Den Gamle By støtter du arbejdet med at bevare historien og gøre den relevant. Samtidig er der en lang række medlemsfordele.

Der er rabat på særarrangementer som 'Middag med historie', som er en aftenmenu i restaurant Gæstgivergården og et oplæg fra en museumsinspektør.

Derudover er der rabat i Den Gamle Bys butikker og restauranter og ved besøg på en række museer og oplevelser i Danmark, ligesom der også er gratis adgang til de syv vigtigste frilandsmuseer i Skandinavien.

Læs mere om fordelene på
shop.dengamleby.dk

STØT DEN GAMLE BY

Vær med til at sikre, at Danmarks kultur og vores fælles historie kan leve videre til glæde for fremtidige generationer.

Giver du en gave eller en testamentarisk donation til Den Gamle By, gør du en forskel for dem, der kommer efter dig.

Når du tilgodeser Den Gamle By i dit testamente, går alle midlerne skattefrit til museet.

Vi ønsker at gøre det nemt at støtte Den Gamle Bys arbejde og har derfor indgået et samarbejde med Mine Arvinger samt Dokument24.

Få flere detaljer på **dengamleby.dk**

Sponsorer

Hovedsponsor

Jyllands-Posten
Mediebyen 3
8000 Aarhus C

Særlig sponsor

Aros Forsikring
Viby Ringvej 4B, 8.
8260 Viby J

Historisk logo på hovedindgang

Arrangementssponsorer

A. Enggaard A/S
Ceresbyen 64
8000 Aarhus C

Danske Bank
Jægergårdsgade 101B
8000 Aarhus C

STARK Aarhus
Daugbjergvej 18
8000 Aarhus C

Produktsponsorer

A.C. Perchs Thehandel
Volden 3
8000 Aarhus C

Te

Become Skejby Nordlandsvej 309 8200 Aarhus N	Online forretningsudvikling
Brille Galleriet Rosensgade 16 8000 Aarhus C	Glas til historiske briller
Carlo Gavazzi Handel A/S Over Hødstenvej 40 8370 Hadsten	Duplinekomponenter til intelligente bygningsinstallationer
ITIDE A/S Åbogade 15 8200 Aarhus N	Hjemmesideudvikling
Jydsk Emblem Fabrik A/S Sofienlystvej 6-8 8340 Malling	Merchandise
KEN Storkøkken A/S Runetoften 15-17 8210 Aarhus V	Køkkeninventar og -service
Peter Larsen Kaffe A/S Ærøvej 15-17 8800 Viborg	Kaffe
PostNord Hedegaardsvej 88 2300 København S	Posthusets drift
Rambøll Danmark A/S Olof Palmes Allé 22 8200 Aarhus N	Rådgivning ift. bæredygtighed
Schmidt Odder ApS/Spekva Rosensgade 4. st.th. 8300 Odder	Køkkeninventar til 2014-lejlighed

Siemens A/S
Building Technologies
Hjulmagervej 4B
7100 Vejle

Installation, servicering og
vedligeholdelse af museets
sikringssystemer

Steff-Houlberg
Danish Crown A/S
Danish Crown Vej 1
8940 Randers SV

Udlån af pølsevogn

VOLA A/S
Lunavej 2
8700 Horsens

VOLA-produkter

Hussponsorer

BDO, statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Aalborggården,
Stenhuset

BDO, statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Sadelmagerens Hus

BioMar Group A/S
Værkmestergade 25, 6.
8000 Aarhus C

Købmandsgården 1864

Boghandlerforeningen
Børsen
1217 København K

Boghandlen

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Helsingør Theater

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Møntmestergården

Danske Guldsmede og Urmagere Frederiksholms Kanal 30 5A, 1. Sal 1220 København K	Guld-, sølv- og ursamlingerne
EL:CON GRUPPEN A/S Edwin Rahrs Vej 73 8220 Brabrand	Svendborghuset
Forskningsfondens Ejendomsselskab A/S Finlandsgade 14 8200 Aarhus N	Apoteket
Gorrissen Federspiel Silkeborgvej 2 8000 Aarhus C	Hobrohuset
GRUNDFOS Holding A/S Poul Due Jensens Vej 7 8850 Bjerringbro	Vandmøllen
Meyerdonationen Viengevej 100, st. th., 3. 8240 Risskov	Randershuset
OK a.m.b.a. Åhave Park Vej 11 8260 Viby J	Sønderborghuset, Havbogade 29
STG's Gavefond Sankt Annæ Plads 13, 1. th. 1250 København K	Tobaksspinderiet og tobaksladen
Spar Nord Aarhus Ceresbyen 75 8000 Aarhus C	Aalborggården, Grotumfløjen
STARK Aarhus Daugbjergvej 18 8000 Aarhus C	Aarhus Mølle, kostald og hestestald

STARK Aarhus
Daugbjergvej 18
8000 Aarhus C

Teglværksladen

Støtteforeningen FHH
Skæring Hedevej 190
8250 Egå

Toldboden

Steff-Houlberg
Danish Crown A/S
Danish Crown Vej 1
8940 Randers SV

Musiktribunen ved
Gæstgivergården

Stibo Complete A/S
Saturnvej 65
8700 Horsens

Bogtrykkeriet

Aarhus Oliefabriks Fond
for almene Formål
Tomsagervej 2
8230 Åbyhøj

Stampemøllen

Aarhus og Omegns Biavlerforening
Hindhøj 88
8382 Hinnerup

Bistaderne

Aarhusianske Haandværkerlaug
Aarhus Haandværkerforening
Rådhuspladsen 5
8000 Aarhus C

Haderslevhusene

Aarhusianske Haandværkerlaug
Aarhus Haandværkerforening
Rådhuspladsen 5
8000 Aarhus C

Lille Rosengården

Aarhus Stiftstidendes Fond
Hans Broges Gade 2
8000 Aarhus C

Borgmestergården

Side 128.
Museums-
direktør Thomas
Bloch Ravn står
ved et fotografi
af sit store idol
Pete Townshend
fra The Who.
Fra udstillingen
"BEAT mm:
Jørgen Angels
fotografier 1966-
1983", som Den
Gamle By viste i
2012.

